

Chakoten

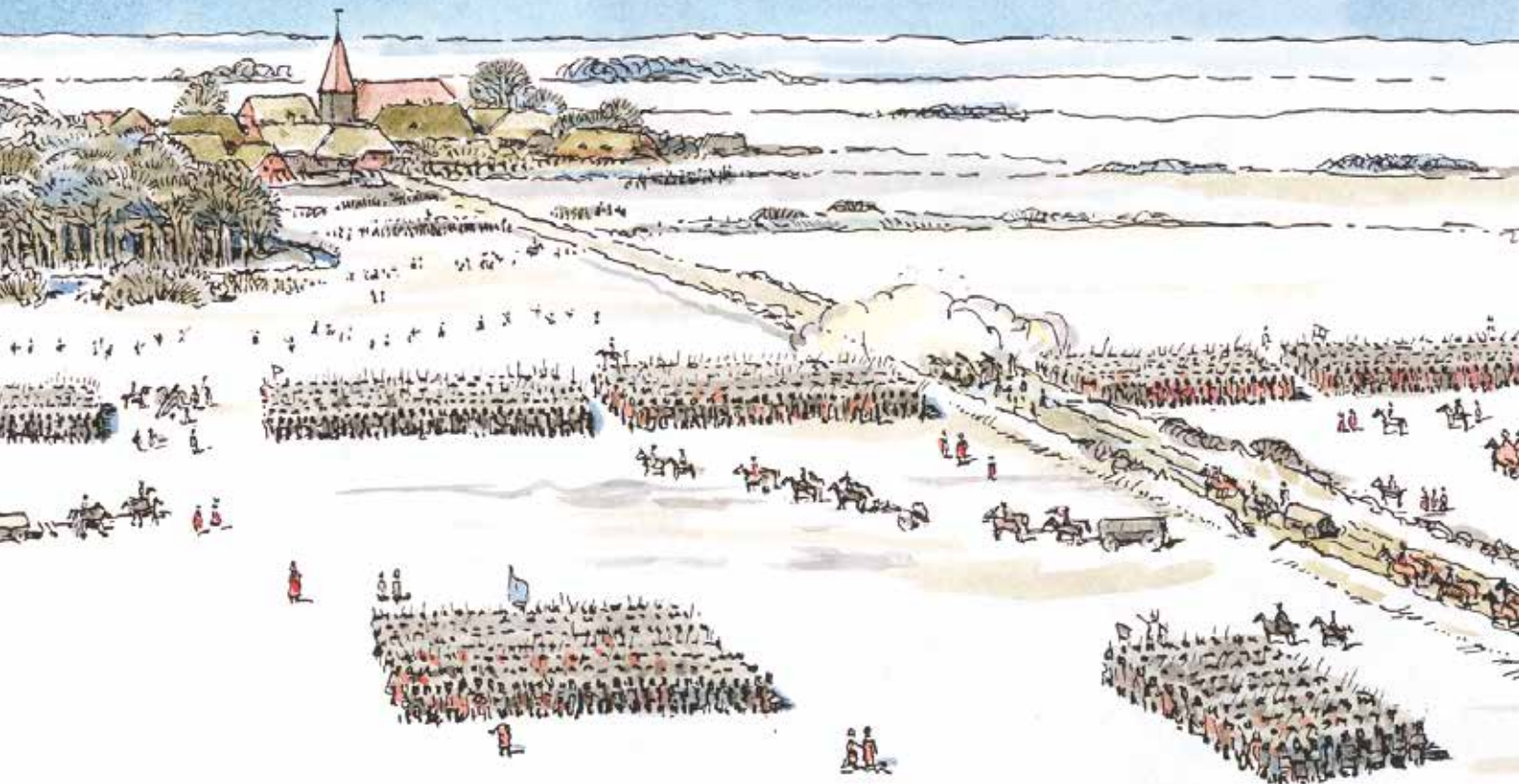
Dansk Militærhistorisk Selskab

Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813

September 2013

Denne særudgave af Chakotens decemberudgave 2013 udgøres af en antologi med titlen Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813. Baggrunden for særudgaven er et ønske om at markere 200-året for felttoget og de deraf følgende krigshandlinger i det nordtyske område fra august til december 1813. Men formålet er også at udvide kendskabet til denne del af den danske militærhistorie, som ikke er så kendt, da den har stået lidt i skyggen af mere kendte danske felttog. Alle kender 1848 og ved, at vi vandt, og man kender i særdeleshed 1864 og ved, at vi tabte. Ved Sehested deltog omkring 10.000 mand på hver side, og slaget rangerer dermed på linje med mange af de vigtigste slag i vor krigshistorie. Auxiliærkorpsets indsats med tilbagetoget fra forsvarslinjen mellem Lübeck og Elben til sejren ved Sehested den 10. december fortjener så afgjort at blive varigt mindet og omtalt som en våbendåd af høj rang, der gjorde de danske tropper og deres ledelse ære.

Antologien trækker linjer til de gældende politiske forhold, der forårsagede vor troppers deltagelse i krigen på fransk side og det dansk-franske samarbejde. Desuden vil der være beskrivelser af modstanderne i form af den svenske kronprins Karl Johans Nordarmé og dens enheder, der efter det afgørende slag ved Leipzig den 16.-19. oktober og sejren over Napoleon marcherede mod nord for at tage kampen op med franskmændene

Dragoner og husarer opmarcheret uden for Sehested den 10. december 1813. Midt i billedet ses general de Brigade F. A. l'Allemand og chefen for auxiliærkorpset Prins Frederik af Hessen.

og deres allierede i Nordtyskland. Samtidig havde svenskerne en dagsorden, som vel at mærke var støttet af England, Preussen og Rusland, om at tvinge Danmark til at afstå Norge til Sverige, det skulle være erstatning for tabet af Finland og en fremtidig konsolidering af en skandinavisk stat, der herskede over alle halvøens kyster. For at opnå dette mål, havde kronprinsen gennem hele felttoget sparet sine svenske tropper til kampen først mod danskerne i Nordtyskland og siden nordmændene i Norge.

Indholdet i antologien er skrevet af følgende fire forfattere, alle medlemmer af Dansk Militærhistorisk Selskab, som har skrevet følgende fem artikler.

- Jens Kristian Boll: Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814.
- Henrik Denman: Private breve fra

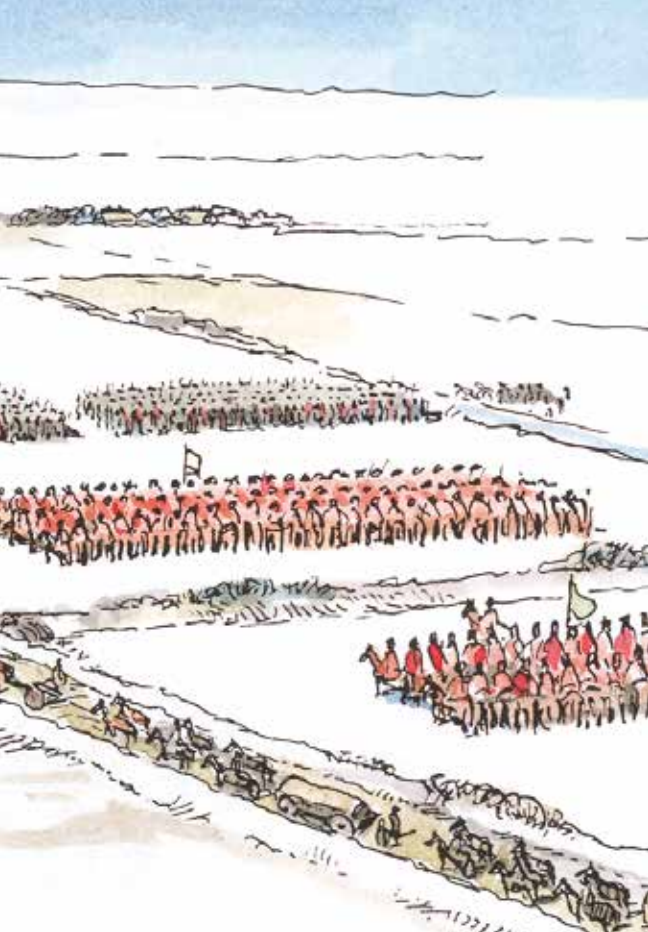
auxiliærkorpsets krigsskueplads ved sydgrænsen 1813.

- Claus Mogensen: Træfningen ved Bornhoved den 7. december 1813.
- Ole Thureholm: Den dag vi besejrede Clausewitz. Slaget ved Sehested den 10. december 1813.
- Jens Kristian Boll: Kosakvinteren i Slesvig-Holsten 1813-14.

Til sidst i antologien bringes styrkelister med angivelse af alle de deltagende enheder i de deltagende hære.

Artiklerne er skrevet con amore af forfatterne, det flotte layout og billedbehandling står Finn Hillmose for, og en betydelig del af illustrationerne er udført af Selskabets æresmedlem Christian Würglér Hansen, der har stillet sit righoldige arkiv til rådighed for antologien. Mange af illustrationerne har aldrig været vist før.

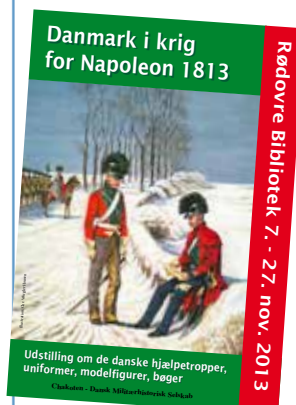
uvante og særlige kulturelle islæt, som kosakkerne udgjorde i Slesvig Holsten, hvor de blev som en besættelsesstyrke efter freden i Kiel i den 14. januar 1814 for, at til sikre at Danmark ikke støttede Norge militært efter afståelsen. Endelig slutes antologien af med styrkelister for de deltagende korps, så man kan se, hvilke enheder der kæmpede i Nordtyskland.

Antologien skal ses som et samlet hele, også når det gælder illustrationsmaterialet, idet billederne er spredt ud over alle artiklerne, da en del personer optræder i flere artikler, men kun indgår med et billede. Det samme gælder styrkelisterne sidst i antologien, som også vedrører flere artikler. Det kan derfor være praktisk at have en finger omme i styrkelisten, når artiklerne læses. Nogle

geografiske navne og personer staves forskelligt i artiklerne ligesom en række hændelser gentages set fra forskellige vinkler.

Til yderligere markering af 200-året for Auxiliærkorpsets felttog gennemfører Dansk Militærhistorisk Selskab en udstilling i år. Den arrangeres på Rødovre Bibliotek, Rødovre Parkvej 140, og gennemføres i perioden torsdag den 7. november til onsdag den 27. november. Udstillingen vil være åben mandag – torsdag 10-19, fredag 10-17 og lørdag 10-14, og adgangen vil være gratis. Udstillingen præsenteres i et antal

montrer og vil bl.a. bestå af medlemmernes egne produktioner samt genstande i privat eje, der alle skildrer felttoget og den militære alliance, herunder bl.a. figurostillinger og kortmateriale, uniformsplancher.

Artikel nr. 1 omhandler den franske del af forsvaret/besættelsen af først den østlige del af Nordtyskland og siden Hamburg. Marskal Davout havde den overordnede ledelse af det dansk/franske samarbejde indtil starten af december. Hans håndfaste håndtering af forsvaret af Hamburg står som et mesterstykke i militærhistorien. Artikel nr. 2 beskriver forholdene og hverdagen for de danske tropper baseret på private breve mellem officererne og deres familier. Brevene fortæller om, hvordan krigen får det værste frem i soldaterne, mangelen på proviant, disciplinen, krigens rædsler og den militære ånd. Artikel nr. 3 beskriver Nordarméens fremrykning til Nordtyskland og træfningen ved Bornhøved, hvor en svensk kavaleridivision på mellem 700 og 900 mand til hest angriber bagtroppen på det danske korps på ca. 10.000 mand. Artikel nr. 4 beskriver det største slag, som korpset deltog i på sin retræte fra Lübeck til Rendsborg. Der er tale om kampen ved Sehested, hvor det danske auxiliærkorps på overbevisende måde tager kampen op med Wallmodens korps, som var en del af Nordarméen og baner vejen for, at auxiliærkorpset kan rykke ind i sikkerhed i fæstningen Rendsborg. I artikel nr. 5 beskrives det

Chakoten

INDHOLD

- 4 Jens Kristian Boll: Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814**
- 16 Henrik Denman: Officersbreve fra den danske sydgrænse**
- 26 Claus Mogensen: Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813**
- 38 Ole Thureholm: Den dag vi besejrede Clausewitz. Slaget ved Sehested 10. december 1813**
- 54 Jens Kristian Boll: Kosakvinteren i Slesvig-Holsten 1813-1814**
- 58 Ole Thureholm: Styrkelister (Ordres des Batailles)**

Udgivet af Chakoten – Dansk Militærhistorisk Selskab

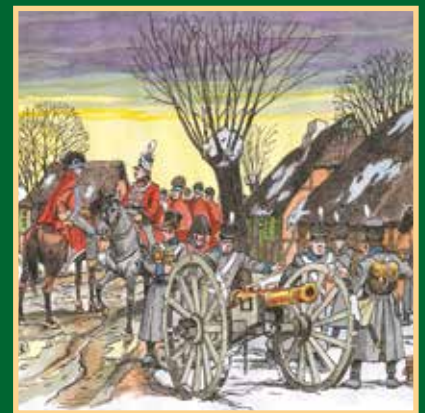
November 2013.
68. årgang nr. 4

Ansvarshavende redaktør:
Henrik Denman

Billedredaktør: Claus Mogensen
Layout: Finn Hillmose.

Tryk: PE Offset & Reklame.
6800 Varde

CHAKOTEN 2013
ISSN 0901-4799

Forsiden.

Udsnit af billede med danske styrker fra Auxiliærkorpset i Sehested den 10. december 1813. I forgrunden en feltkanon med artillerister og i baggrunden Fynske lette dragoner samt en husar. Tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Udgivelsen af antologien *Det Danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813* er muliggjort gennem bevillinger fra Nikolai og Felix Fonden. H.H. Prins Nikolais og H.H. Prins Felix' Fond samt fra VELUX FONDEN. Selskabet udtrykker sin store taknemmelighed over de to bevillinger. VELUX FONDENS støtte er ydet under Fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatterne alene.

DAVOUTS FELTTOG I NORDTYSKLAND 1813-1814

DA DE WUT KOM TIL HAMBURG

Marskal Davouts kampagne i 1813/14, herunder forsvaret/besættelsen af Hamburg, står i militærhistorien som et mesterstykke. Vi vil i denne artikel se på baggrunden for kampagnen, herunder mangfoldigheden i de hære, der kæmpede mod hinanden, og hvilke udfordringer og krav dette stillede til deres anføreres evner. Vi vil også møde danske embedsmænd og officerer, man kan kalde oversete helte, da deres handlinger om ikke hindrede så dog mindskede civilbefolkningens lidelser og gav byen Hamburg muligheder, den ellers næppe havde haft.

I år 1800 var Hamburg en af Nordeuropas rigeste byer med en befolkning på 100.000. Den var ledet af et Senat og et Bürgerschaft på 310 vælgere (i det følgende kaldt Bürgerschaft for ikke at forveksle de 310 med det langt talrigere, men ikke stemmeberettigede borgerskab). Hamburg havde en handelsflåde på 320 fartøjer, der besejlede alt fra Grønland til Østersøen og Vestindien til Middelhavet. Formelt hørte byen til det i realiteten hedengangne Hanseforbund og var som medlem af det tysk-romerske rige under en fjern og svag kejsermagt. Byen opretholdt sin selvstændighed i kraft af sin økonomiske indflydelse og heldige geografiske placering og affandt sig så med, at naboer som Preussen, Hannover og Danmark ikke var hævet over fra tid til anden at "overtale" byens banker til at yde lån. Til gengæld kunne Hamburg være sikker på, at ingen af de tre ville tillade, at én af dem satte sig i besiddelse af byen.

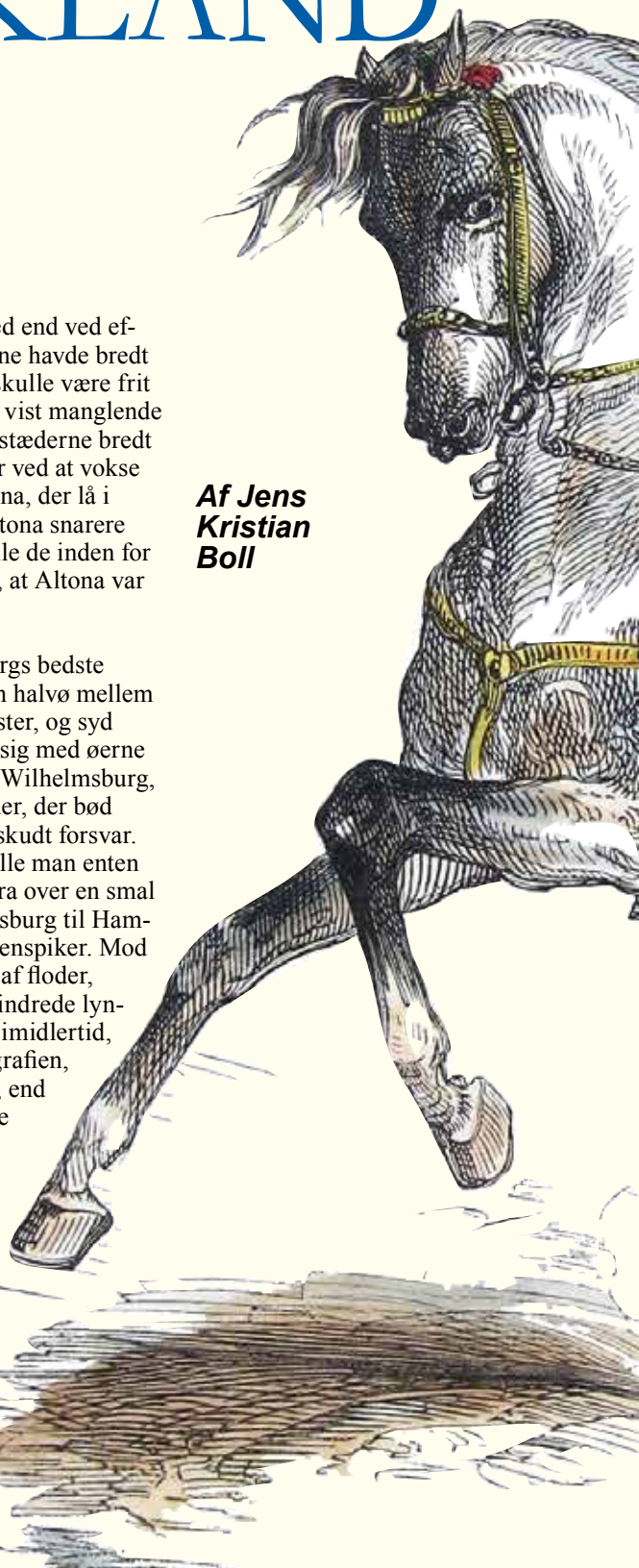
Militært var Hamburg kun en skygge af de dage, hvor friskafhuggede sørøverhoveder kantede havneindløbet. Hamburgs forsvarsanlæg udmærkede sig mere ved

ælde og landskabelig skønhed end ved effektivitet, ligesom forstæderne havde bredt sig på det område, hvor der skulle være frit skudfelt for voldenes ganske vist manglende kanoner. Mod vest havde forstæderne bredt sig sådan, at byen næsten var ved at vokse sammen med nabobyen Altona, der lå i Danmark. Fandt nogle, at Altona snarere burde hedde Al zu Nah, skulle de inden for få år prise sig lykkelige over, at Altona var dansk.

Geografien var Hamburgs bedste forsvar: Byen lå på en halvø mellem floderne Elben og Alster, og syd for byen bredte Elbens delta sig med øerne Finkenwerder, Altenwerder, Wilhelmsburg, Ochsenwerder og Kirchwerder, der bød gode muligheder for et fremskudt forsvar. Ville man krydse Elben, skulle man enten gå over ved Harburg og derfra over en smal og høj digevej over Wilhelmsburg til Hamburg, eller tage østpå til Zollenspiker. Mod øst var landet gennemskåret af floder, vandløb og kanaler, der forhindrede lynfremrykning. Problemet var imidlertid, at et forsvar, der brugte geografien, ville kræve langt flere mand, end Senatet formåede eller måske snarere turde bevæbne.

HERAN! HERAN! DIE KRIEGSTROMPETEN SCHMETTERN!

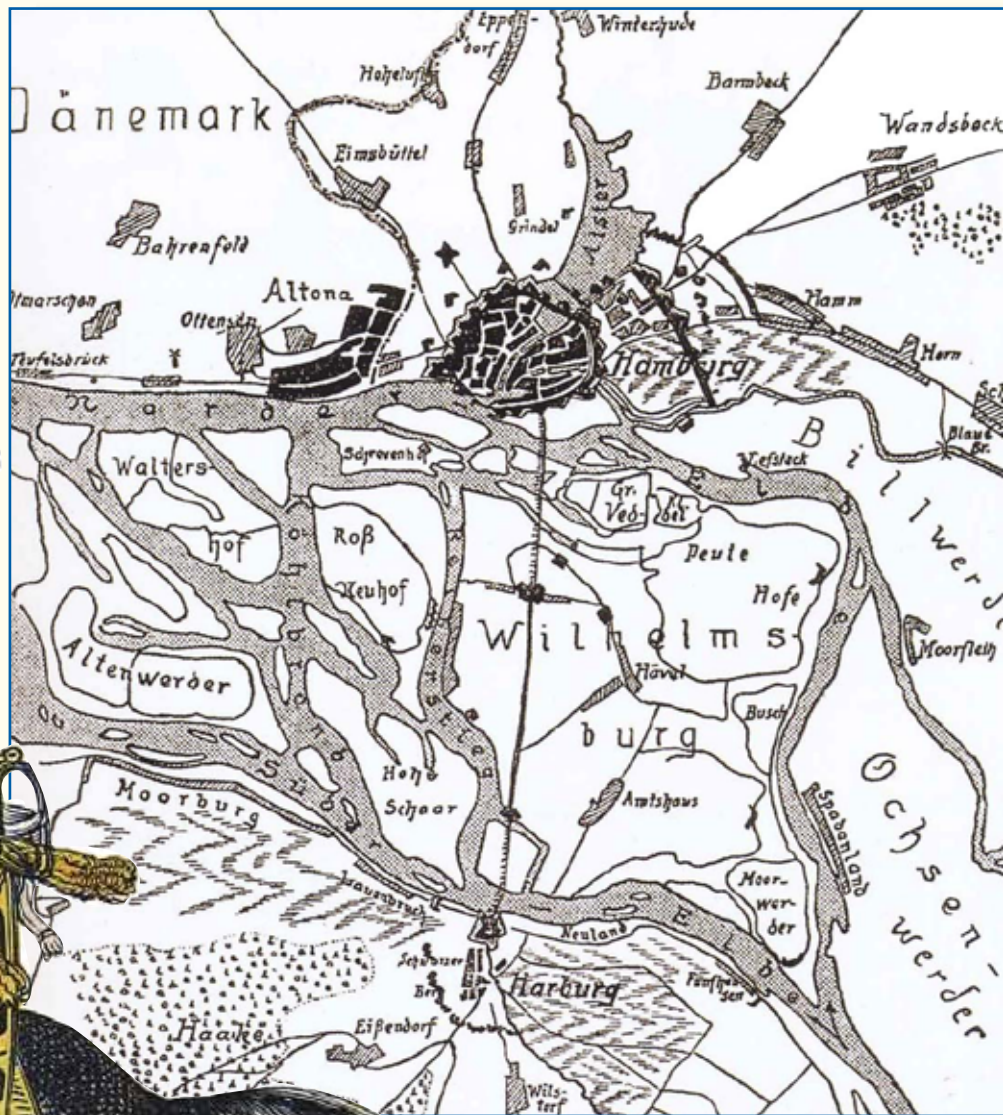
Da kejser Franz II nedlagde den tyske kejserkrone den 6. august 1806, benyttede Hamburg lejligheden til at erklære sig som "den frie hansestad Hamburg". Den opdagede dog alt for hurtigt, at velstående og

Af Jens
Kristian
Boll

Louis Nicholas Davout, 1770-1823, Marshall de l'Empire, Duc d'Auerstädt, Prince d'Eckmühl, Udsnit af billede af R. de Moraine, Costumes Militaires du Premier Empire, Émile Marco de Saint-Hilaire.

Kort over Hamburg 1813. Elben spreder sig ud i en mængde flodarme og danner en mængde øer syd for Hamburg. Vejen mod syd fører over øen Wilhelmsburg til Harburg på den modsatte side af Elben. På den nordlige side af Wilhelmsburg ligger halvøen Veddel, hvor danskerne deltog i en træfning mod franskmændene den 12. maj 1813.

militært svage bystater førte en risikabel tilværelse. Allerede i november samme år slog lynet ned. Preussen erklærede Frankrig krig, hvorefter Napoleon og Davout udslettede den preussiske hær i en lynkrig, der kulminerede ved Jena og Auerstädt. På flugt fra de franske hære førte general Blücher i november sin hær ind på bystaten Lübecks område. Franskmændene fulgte efter, nedkæmpede Blücher og benyttede lejligheden til at plyndre byen, nu de alligevel var der.

Få dage efter modtog Hamburgs senat et høfligt brev fra den franske marskal Mortier, der betroede dem, at han ville besætte Hamburg, men dog opretholde streng disciplin blandt sine tropper. Senatet indkaldte ▶

Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814

Bürgerschaft, der tænkte på Lübecks skæbne og bød Mortier velkommen, da han med 2600 hollændere og italienere drog ind i byen. Soldaterne blev indkvarteret privat, idet kvarterværtten skulle levere hver gæst dagligt ½ pund kød, 1½ brød og/eller grøntsager og ris, en flaske øl og et glas brændevin. Mortiers tropper påtog sig at patruljere i gaderne, borgervæbningen blev sendt hjem, senatet kunne fortsætte, men under vejledning af Mortier som militærguvernør.

Napoleon indførte 21. november 1806 fastlandsspærringen, der skulle lukke kontinentet for engelsk handel. Hamburgs købmænd måtte indenfor få dage indberette alle deres forretninger med England og derfra kommende varelagre, som kunne løskøbes for 16 mio. franc. Fremover måtte kun varer, som de franske myndigheder havde godkendt som ikke-engelske, indføres og handles, ligesom alle personer, der rejste til og fra Hamburg, skulle have et pas hos de nyindsatte franske myndigheder. England reagerede prompte ved at spærre Elbmundingen. Hamburg var nu ikke alene afskåret fra

Jean Baptiste Bernadotte (1763-1844). Fransk feltmarskal fra 1804. Arveprins i Sverige 1810. Chef for Nordhæren 1813, Konge af Sverige og Norge

Frans 2. med de østrigske kronregalier var også kendt som Frans af Habsburg og Kejser Frans 1. af Østrig (1768-1835). Han var den sidste kejser af det Tysk-romerske rige fra 1792 til 6. august 1806, hvor han nedlagde kronen efter at riget nærmest var faldet fra hinanden efter Napoleons erobringer. Han var kejser af Østrig fra 1804 til 1835.

at handle med England, men forbindelserne til Spanien, Middelhavet, Frankrig, Holland, Danmark og Østersøen var også afbrudt, og uforsigtige skippere opdagede, at engelske kapere slog til i Elbmundingen. Fastlandsspærringen var ødelæggende for Hamburgs handel. Handelsflådens skibe var spærret inde, og selv om Napoleon havde erklæret, at han ville genrejse byens velstand ved at anlægge kanaler, så byen kunne få et nyt indenlandsk marked til erstatning for udenrigshandelen, ville det selvkært først ske, når England var besejret. En del handel overlevede dog i form af smuglerhandel. England undergravede fastlandsspærringen ved at sende varer ind fra øen Helgoland til de holstenske og nordtyske kyster, og mange brugte deres talenter som "kaffeetræger", der med en blanding af frækhed, snuhed og bestikkelse praktiserede kontrabande ind i byen, ikke mindst fra Holsten. Det til trods for, at Frederik VI i sine forordninger rasede mod "vindsyge kontrabanditter med deres anhang af hjælpere" (Hedegaard 233).

I 1807-08 indkvarterede marskal Bernadotte sig som guvernør med den spanske Romana-division i byen og afholdt parader og store baller for borgerskabet. Sammenlignet med de øvrige indkvar-

General feltmarskal Gebhard Leberecht von Blücher (1742-1819) i husaruniform. A. S. K. Brown Mil. Coll.

terede tropper udmærkede spanierne sig ved høflig og venlig optræden, så borgerne var godt tilfredse, indtil efter Bernadottes og spaniernes afmarch opdagede, at marskallen havde finansieret sin udsøgte selskabelighed fra byens kasser.

Fastlandsspærringen blev skærpet, da Napoleon den 5. august 1810 pålagde alle kolonialvarer uanset oprindelsesland en told på 50 %. Havde man ikke penge at betale med, gjorde tolderne gerne udlæg i varelageret. I oktober befalede kejseren, at alle engelske varer simpelt hen skulle beslaglægges og brændes. Et kæmpebål af fordægtige kasser blev antændt i Hamburg den 16. november 1810. De fleste kasser indeholdt kun strå, da franskmændene enten havde ladet sig bestikke til at levere varerne tilbage eller selv havde bemægtiget sig dem. Da 50 % -skatten ikke gjaldt i Danmark, blev Altona en vigtig mellemstation, hvor hamburgske smuglere kunne købe varerne og smugle dem ind i Hamburg og videre ned i Tyskland. Rygterne nåede Napoleon, som afskedigede eller forflyttede hovedparten af de ansvarlige franske embedsmænd, der dog kunne trøste sig med de ekstrairdtægter, de havde skaffet sig i Hamburg.

LA VILLE D'HAMBOURG DEPARTEMENT DES BOUCHES D'ELBE

I december 1810 meddelte den franske generalkonsul senatet, at Hamburg sammen med Holland, Hannover, Lübeck og storhertugdømmet Berg nu var blevet en del af Frankrig. Kejseren fandt, at når England påførte det øvrige Europa evig krig, tjente Hamburgs uafhængig-

hed ikke længere noget praktisk formål, ligesom en indlemmelse af området gjorde det lettere at anlægge den kanal til Østersøen, der ville sikre Hamburg nye markeder.

Hvis Napoleon ville efterligne kejser Augustus ved at skyde sin grænse fra Rhinen frem til Elben, skulle Hamburgs indbyggere snart erfare, at den nye guvernør ikke var nogen Varus. Napoleon udnævnte marskal Davout, som Hamburg senere skulle huske som marskal De Wut (plattysk for Raseriet). Nyordningen blev understreget ved udstationering af fransk politi, gendarmeri og toldvæsen. Fremover ville smugleri blive straffet med brændemærkning og strafarbejde, mens modstand mod toldembedsmænd medførte dødsstraf. Et par uheldige bondekarle blev henrettet, fordi man i deres vogn med smuglervarer fandt to knipler, som dommeren mente, de uden tvivl ville have brugt mod tolderne! Adskillige lokale blev ansat ved toldvæsen og politi, idet man foretrak håndfaste og initiativrige mænd uden fine fornemmelser.

Trykket mod Hamburgs finanser og spisekamre øgedes i takt med rygtene om, at Napoleon forberedte en krig mod Rusland. Davout samlede sit armekorps på 30.000 mand omkring Hamburg. Selv residerede marskallen på slottet i Wandsbeck, som Frederik VI havde stillet til rådighed for ham. Hamburgerne drog et lettelsens suk, da Davout og hans korps drog af sted mod Rusland og overlod byen til general St. Cyr med 2000 mand, der enten var for gamle, for syge eller for unge til at tage med på felttoget.

I løbet af efteråret 1812 forstummede de traditionelle sejrsmeldinger fra Napo-

leons ruslandsfelttog. Og ved årsskiftet slog den berygtede 29. bulletin ned. Den var udstedt fra Paris og lod forstå, at det meste af Ruslandshæren var gået tabt, men beroligede med, at kejseren var tilbage i Paris, og at hans helbred aldrig havde været bedre.

DAS VOLK STEHT AUF, DER STURM BRICHT LOS

Den tyske befolkning så i Napoleons nederlag og de fremrykkende russiske hære en måde at blive af med Napoleon på. Frikorps dannedes. På universitetet i Breslau forkyndte professor Heinrich Steffens, at undervisningen var aflyst, til friheden var vundet, og meldte sig som den første i frikorpset. Major Adolf von Lützow vendte hjem fra sit eksil i København og dannede sit berømte frikorps, hvor digteren Körner i sin poesi gav detaljeret anvisning på, hvordan man burde lade franskmændene og deres medløbere indgå i naturens kredsløb.

St. Cyr fik grund til nervøsitet, da general Lauriston kom til Hamburg i februar 1813. Ikke for at bringe forstærkninger, men for at afhente alle kampduelige soldater til de hære, kejseren nu stampede op af jorden. Tilbage blev 500 toldere og gendarmere. Da de den 24. februar skulle indskibe tønder med inddrevne skatter og forsøgte at tvangshverve byens præfekturgarde¹ til den franske hær, kom det til håndgribeligheder. Franskmændene og deres hjælpere måtte tage flugten. Energiske smuglere stormede byportene, nedrev toldboderne og gennemptryglede og fordrev tolderne, så de mest ihærdige eller forhadte mistede klæderne, ja enkelte sågar livet

Borgere, der frygtede, at en opstand skulle ende i sociale uroligheder og plyndring², overtalte borgmesteren og

Kaptajn i det 28. regiment af Jægere til Hest, 1813. Regimentet indgik i den 30. lette kavaleribrigade i det XIII franske Armekorps og bestod af norditalienere. Regimentet blev brugt til eskorteopgaver. Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

St. Cyr til at kalde borgervæbningen til våben. Selv om man skulle tro, at franskmændene havde konfiskeret alle våben, rådede borgervæbningens nye kommandant von Hess over 500 mand, der patruljerede i gaderne. Man bad også Altonas kommandant Wenzel Haffner sende en dansk husareskadron under major Berger til Hamburg, hvor de fik en begejstret modtagelse som befriere. Franskmændene og deres håndlangere ►

Franskmændene afbrænder engelske varer i Hamburg 16. november 1810, Brdr. Suhr, A. S. K. Brown Mil. Coll.

Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814

holdt sig inden døre. Få dage efter kom general Lauriston med forstærkninger, og 6 indbyggere fra de lavere lag blev henrettet for vold. Mange spurgte sig selv, om borgervæbningen skulle forsvare byen mod franskmændene eller forsvare franskmændene mod pøbelen? Von Hess opløste og hjemsendte sit korps, men sikrede sig, alle tog våbnene med hjem.

St. Cyr rådede nu over en garnison på 1200 mand, men et hollandsk regiment viste deres sympatier ved at sænke de 20 kanonbåde, de skulle bevogte, og i øvrigt absenter sig. Den russiske hær nærmede sig. Napoleon gav St. Cyr frie hænder til at brænde byen af, hvis den ikke kunne holdes. Danmark var allieret med Frankrig mod England og Sverige, men havde intet ønske om at komme i krig med Rusland og Preussen tillige. Så den danske hærledelse overvejede, hvad man skulle gøre, hvis St. Cyr evakuerede sin styrke ind på dansk territorium for at undslippe de russiske ”halvbarbarer” (Hedegaard 264).

St. Cyr løste problemet ved at meddele borgerne, at kejser Napoleon når som helst kunne komme til byen med 100.000 mand, der forventede en festlig modtagelse på rådhuset, ligesom general Morand var på vej med yderligere 2.500. Han fortav dog klogeligt, at Morand faktisk var ved at evakuere til Bremen. St. Cyr og hans resterende soldater tømte byens kasser og marcherede ud af byen den 12. marts, mens den genopdukkede borgervæbning overtog bevogtningen af byen. St. Cyr krydsede Elben ved Zöllenspiker, hvor Morand ankom få dage efter chikaneret af bønder, der afbrød broer og af forfølgende kosakker, som bønderne viste vadesteder. Så Morand måtte efterlade sine seks kanoner, inden han havde Elben mellem sig og kosakkerne.

Hamburgs borgmester hørte, at russerne under den tyske oberst Tettenborn stod ved Bergesdorf og sendte to rådsherrer for at forhandle med ham. Tettenborn afviste dem brysk med, at han ikke havde tid at spille på franske kreaturer. Herefter skyndte byrådet sig på von Hess' råd at erklære den gamle forfatning genindført og erklære sig selv for Senatet og sende en delegation, der bad Tettenborn undsætte byen. Den 18. marts kunne Tettenborn i spidsen for 1500 kosakker ride ind i Hamburg til en begejstret heltemodtagelse.

DRAUF MIT BÜCHSE, SCHWERT UND LANZE, DRAUF MIT GIFT UND DOLCH!

En euforisk stemning herskede blandt Hamburgs befolkning. Tettenborns kosakker blev hyldet og overdænget med gaver. Og danske officerer, der kom til byen fra Altona, blev også hyldet som frihedshelte, da menigmand mente, at danskerne nok havde presset St. Cyr til at stikke af. På Tettenborns opfordring oprettedes frikorps. Fra England ankom våben, uniformer og officerer. En hanseatisk legion talte på få dage 2000 mand, og slagtermester Hanff oprettede en ryttereskadron til legionen. Major von Schill genoprettede sin afdøde brors frikorps, og oberstløjtnant von Estorff samlede sine berømte/bergtede Estorffske Husarer ved at sætte et skilt op med: ”Her hverver kong George III soldater til sine tyske stater”. Von Kielmannsegge samlede sit jægerkorps, der virkede så tiltrækkende, at en rasende Frederik VI skrev til Wenzel Haffner, at han straks skulle sætte en stopper for, at danske officerer forhandlede om at træde ind i korpsen! Hvervningerne gik så hurtigt, at mange, der var gået i fransk sold, nu skiftede side, da en ny uniform ydede dem beskyttelse og måske nye muligheder for økonomisk gevinst. Som kuriosum kan nævnes, at den danske desertør og udbryderkonge Morten Frederiksen under navnet Benzion Krogh på sin flugt dukkede op i Hamburg og nåede officersrang i den hanseatiske Legion (Georg Larsen s.251).

Senatet og Bürgerschaft var mindre euforiske. De havde konstateret, at Tettenborns styrke kun talte 1500 mand, og at de ikke havde hastværk med at drage videre mod Paris for at gøre kål på Napoleon. Senatet erkendte, at Hamburg

ikke var blevet befriet af en hær på kort ophold i sit sejrstog, men havde åbnet portene for en rekognosceringsstyrke og nu lå i frontlinjen som en by, der havde gjort oprør mod Napoleon, som ikke var til sinds at opgive Nordtyskland. En by, der blev taget med et stormangreb, måtte regne med, at erobrerne betragtede et orgie i plyndring, druk og voldtægt som deres hårdt tilkæmpede rettighed, og at selv den skrappeste disciplinrytter af en general ville forholde sig afventende, indtil fysisk udmattelse og tømmermænd gjorde soldaterne lydhyre overfor pligtens og ærens bud. Et sådant scenarie var ikke umuligt, da St. Cyr og Morand havde forenet sig med marskal Davout, som samlede et armekorps, der skulle generobre Nordtyskland, ivrigt assisteret af general Vandamme, hvis tapperhed og effektivitet kun blev overgået af hans hang til håndfaste metoder.

Udsigterne til at få hjælp var usikre. Tettenborn havde lovet forstærkninger, men de indskrænkede sig til Den Lübeckske Legion, Bremens feltjægere på 300 mand, 500 mecklenburgske gardere, von Hess' borgergarde samt de korps, der allerede var oprettede, ligesom Tettenborn opfordrede til at bevæbne borgerne en masse. Senatet var betænkelig ved en folkestorm, der måske ville kræve politiske rettigheder, når først folket var under våben.

Rusland havde hære i Tyskland, men de var også svækkede af vinterfelttoget. For havde vejret været russernes forbundsfælle, så tegnede samme forbundsfælle sig for en uhyggelig stor mængde ofre for ”friendly fire”. Preussen havde også en hær, men verden havde endnu til gode at se, hvorvidt den preussiske hærreform betød, at hæren var god nok, ligesom man måtte

Oberst Tettenborns kosakker rykker ind i Hamburg den 18. marts 1813, Brdr. Suhr, A.S.K. Brown Mil. Coll.

forvente, at russerne og preusserne ville prioritere forsvaret af Berlin højere end at undsætte Hamburg.

Danmark havde en betragtelig hær stående i Holsten, og Frederik VI havde befaleet at indtage streng neutralitet over for russerne. Zaren sendte i marts-april 1813 fyrst Dolgurucki til København for at overtale Frederik VI til at skifte side, ligesom Frederik VI selv sendte Bernstorff til England for at forhandle en separatfred. Frederik VI insisterede på at beholde Norge, som zaren havde lovet Bernadotte og afviste Dolguruckis forslag om at få erstatning i form af Hamburg og Holland. Da Bernstorff samtidig nærmest blev smidt på porten i England, og zaren hjemkaldte Dolgurucki, forblev Frederik VI pro-fransk. De danske kommandanter general Wegener og oberstløjtnant Wenzel Haffner havde en opgave, der nærmest krævede overmenneskelige evner. Og i tilgift skulle de også sikre, at franskmændene tillod de 2000 matroser, Danmark havde stillet til rådighed for forsvaret af De frisiske Øer, at vende tilbage til Danmark.

Den svenske kronprins Bernadotte (tidl. fransk marskal) havde lovet at støtte koalitionen mod Napoleon med en hær mod at få Norge. Bernadotte var sig tydeligt bevidst, at hans popularitet i Sverige var omvendt proportional med de svenske tabstal, hvorfor han så vidt muligt holdt de svenske tropper ude af kampene og koncentrerede sig om at presse Frederik VI til at afstå Norge. Skulle Hamburg gå til grunde, ville Bernadotte formentlig bære tabet med fatning, især hvis han kunne give sine forbundsfæller det indtryk, at ansvaret hvilede på Frederik VI, da de i så fald ville være lydhyre over for Bernadottes planer om at skabe et hertugdømme ”Kimbrien” under svensk overhøjhed.

WELCHE LUST WENN AN DEM LANZENKNOPFE EIN SCHURKENHERZ ZERBEBT!

Vandamme levede op til sit ry som hård hund. I Oldenburg havde den franske underpræfekt Frochot udpeget 5 lokale embedsmænd til en provisorisk regering med ansvar for ro og orden, hvorefter han tog flugten. De 5 udsendte en proklamation om at bevare ro og orden.

Skansesarbejder ved volden ved siden af Brookthor udført af borgerne. I baggrunden Elbbroen til Harburg, den såkaldte Meilenbrücke, der førte hen over Wilhelmsburg.

Men da Vandamme få dage efter besatte området, opfattede han proklamationen som opfordring til oprør og lod rådsherrene Albercht von Berger og Christian von Finck stille for en standret og skyde, fordi deres navne stod øverst!

Napoleon havde ikke i sinde at opgave Nordtyskland, men beordrede marskal Vandamme til at slå oprøret ned med 25.000 mand. Vandamme indtog Bremen 27. marts 1813 og sendte general Morand af sted på en straffeekspedition mod byen Lüneburg, der havde fordrevet franske embedsmænd og åbnet portene for kosakkerne. Sammensætningen af Morands styrke viser de problemer, den franske hær stod overfor efter katastrofen i Rusland. Infanteriet talte 2800 mand, heraf to bataljoner af det saksiske regiment Prinz Maximilian, og 75 ryttere, overvejende beredne toldbetjente og gendarmere, og 9 kanoner. Uden mulighed for at rekognoscere marcherede Morand til Lüneburg uvidende om, at den erfarne general Dörnberg, der havde udmærket sig i russisk tjeneste i 1812, nærmede sig med 1100 mand i fodfolk og 1300 kosakker og bashkirer. Kosakgeneralen Tschernyschow var med 1800 ryttere også på vej. Morand besatte Lüneburg den 1. april og lod mere end 50 indbyggere pågribe og dødsdømme med henrettelse den følgende dag. Morand blev vækket af en melding om, at der rumsterede kosakker foran hovedporten, hvorfor han sendte sit rytteri (alle 75) ud for at rekognoscere. De blev løbet over ende og måtte overgive sig, samtidig med at Dörnbergs infanterister bemægtigede sig en anden byport, og bevæbnede borgere tog kampen op og befriede de 50 dødsdømte. Morand forsøgte at organisere et tilbagetog gennem vestporten, som franskmændene endnu holdt. Men angrebet fra alle sider i en by, den ikke kendte, gik den franske styrke i opløsning. Mange søgte tilflugt i bygninger og kapitulerede, da Dörnbergs folk rullede kanoner frem. Sakserne foreslog en ærefuld kapitulation, hvad de franske officerer nægtede. Men da Morand blev hårdt såret og resterne af hans korps omringet og truet med deres egne kanoner, kapitulerede de. Kampen havde kostet Morands korps 500 faldne og sårede og 2300 tilfangetagne, mens Dörnberg mistede 300 mand.

Dagen efter rømmede Dörnberg byen, da marskal Davout var på vej med 11.000 mand. Dörnberg sørgede dog for at evakuere de borgere, der var mest udsatte for repræsalier og efterlade en besked om, at han for hver indbygger, der blev henrettet ved standret, ville ombringe en fange, idet officerer ville blive skudt, mens embedsmænd måtte tage til takke med at blive klynget op. ▶

Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814

Denne trussel fik Davout og selv Vandamme til at afstå fra repressalier.

Nyheden om Morands korps undergang blev hilst med begejstring af Hamburgs befolkning, mens senatet gik med til at opfordre alle borgere mellem 18 og 45 til at melde sig til Borgergarden, som nu voksede med 6000 medlemmer fordelt på seks bataljoner.

SÜHNT BLUT MIT BLUT, WAS WAFFEN TRÄGT SCHLAG NIEDER!

Kamphandlingerne på Wilhelmsburg viste, at Hamburgs forsvar nærmest må betegnes som milits af stærkt svingende kvalitet. Velmotiverede mindre enheder under energiske ledere kunne på eget initiativ tilføje Vandamme alvorlige tilbageslag, men hovedparten af forsvarerne havde ingen militær uddannelse, ligesom forsvarret led af mangel på overordnet ledelse. Hverken Tettenborn eller von Hess søgte at lede kampene, ligesom man afstod fra at føre et fremskudt forsvar omkring Harburg. Man forsøgte også småting som afløsning af tropper, uddeling af proviant og ammunition, endstige at sørge for transportbåde.

Franskmændene indledte en ny offensiv mod Hamburg fra Bremen den 22. april. Vandamme havde intet lært af Morands skæbne og sendte avantgarden på 3000 mand mod Rothenburg. Patruljer af kosakker og frikorps trak sig skyndsomst tilbage. Franskmændene fulgte efter og stod over for Benkendorffs kosakker og Den hanseatiske Legion, der med et voldsomt angreb sendte franskmændene på flugt skarpt forfulgt

af kosakkerne. Vandamme reorganiserede sine tropper og trængte Benkendorff væk fra Rothenburg. Den 29. april nåede Vandamme Harburg og fandt, at hverken byen eller borgen var befæstet endstige bemandet, hvad franskmændene straks rådede bod på. Den eneste militære tilstedeværelse var en skanse på sydsiden af Wilhelmsburg og to både, den ene med 8 kanoner, hvis besætninger flygtede, da de så franskmændene, hvorefter skansens batteri skød de to både i brand. Vandammes mænd gik nu i gang med at beslaglægge både og tømre pramme, men led den 6. maj den tort, at oberst von Both og hans korps af 500 mecklenburgske gardere satte over Elben og erobrede 26 både. Overraskelsesangrebet blev muligvis lettet af, at Mecklenburgs "uniformer næsten aldeles ikke adskilte sig fra de franske" (Hedegaard s.411).

Natten mellem den 8. og 9. maj sagde Vandamme tak for sidst, da franskmændene satte over til Wilhelmsburg og bogstaveligt talt tog skansens besætning på sengen, hvorefter man i ilmarch rykkede frem ad digevejen mod Hamburg. Her gav von Both og hans mecklenburgere franskmændene en bragende velkomst, og forsvarret blev forstærket af Kielmannsegge og hans jægere samt Den hanseatiske Legion. Franskmændene måtte retirere til Harburg, hvis kanoner kunne dække dem. Under kampen ankom Altonas kommandant Wenzel Haffner under parlamentærflag for at meddele, at Frederik VI ikke ville tolerere en ødelæggelse af Hamburg, men anbefalede en mindelig løsning. Vandamme afviste brysk enhver utidig indblanding og irriteret over, at Wenzel Haffner havde placeret en deling danske kanonbåde, så de dækkede Hamburg mod beskydning, spurgte han, hvem Danmark egentlig holdt med? Man

indgik dog en våbenhvile, som Tettenborn, der officielt nægtede at godkende den, benyttede til at trække hele forsvaret op til Wilhelmsburgs nordlige halvø Veddel.

Vandamme og Wenzel Haffner fortsatte underhandlingerne. Wenzel Haffner meddelte, at Frederik VI ikke kunne tillade Hamburgs ødelæggelse, men intet havde imod, at byen efter russernes rømning fandt en diplomatisk løsning, og at von Hess' borgergarde udelukkende tjente til at opretholde ro og orden. Vandamme henholdt sig til at have strenge ordrer om at tage Hamburg "på den ene eller den anden måde" og krævede, at Hamburgs senat viste sin gode vilje ved at sende Tettenborns "banditter" og frikorpsene ud af byen og sende forhandlere. Som tegn på sin gode vilje tillod Vandamme, at de 2000 danske matroser på vej hjem fra De frisiske Øer krydsede Elben ved Stade og igen var på dansk territorium.

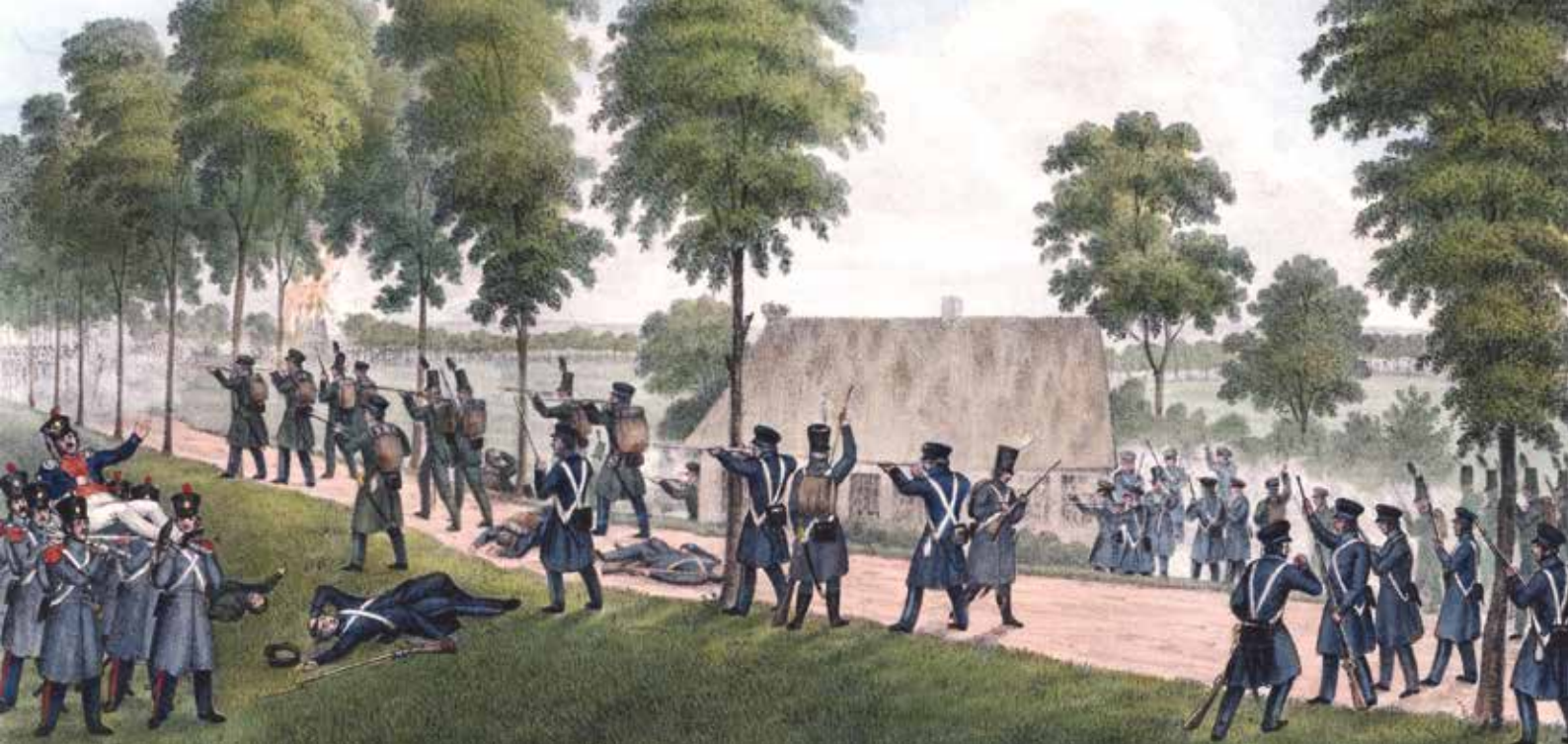
Den 11. maj gik franskmændene igen i land på Wilhelmsburg, og selv om mangel på både og pramme sinkede overførslen, trak forsvarets patruljer sig tilbage til Veddel, muligvis fordi franskmændene denne gang gik frem i skyttekæder og brugte terrænet i stedet for at holde sig til digevejen.

Næste dag foretog Tettenborn et udfald fra Veddel-halvøen, men overlod kommandoen til von Kielmannsegge, der var syg og lod posten gå videre til oberst Beaulieu. På Veddel arbejdede ubevæbnede arbejdsmænd med at opkaste en skanse, der var bestykket med en enkelt kanon. Beaulieus hovedstyrke udgjordes af borgergarden forstærket af frivillige i dagens løb. Efterhånden som folk samlede foran rådhuset hidkaldt af kamplarmen på den anden side af Elben, uddeltes geværer til alle, der meldte sig frivilligt. Når man havde en gruppe på 50, blev de sendt af sted til Veddel under anførsel af en soldat. Borgergardens flanker blev sikret af regulære tropper. På venstre fløj stod von Both og hans mecklenburgere, og til højre havde Tettenborn lånt 200 danske soldater med henvisning til, at danskerne skulle beskytte byen. Det er uforståeligt, at Tettenborn ikke udnyttede sin uden tvivl frie fortolkning af det danske tilsagn til at sikre sig flere end de 200 og især at sikre sig trænet artilleri, som udfaldet katastrofalt manglede.

Vandamme afventede angrebet, idet han fordelte sin styrke i skyttekæder, der udnyttede terrænet og modtog angriberne med en velrettet ild, og i angrebskolonner, der søgte at omgå angribernes flanker. Her hjalp det dem, at flere borgergardere i forvirringen antog såvel danskerne som

Fransk kavaleri rider gennem Brookthor i Hamburg, under den franske besættelse 1813-14. Bag porten ses broen over Elben til den 1. færges Brdr. Suhr, A.S.K. Brown Mil. Coll.

mecklenburgerne for franske soldater og åbnede ild mod dem. Og da man opdagede misforståelsen og så, at man var ved at blive omringet af rigtige franskmænd, gik udfaldstyrken meget hurtigt tilbage til Veddel. Her blev skansearbejderne grebet af panik, ligesom den enlige kanon udmærkede sig med sine særdeles upartiske nedslag blandt venner og fjender. Ved Veddel kom en evakuering først i stand, da Elbens færgemænd på eget initiativ og risiko satte over. De danske tab beløb sig til 18 døde og 17 sårede. Fra Ochsenwerder forsøgte 2. hanseatiske Bataljon at gribe ind i kampen med et flankangreb på franskmændene, men Vandammes reserver var parat og slog bataljonen tilbage. Vandamme stod nu uden for Hamburg.

DANSK PENDULDIPLOMATI

Vandamme sendte nu general Wegener og Wenzel Haffner et vredt brev om, at han håbede, den danske deltagelse i kampen beroede på en misforståelse, og at eventyreren Tettenborns banditter og pøbelen havde hensat Hamburg til rent anarki, hvorfor Vandamme forventede dansk assistance for at frelse Hamburg fra dens egen pøbel. Det danske svar betonedede den danske alliance med Frankrig og ønsket om at redde Hamburg fra ødelæggelse, hvorfor man foreslog at lade tingene forblive som de var, indtil der indløb nærmere befaling (Druck der Franzosen kap. 14). Davout, der var stødt til Vandamme og havde overtaget kommandoen, forlangte klart svar, hvem Danmark holdt med, men erklærede sig villig til at skåne byen og udstede amnesti, hvis danskerne kunne bevæge borgerne til at forhandle. Den 13. maj forsøgte franskmændene at krydse Elben ved Zollenspiker. Men et lybsk og et lauenburgsk kompagni under von Berger var på vagt og lod franskmændene sætte

200 mand over. Da prammene roede tilbage, angreb man franskmændene, inden de kunne få forstærkning, så de straks tabte modet og overgav sig. Hamburg selv fik yderligere respit, da voldsomme regnskyl afbrød såvel kamphandlinger som befæstningsarbejder.

Når Wegener bad om respit for at få yderligere instrukser fra København, var der ikke blot tale om at vinde tid. Frederik VI's fredsfølere til England var blevet afvist så eftertrykkeligt, at Frederik VI var om muligt endnu mere profransk. Derfor fik Wegener nu ordre om at afbryde ethvert samarbejde med Tettenborn og overlade

Ridende artilleri fra XIII franske Armeekorps, fra plancheserien *Borgerne i Hamburg* af Brdr. Suhr.

Træfningen på Veddel-halvøen den 12. maj, Borbergården, Den hanseatiske Legion, hannoveranske Jægere, mecklenburgere og danskere mod franskmændene. To danske infanterister med chakoter og hvide fjer, ses i midten af billedet ladende geværer. Til venstre bæres en såret fransk officer væk. Brdr. Suhr, A. S. K. Brown Mil. Coll.

Hamburg til sin skæbne, men betone overfor Davout, at man gerne så byen skånet. Wegener besluttede sammen med Wenzel Haffner og generalkonsul Rist at tilbageholde offentliggørelsen af meddelelsen over for Davout og Hamburgs borgere i 48 timer, men orientere Tettenborn og Hamburgs senat, hvorefter de danske tropper forlod Hamburg den 19. maj.

Et sidste håb om hjælp udefra viste sig, da Tettenborn overtalte den svenske general Döblin til at sende to bataljoner med 6 kanoner til byen, hvor de svenske kanoner den 21. maj slog et fransk angreb på Hamburgs eneste flådefartøj tilbage. Den vrede Bernadotte lod straks en adjutant kalde styrken tilbage og truede Döblin med krigsret for insubordination. En tilsvarende skæbne ventede Wegener og Wenzel Haffner, der ofte er fremstillet som et par selvhøjtidelige kludremikler, der forsøgte at spille diplomater, selv om man unægtelig får det indtryk, at deres "penduldiplo-mati" reddede Hamburg.

Natten mellem den 28. og 29. maj erobrede franskmændene Ochsenwerder. Tettenborn så skriften på væggen og forlod Hamburg med sine kosakker, der brugte 92 vogne til at fragte de gaver, de havde fået, med sig. Tettenborn bad danskerne besætte byen for at sikre ro og orden og samtidig ►

Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814

lige forhandle en fredelig overgivelse til Davout. Danskerne rykkede ind den 30. maj for samme dag at give plads for franskmændene. Den lange "overgivelse" betød, at alle, der ikke havde lyst til at afvente franskmændenes ankomst, havde rigelig tid til at forlade byen sammen med russerne eller søge til Altona, hvor der var en livlig envejstrafik af folk og gods.

Davout idømte på kejserens vegne Hamburg en bod på 48 mio. frank fordelt i rater og internerede for en sikkerheds skyld 30 fremtrædende købmænd, indtil første rate faldt, men lod ellers borgerne vide, at han gav dem amnesti. Vandamme måtte nøjes med at give senatet en tordentale: *"Havde kejseren givet mig lov at bestemme, havde I alle mistet hovedet! I er pøbel og mytterister! Man siger, I kan regne. Den tror ingen på længere, når en håndfuld som jer vover at sætte jer op mod kejseren og hans 40 mio. loyale undersåtter!"*

Havde Hamburgs indbyggere håbet, at krigslykken ville vende og byen blive befriet, blev de skuffede, da Napoleon den 4. juni indgik våbenstilstand, så krigen ville trække ud mindst til efteråret.

FÜHR MICH ZUM SIEGE, FÜHR MICH ZUM TOD

Våbenstilstanden udløb officielt den 17. august, men Davout udnyttede sommeren til at befæste Hamburg med henblik på et fremskudt forsvar, ligesom Napoleon meddelte ham hans rolle i det kommende felttog. Napoleon ville selv angribe i Mellemeuropa med hovedhæren, mens marskal Oudinot med 80.000 mand skulle gå mod Berlin og distrahere Preussen. Samtidig skulle Davout med sin egen hær og det auxiliærkorps, Frederik VI havde stillet til Napoleons rådighed støde frem langs Østersøen og afskære fjendens forsynings- og retrætelinjer.

Over for Davout stod general Wallmoden med et korps, der dels bestod af det svenske kontingent, dels tyske enheder spændende fra Den russisk-tyske legion sammensat af frigivne krigsfanger fra 1812, King's German Legion af hannoveranere, der var flygtet til England og uddannet til en eliteenhed, Lützows frikorps, den genopstandne hannoveranske hær og diverse andre korps. Flere var udrustet og uniformeret af englænderne, der også havde sendt The Rocket Corps. Wallmoden var ikke sikker på, hvor godt hans hærs enkelte dele ville samarbejde, hvorfor han faldt tilbage for Davout,

som den 23. august stod i Wismar og Schwerin. Davout vidste på sin side, at hans egne tropper foruden franske bestod af hollændere, tyskere, polakker og italienere, hvis loyalitet han ikke var alt for overbevist om. Vandamme selv var blevet dirigeret til Mellemeuropa, hvor han i slaget ved Kulm den 29.-30. august blev afskåret, måtte overgive sig og efter et skænderi med den russiske øverstkommanderende tilbragte resten af krigen i Sibirien.

Davout erfarede, at Oudinots fremstød mod Berlin var standset i slaget ved Gross Beeren, hvorefter Davouts korps var i fare for at blive afskåret. Davout og Auxiliærkorpsset faldt derfor tilbage til en stilling mellem Lübeck og Ratzeburg. Wallmoden fulgte efter og udsendte patruljer for at isolere Davout fra de øvrige franske korps.

Under en af disse kampe omkring Gadebusch den 26. august faldt Lützows krigerskjald Theodor Körner, angiveligt med ordene: *Der fik de mig, men det betyder intet.*

Da forbindelseslinjen langs Elben mod Magdeburg var truet af frikorps, sendte Davout den erfarne general Pecheux med 3-4000 mand, overvejende fodfolk, af sted langs Elben for at sikre forbindelse til Magdeburg. Wallmoden erfarede fra opsnappede depecher, at en større fransk styrke var på rekognoscering. Han delte sin styrke i håb om, at det svenske kontingent kunne holde fronten, eller at Davout ikke ville opdage, at han kun havde svenskere over for sig, mens Wallmoden med en pontonbro krydsede Elben med 12.500 mand for at fange Pecheux.

Officer og mandskab fra henholdsvis 1. og 2. lette bataljon, Den engelsk-tyske Legion, Richard Knötel

DAS HURRA JAUCHZT, UND DIE BÜCHSE KNALLT, ES FALLEN DIE FRANKISCHEN SCHERGEN

Det efterfølgende slag ved Göhrde antyder, at Wallmodens hidtidige tøven over for større slag ikke udelukkende skyldtes forsagthed, men også en realistisk bedømmelse af egne tropper.

Kosakspejdere meldte den 15. september Wallmoden, at mindst 7000 franskmænd nærmede sig, hvorfor Wallmoden forberedte derfor et baghold ved landsbyen Göhrde kun for at opdage, at Pecheux var blevet klar over hans nærhed og lod sine tropper indtage en stærk forsvarsstilling omkring højdedraget Steinker Berg vest for Göhrde. Foran stillingen blev hedebladerne afbrudt af moser og kløfter, og nordpå gav skoven Barsfelder Wald løfte om en sikker retræte.

Wallmoden lod den 16. september sine tropper rykke frem til angreb. Øst for Steinker Berg stod Tettenborns kosakker og Lützows frikorps, som talte alle våbenarter. Dernæst kom kavaleriofficeren Dörnberg, som frustreret konstaterede, at en sump skilte hans eskadroner fra fjenden, ligesom han var blevet bebyrdet med nogle skøre englændere, der insisterede på at affyre raketter.³ Heldigvis havde han også den hannoveranske hær⁴ under general Lyon og oberst Halkett ved sin side. Von

Hanseatisk kavaleri i kamp mod franskmændene ved Mustin nordøst for Hamburg, den 6. oktober 1813, Brdr. Suhr, A. S. K. Brown Mil. Coll.

Arenschildt skulle med den russisk-tyske legion og King's German Legion marchere syd om den franske stilling og angribe vestfra, så Pecheux kunne presses fra alle sider.

Lützows frikorps ville ikke vente, men angreb kl. 16 og modtog den franske styrkes fulde opmærksomhed og ildkraft. Lützow blev hårdt såret og angrebet slået tilbage. Pecheux så, at han var i fare for omringning og lod sine tropper danne karre, så de kunne støtte hinanden, mens de rettede nordpå. De allierede søgte at standse Pecheux med en række ukoordinerede angreb. De blev dog mødt af de franske karreer og et diminitivt, men effektivt fransk kavaleri, ligesom "friendly fire" tegnede sig for en del tab hos angriberne. Klokken 17.30 var Arenschildts korps på plads, og da han angreb vestfra, mens Lyon førte hannoveranerne frem fra øst, lukkede knibtangen sig. Hannoveranerne gennembrød den franske stilling i et bajonetangreb, den russisk-tyske og den engelsk-tyske legion brød igennem vestfra, og Dörnberg opdagede, at de raketskydende englændere faktisk var effektive mod sluttede enheder. Franskmændene var på tilbagetog, eller begyndte at overgive sig. Det lykkedes Pecheux at få 1500-2000 mand med sig gennem Barsfelder Wald, og Wallmoden indstillede forfølgelsen.

Pecheux havde mistet halvdelen af sin styrke, men formåede at føre resten tilbage til Hamburg og melde, at forbindelsen til Magdeburg var afbrudt. Wallmodens tab sættes til 50 officerer og 500 menige. Tettenborn forkyndte i et

Grenader og officer samt skarpskytte og officer fra linjeinfanteriet i Den engelsk-tyske Legion, Richard Knötel

flyveblad fra sin medbragte trykpresse, at "Division Pecheux er efter hårdnakket modstand sat ud af spillet, over 2000 fanger faldt i vore hænder, resten ligger på slagmarken undtagen et par hundrede flygtninge, der redde sig i ly af mørket." Tettenborn drog mod Hamburg, men opdagede ved Harburg, at Davout havde sikret, hvad han havde forsømt. For her opdagede russerne, at Harburg var befæstet og bemanded.

Slaget ved Görhde viste Davout, at han var afskåret fra de franske hovedhære, og kort efter antydede nyheden om slaget ved Leipzig, at der måske ikke længere var nogen fransk hovedhær. Stillet over

for valget mellem at trække sig tilbage over Nederlandene med fare for at blive omringet af overlegne allierede styrker og risikere massedeserteringer valgte Davout at falde tilbage til Hamburg og lade Auxiliærkorpset trække sig tilbage mod Danmark.

GOTT IST MIT UNS, DIE HÖLLE NEBEL WEICHEN

Den 3. december var Davout tilbage i Hamburg med 33.000 mand foruden den faste garnison. Marskallen forberedte sig på en belejring. Mens han endnu havde forbindelse til Frankrig, beslaglagde han bankernes indestående og sendte det hele til Paris uden at bekymre sig om ejernes nationalitet. Da beslaglæggelsen ruinerede Altonas bank, sendte sagen nærmest et Danmark, der allerede vændede sig under statsbankerotten, til økonomisk tælling.

Russerne rykkede frem, og fra 13. december var Hamburg belejret af general Woronzows tropper og Lützows frikorps, mens svenskerne var gået nordpå for at tvinge Danmark ud af krigen. Ved årsskiftet blev Woronzows hær afløst af Bennigsens Polens-armé.

Fæstningsværkerne var nu i eksemplarisk stand, men forstæderne lå i vejen, så fra nu af blev de metodisk afbrændt. Franske soldater slæbte gerne bohavet ud først, da de så enten kunne afhænde det til beboerne eller andre interesserede eller selv bruge det. Først i december gik 400 huse i forstaden Hamn op i luer, forstæderne ved Dammtor brændte i juledagene, og 3. januar blev forstaden Berg, også kendt som Sankt Pauli ►

Davouts felttog i Nordtyskland 1813-1814

nedbrændt. Ilden respekterede ikke landegrænsen, så 50 huse i Altona blev også flammernes bytte. Også vandet blev inddraget i forsvaret, da franskmændene med kontrol over sluseportene kunne regulere vandstanden, så store områder af fortærrænet og Elbdeltaet stod under vand eller var vanskeligt passable.

Davout sikrede også, at byen havde tilstrækkeligt proviant: Allerede først i november påbød et dekret alle at sikre sig forsyninger til mindst 6 måneder eller forlade byen, idet en dagsration bestod af 1 pund mel, 3/8 pund flæsk 1/2 pund grønsager, 1/18 flaske vin eller brændevin, 1/64 pund salt foruden brænde. Da belejringen var en kendsgerning, fik indbyggerne den 19. december at vide, at alle, der ikke havde sikret sig proviant, skulle forlade byen inden 48 timer, ligesom alle udlændinge, studenter og rejsende håndværkssvende også skulle forføje sig. Den, der undlod at rejse blev pågrebet, og ville som afskedsgave få en solid dragt prygl, mens enhver, der vovede at vende tilbage, ville blive stillet for en standret og eksekutionspeleton som spion. Den 20. december blev de første tusinder fordrevet, og da det ikke syntes tilstrækkeligt, tvang Davout kirkeværger og sognebetjente til at følge patruljer på husbesøg hos sognenes fattige. De blev interneret i Skt. Petri-

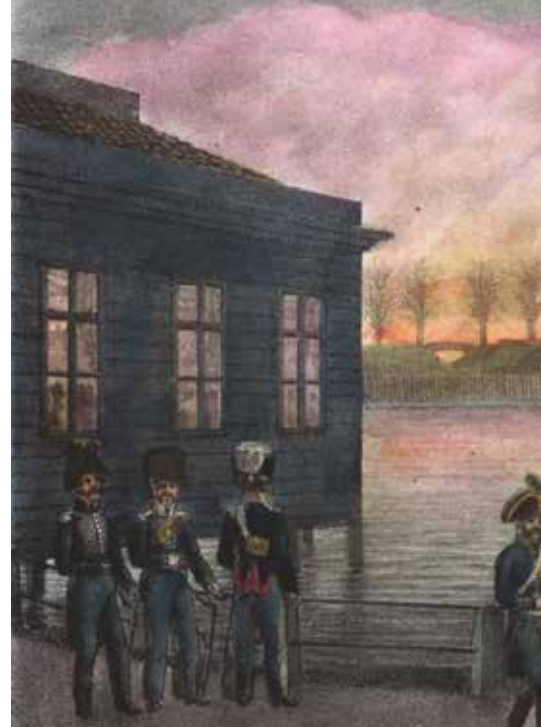
kirken og et par dage senere eskorteret ud af byen, da kirken skulle bruges til hestestald, selv om hovedparten af de belejrede heste i de kommende måneder endte som provianttilskud.

Mere end 25.000 blev fordrevet fra byen. Altona blev hjælperen i nøden, da beboerne åbnede hus og hjem. Brødremerenigheden indrettede sin fabrik til suppefremstilling og uddeling og leverede 18.000 portioner rumfordsk suppe. Det må betragtes som et mirakel, at fordrivelserne og de sygdomme, der fulgte i krigens spor, ”kun” kostede 1138 livet. Da mange allerede havde forladt byen inden fordrivelserne, var Hamburgs indbyggerantal under belejringen halveret til 50.000.

At Altona kunne spille denne rolle skyldtes ikke mindst den modige amtmand Konrad von Blücher, som gennem forhandlinger med Davout og Bennigsen fik udvirket, at begge parter respekterede Danmarks og dermed Altonas neutralitet, ligesom danske embedsmænd igen skulle spille en vigtig rolle som uofficiel kommunikationskanal mellem de stridende parter.

Belejringen blev hård for såvel de tilbageværende borgere som den franske garnison. Ethvert forsøg på desertering og mistanke om spionage kunne udløse en dødsdom. Sygdomme rasede, forsyningerne formindskedes, mens det blev gjort klart, at soldaterne skulle have først, ligesom alt, der kunne brændes, herunder store lagre af pibestave til tøndere, gik op i luer.

Set fra et rent militært synspunkt

var Davouts ledelse fremragende. Han bandt store fjendtlige styrker foran Hamburg og sikrede byen som eventuelt forhandlingsobjekt ved kommende fredsforhandlinger, ligesom han ved at lade sig belejre holdt en hær, hvor han for en dels vedkommende måtte tvivle på loyaliteten, under kontrol. Hvad angår hans skiftende modstandere Wallmoden, Woronzow og Bennigsen, mente de dels ikke, de havde tropper nok til et regulært stormløb på byen, dels tænkte de formodentlig, at det tjente de allieredes interesser bedst, at Davout var spærret inde i Hamburg, frem for at være på fri fod i Nordfrankrig.

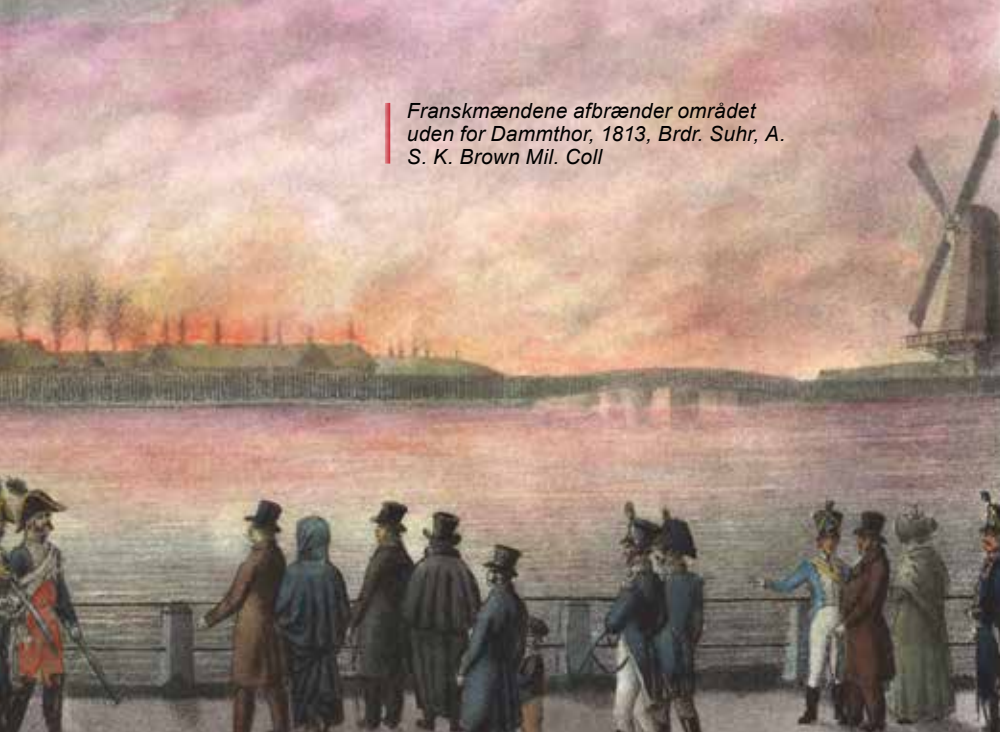
Bennigsen lagde en ring om Hamburg

1. og 2. russisk-tyske infanteribrigade, Richard Knötel

1. og 2. russisk-tyske husarregiment samt den russisk-tyske artilleribrigade. Den russisk-tyske Legion bestod hovedsagelig af preussere, krigsfanger fra 1812-felttogt i Rusland, overløbere og frivillige, Richard Knötel.

Franskmændene afbrænder området uden for Dammthor, 1813. Brdr. Suhr, A. S. K. Brown Mil. Coll

(undtagen ind mod Altona), ved Berge-dorff udgjordes belejringsstyrken af den hamburgske borgergarde, mens den russisk-tyske legion stod foran Harburg. Bernadotte nægtede ethvert samarbejde, herunder at stille artilleri til rådighed.

Bennigsen besluttede sig for at fejre zarinaens fødselsdag den 26. januar 1814 med et angreb over hele fronten. Det lykkedes at erobre flere øer og forstaden Hamn, der ganske vist var nedbrændt. Den 9. februar forsøgte russerne at erobre Wilhelmsburg, men forstærkninger fra Hamburg og et udfald fra den 4000 mand stærke besætning i Harburg tvang under hårde kampe russerne til at opgive forsøget med et tab på 400 mand. Men med 1000 faldne måtte Davout se kampen som en Pyrrhussejr. Dog havde marskallen ikke tabt modet, så da tøvejret satte ind i marts, foretog han flere udfald fra Harburg for at skaffe proviant, og flere landsbyer gik efter plyndringen op i luer. Den 1. april sagde general Pecheux tak for sidst for Görhde, da han angreb De lüneburgske Jægere ved Moorburg. Det lykkedes dog at slå ham tilbage og redde byen. Natten mellem 10. og 11. april vågnede belejrerne og Harburgs naboer op til, at franskmændene havde gennembrudt digerne, så store områder foran Harburg blev sat under vand.

Hamburgs skæbne skulle blive afgjort på andre slagmarker. Den 9. april 1814 modtog Bennigsen i sit hovedkvarter i Pinneberg depecher om, at Napoleons marskaller havde givet op, kejseren selv abdiceret og Ludvig XVIII var indsat som fransk kong. Bennigsen lod den danske kommissær oberstløjtnant Aubert overbringe Davout et brev om tingenes tilstand. Marskallen takkede for brevet, men mente ikke, at kejserens ”forbigående uheld” kunne

løse en mand af ære fra hans troskab-sed. Den 20. april ankom yderligere depecher, herunder en befaling fra den franske provisoriske regering til Davout om at rømme Hamburg. Bennigsen lod to af sine adjudanter overrække ordren til Davout, som svarede, at kejser Napoleon næppe ville betjene sig af fjendtlige officerer til at overbringe vigtige meddelelser. Endnu engang måtte Aubert træde til og bringe et brev, hvor den russiske generaladjutant skildrede indtoget i Paris og kejserens afrejse til Elba. Davout modtog Aubert til en længere samtale på rådhuset og lovede at give svar inden 24 timer. Davouts tropper anede, hvor det bar hen, da belejrerne begyndte at flage med bourbonernes liljebanner, og Davout udstedte en proklamation ”Fjenden fremturer i pralier, ingen franskmænd formår at tro, og påstår, at kejseren skulle være afsat. Jeg stoler på, at mit korps fortsat vil udvise den bedste adfærd.” Trods spredte kanonader var kampene reelt forbi. Den 26. april mødtes forhandlere i ingenmandsland og sluttede våbenstilstand. Alle fanger blev udvekslet, og dagligt leveredes 3000

pund frisk kød til byens felthospitaler, ligesom samfærdslen og handelen med Altona blev åbnet. Den 28. april ankom en slægtning til Davout, grev Davout med depecher fra Ludvig XVIII og fik lov at passere, idet Bennigsen nu fandt freden så sikker, at han overtalte Aubert og Konrad von Blücher til at lade ham indkvartere sig med sin stab i det mere bekvemme Altona.

HAMBURG UNDER LILJEBANNERET

Om morgenen den 29. april 1814 blev liljebanneret hejst over Hamburg, idet Davout erklærede, at han og hans tropper nu holdt Hamburg og Harburg i Ludvig XVIII's navn. Den 1. maj blev Hamburgs porte officielt åbne, sluserne bragt under kontrol, og forsyninger bragt ind i byen. Den 5. maj ankom Ludvig XVIII's repræsentanter, generalerne Fouché og Gerard, for at ordne overdragelsen af byen. Den 13. maj nedlagde Davout officielt sin kommando og rejste til Frankrig, mens hans efterfølgere gjorde gældende, at Hamburg ifølge krigens regler burde forsyne de bortdragende med læder til fodtøj. Det lykkedes senatet at finde midler til at fremskaffe læder og finde 234 mænd, der kunne kvalificere til Bürgerschaft, der erklærede Hamburgs gamle forfatning genindført fra midnat 31. maj 1814, mens de franske tropper forlod byen.

Ud af byen marcherede 28.000 mand med 5000 overlevende heste og 90 kanoner, vajende faner og skarpladte geværer. 1000 syge blev sendt hjem med skib, mens 4800 forblev i lazarettene. Under belejringen var 4600 mand faldet, mens 7800 døde i lazaret, og det var lykkedes for 400 at desertere.

Hamburg havde vundet den herostratiske berømmelse både at være den første by, der rejste oprørsfanen mod Napoleon og at være den sidste by i Tyskland, hvor Napoleons banner og siden Bourbons liljebanner vajede. ■

Kilder og forkortelser:

Frank Bauer: Hamburg 1813/14 Kampf und Leiden einer Stadt, Potsdam 2010
Julius Hahn: Als Deutschland erwache, aus Hamburgs Schreckenstagen, netudgave <http://www.collasius.org/GESCHICHTE/1806FRANZBESATZUNG/4-HTML/1806>
E.O.A. Hedegaard: Frederik den sjette og ”de røde fjer” bd. II, København 1975 (Hedegaard)
Theodor Körner: Gedichte (fra internettet, brugt i mine overskrifter)
Georg Larsen: Firti danske kriminalsager fra ældre tid, København 1963 (Georg Larsen)
Carl Möncheberg: Hamburg unter der Druck der Franzosen 1806-1814 udgivet 1864, på internet 2006 (Druck)
Adam Zamoyski: 1812, Napoleons Feldzug im Rusland, München 2012 (Zamoyski)

Noter:

1. I hvert departement i Frankrig havde præfekten et kompagni på 150-250 mand som garde eller ordenshåndhævere. Mobiliseringen af de franske præfekturgardes gjorde det muligt

for Napoleon at genopbygge sin hær med en kerne af om ikke kampvante så dog trænede soldater.

2. Napoleons modstandere så gerne befolkningen rejse sig mod besættelsestropperne, men så meget nødtigt, at en opstand skulle give gode ideer: Således udtalte zar Alexander efter sejren i 1812, at Gud ville lønne de jævne bønder, der havde rejst sig og gav samtidig ordre til general Benkendorff om straks at henrette de livegne, der havde sluttet sig til hans flyvende korps og udmærket sig mod franskmændene (Zamoyski s.612).

3. Hertugen af Wellington, som havde set virkningen af Congreves raketter på København 1807 betragtede enhver, der gav sig af med raketter, som en mordgal pyroman, hvorfor der var en tendens til, at korpsen blev sendt så langt bort som muligt, hvad der kan forklare dets opdukken i Nordtyskland og siden ved Leipzig.

4. Uniformsmæssigt var den hannoveranske hær interessant, da man fra England sendte alt, man kunne undvære/finde. Således blev von Bennigsen's bataljon, der udmærkede sig ved Görhde, udstyret med hvide chakoter, der egentlig havde været bestemt til brug i tropener!

Auxiliærkorpsets officerer var i breve hjem øjenvidner til Napoleonskrigens kampe i grænselandet

Ved midnat mellem den 16. og 17. august 1813 udløb våbenstilstanden mellem stormagterne, og det skabte straks hektisk aktivitet ved det danske kongeriges sydgrænse. Den franske marskal Davout stod i spidsen for det 13. armékorps, der bestod af tre svagere franske divisioner og et dansk hjælpekorps. Den bevægelige armédivision eller det danske bevægelige auxiliærkorps, som det ifølge et kongeligt reskript dateret den 5. juli 1813 skulle kaldes, havde som chef general prins Frederik af Hessen og var i løbet af juni blevet forstærket til 12.000 mand.

Straks efter våbenstilstandens ophør ønskede Davout at lade stærke rekognosceringskommandoer rykke frem mod vandløbene Stecknitz og Delvenau. Kommandoerne skulle skaffe ham fanger, som kunne bekræfte rigtigheden af det billede, han havde af fjendens opstilling og styrke. Davouts dansk-franske armé rykkede hurtigt frem til en linje i Mecklenburg mellem Schwerin og Wismar.

Dermed var Napoleonskrigen langs den danske sydgrænse i fuld gang. Emnet for denne artikel bliver ikke at beskrive slagets gang i de danske hertugdømmer i efteråret 1813. De danske og franske troppers kampe langs den danske grænse er beskrevet grundigt flere steder.¹

Jeg vil her bringe dette hjørne af Napoleonskrigene ned i øjenhøjde og beskrive krigen og Auxiliærkorpsets deltagelse set med danske officerers øjne. Vi har et storslået kildemateriale i en stor samling private breve, som en række af de danske officerer skrev i perioden fra juli til august 1813.

Brevene blev offentliggjort i 1896. Generalstaben udgav det år et bind i skriftrækken *Meddelelser fra Krigsarkiverne*.² Bogen er en guldgrube af dokumenter om Auxiliærkorpset, der både omfatter samtidige kilder fra 1813 og senere beskrivelser af korpsets rolle, handlinger og erfaringer. En del af bogen udgøres af en samling private breve fra danske officerer, der skrev fra krigsskuepladsen, og det både fascinerende og værdifulde ved brevene er, at de beskriver krigen og kamphandlingerne uden filter.³ Her får vi så for usødet beskrevet, hvilke praktiske

Af Henrik Denman

problemer de danske tropper oplevede i de få måneder, kampene stod på i grænselandet, og vi får de overvejelser, de danske officerer gjorde sig i løbet af kampene. Officererne beskriver deres tanker, som de umiddelbart falder dem ind, for ofte blev breve skrevet under et tidspres og en frygt for, at breve skulle blive opsnappet og brugt af fjenden. Vi får således i mange tilfælde mere ærlige optegnelser, end hvis de samme personer skulle beskrive de samme handlinger på et senere tidspunkt og efter nøjere overvejelser om, hvad der skulle med, og hvad der eventuelt skulle udelades.

Den følgende artikel er således skrevet ud fra officerernes private breve fra krigsskuepladsen og koncentrerer sig om nogle centrale temaer fra de fire krigsmåneder ved sydgrænsen. Denne gang

Officersbreve fra den danske sydgrænse

forlader vi historikernes udlægning af slagets gang og overlader i stedet ordet til de officerer, der stod i spidsen for de danske soldater.

Brevene

Officererne havde til opgave at sende breve hjem til Generalstaben, når der var tid og lejlighed til det, og når omstændighederne gav mulighed for det. Brevene blev senere optrykt i *Meddelelser fra Krigsarkiverne* og giver detaljerede beskrivelser fra hverdagen i kamphandlingernes centrum og ofte med et interessant og til tider rystende billede af de praktiske og moralske problemer, krigen konfronterede de danske officerer med.

Brevskriverne var næsten alle officerer, der gjorde tjeneste i Auxiliærkorpset, og

de fleste af dem var tilknyttet Generalstaben. En stor del af brevene er skrevet til Generalstabens chef, generalmajor Frantz Christopher Bülow,⁴ og han har ifølge udgiverne af brevene formodentlig også fået flere andre breve til gennemlæsning, som han derefter har opbevaret samlet sammen med de breve, der var skrevet direkte til ham. Andre breve er skrevet til andre officerer, og mange af brevene indeholder tillige private hilsner og oplysninger, som for alvor giver brevene præg af at være netop private breve og ikke blot militære rapporter til Generalstaben.

Brevene er skrevet fra midten af juli til slutningen af november, og som udgiverne skriver, så finder man jævnligt gentagelser i brevene, da brevskriverne til dels

Oberst Engelsted, chef for Jydske Regiment lette dragoner angribes af 2 kosakker i en fægtning mellem Syck og Rahlsted på vejen mellem Hamburg og Rendsborg den 6. december 1813, tegnet af la Belle.

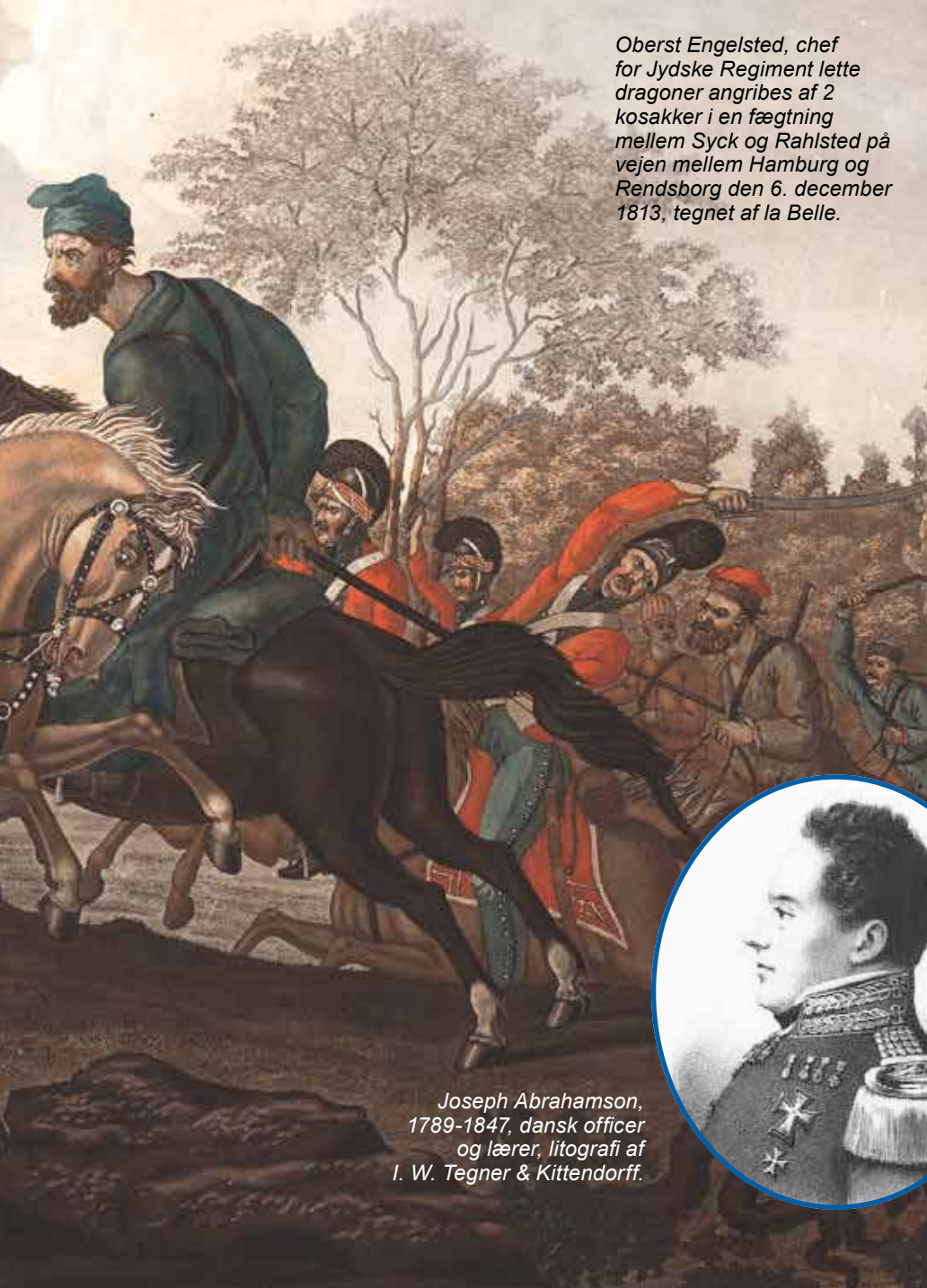
Frantz Bülow, 1769-1844, General, ven og rådgiver til Frederik 6., kunstner ukendt.

oplevede de samme begivenheder. Brevene har på flere måder interesse for periodens historie, hvoraf udgiverne fremhæver nogle sider, der har interesse:

”De giver ikke alene gode bidrag til forståelse af hærens indre forhold i mange henseender og belyser den udmærkede ånd, den uforsagte patriotiske stemning, der herskede i Auxiliærkorpset, men de kaster tillige et klart lys over datidens officerer, deres åndelige standpunkt, tænkemåde og dannelse.”⁵

Man kan hertil føje, at brevene blotlægger nogle temaer, der rummer forskellige problemer, som den danske hær kunne sætte på dagsordenen. De temaer, som jeg vil fokusere på i denne artikel, er soldaternes mangel på proviant, disciplin og den militære ånd, krigens rædsler og hvordan krigen får det værste frem i soldater, mødet med kosakkerne og endelig forholdet til de franske tropper.

En stor del af brevene beskriver naturligvis fremrykninger, indkvarteringer og kamphandlinger, som kan bruges som uddybende læsning ved siden af den store introduktion til Auxiliærkorpsets korte levetid. Men officererne bruger også brevene til at reflektere over de iagttagelser, de gør i det daglige blandt deres soldater og over de betingelser, krig føres på. Officererne har behov for at kunne bruge brevenes modtager som deres fortrolige, som tilfældet er med kaptajn F.C.E. Scholten⁶, der indleder et brev til kaptajn J.N.B. Abrahamson⁷ i København med disse ord: ”Da en krig på den så at sige rædselsfulde måde, den her føres, er ►

Joseph Abrahamson, 1789-1847, dansk officer og lærer, litografi af I. W. Tegner & Kittendorff.

Officersbreve fra den danske sydgrænse

en ukendt ting i København, og da jeg trænger til en, som har forkærlighed for soldaterhåndværket, til at meddele de bemærkninger, vigtige og uvigtige, jeg kunne finde lejlighed at gøre, så udkåres du, Hr. Joseph, til at modtage disse breve og om ikke at læse dem, så bruge papiret til det brug, man almindeligt bruger gammelt papir til.”⁸

Det var ikke altid lige nemt at finde tid og plads til at skrive brevene. Vi er jo trods alt ved fronten. Således beder Carl Valdemar, Greve af Danneberg-Løvendahl⁹ om tilgivelse for, at han ikke sender efterretninger så ofte, som han burde, men han forsikrer i sit brev, at der ikke er den mindste mulighed for at skrive et brev på grund af lange distancer, strabadser, den konstante usikkerhed om stort set alting, og den træthed, det giver at være til hest i 12-14 timer for derefter at ligge to-tre timer ”i strå midt iblandt heste, svin og do. mennesker uden den mindste mulighed at skrive”.¹⁰

Kaptajn Scholten omtaler også vanskelighederne ved at skrive og især sende breve, da han hele tiden er bange for at blive taget til fange af kosakkerne, så hans efterretninger ville blive opsnappet og læst.

Lad os nu se på nogle af de problemer, officerer løb ind i, og som giver nogle af deres breve et anstrøg af hjælpeløshed og frustration.

Mangel på mad

Et af de problemer, som tidligt i brevene får en fremtrædende plads, er manglen på forplejning, og læseren af brevene fra officererne må hurtigt erkende den gamle sandhed om, at logistikken er helt grundlæggende for udfaldet af enhver krig.

Det er især i den første periode, at det er galt med at få mad frem til de danske soldater. Danneberg-Løvendahl meddeler i et brev i august 1813 om de danske positioner. Danskerne havde indtaget Lauenburg og besat alle broerne på floden Stecknitz, de har kun lidt få tab, men den er gal med maden. Soldaterne får blot lidt brød og kød, senere hjælper det med kartofler og gulerødder:

”... ingen fourage, og det er princip, at tropperne tager alting selv; de fouragerer i haverne, husene, markerne, hugger alting på marken og skover brænde til at koge og varme sig ved alt hvad de kan finde, og er nødt til at have lov til. – Da det er nødvendigt, at De ved dette og tillader tropperne det samme, da de ellers med hestene vil sulte ihjel, så skynder jeg mig at underrette Dem derom.”¹¹

Danneberg-Løvendahl skriver dagen

Musketer af Slesvigske Infanteri Regiment og menig af 111. franske Infanteriregiment, tegnet af Chr. Würglér Hansen.

efter, at han i Boitzenburg har udskrevet 30.000 portioner brød, brændevin og kød. Omkring samme tidspunkt skriver generaladjutant Hans Lindholm¹² et brev til kongen, hvor han berører proble-

Kort over Nordtyskland. Til højre på kortet var Davouts første nord-sydgående forsvarslinje mellem Wismar og Schwerin. Omtrent i midten den anden nord-sydgående forsvarslinje fra Lübeck bag floderne Stecknitz/Delvenau til Elben.

met med at få tilstrækkeligt mad til de danske soldater:

”Hans Durchlaughtighed Prins Frederiks blide, gode og retskafne tænke måde er en vigtig ting i det høje kald, han beklæder, thi vore tropper, som er vant til god og ordentlig føde, har i disse dages march allerede savnet det, men prinsen har ved stærke transporter fra Holsten søgt at hjælpe det. I disse dage har uheldigvis en fransk kolonne gået foran det danske korps, har taget alt, hvad den kunne få, følgelig har de sidste savnet, men Prins Frederik har gjort al mulig anstalt for at forebygge mangel.”¹³

Kaptajn Scholten berører også problemet i et af sine breve, hvor han skriver, at danskerne dagligt må slås om det brød, de skal have at spise. Det var således et emne, der lå officererne stærkt på sinde, og det var et problem, som ikke blev løst lige med det samme. Der er næppe tvivl om, at manglen på ordentlig mad var en medvirkende årsag til de mange udbrud af blandt andet diarré.

I oversigten over Auxiliærkorpset i 1813 i *Meddelelser fra Krigsarkiverne* skriver udgiverne om problemerne med maden og konkluderer, at ordningen af forplejningsvæsnet voldte store vanskeligheder.

Krigens rædsler

Efterhånden som ugerne gik og de danske soldater havde deltaget i kampe og for alvor var blevet udsat for pres,

Fransk linjeinfanterist med styr på forsynings-situationen, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Prins Frederik af Hessen, 1771-1845, General, vicesatholder i Norge, leder af auxiliærkorpset og statholder i hertugdømmerne, kunstner ukendt.

oplevede officererne en række hændelser, der gjorde flere af dem meget eftertænksomme og endda forskrækkede over den indvirkning, krigen havde på soldaterne. Kaptajn Scholten beskriver sine tanker om emnet i et brev til kaptajn Abrahamson.

I brevet klager Scholten over den systematiske plyndren og omtaler herefter ”soldaten, som hunger og plyndrelyst gør til det skrækkeligste rovdyr, gør de skrækkeligste ulykker”¹⁴, og han går i sit brev endda så vidt, at han trods de få dage, han har opholdt sig i fronten, ofte har ønsket sig død for ikke at se eller bidrage til, at hele Danmark gøres ulykkeligt i flere generationer.

Det værste er ikke striden eller krigen som sådan, men de scener, der udspiller sig i kølvandet på kamp-handlingerne med en systematisk plyndren.

Alle de byer, danskerne passerer, var øde og forladte. Så langt øjet rakte var kornet nedtrådt, alle heste og vogne var hugget, og nat efter nat blev himlen oplyst af brændende byer. De så kun mennesker, når de kom frem fra deres gemmesteder i skoven for at tigge om mad fra soldaterne. Her oplevede Scholten krigens rædsler på nærmeste hold,

så derfor skal han selv fortælle om hele hændelsen:

”I Kamin – en by, jeg i næste brev skal omtale – var som alle steder alt udplyndret eller ruineret, ikke et helt stykke at finde, alle køer slagtede og de stinkende indvolde spredt omkring på gaderne. Rovgerrige mennesker styrtede fra et Hus til et andet for at sønderslå alt, for om ikke nogle ubetydelige skillinger skulle findes i skjulte sprækker. I et hus i denne by havde en uheldig kone, som hungeren havde drevet ud af skoven, hvor hun to dage havde været, skjult sig med sit barn. Ved vor, med de franske blandede indrykning fandt nogle franske soldater hende; de plyndrede hende alle klæder, men da blufærdigheden bød hende med anstrengelse forsvare sit sidste skørt, blev barbarerne rasende og gennemstak hendes barn, der lå skrigende på gulvet, således at bajonetten igennem barnet trængte dybt i gulvet.”¹⁵

Det er en beskrivelse så fuld af nærvær, mistro og rædsel, at man i dag slet ikke behøver at overanstrenge fantasien for at erkende, hvor skrækkelig scenen må have været. Det føles derfor også naturligt at læse Scholtens efterfølgende kommentar, som for alvor giver hændelsen og krigen et perspektiv:

”Således handlede mennesker, soldater, der få øjeblikke derefter igen marcherede ud af byen for at gå døden i møde. Hvad er for dem da tanken om evighed???”¹⁶

De danske troppers divisionskirurg blev hentet til huset og tilså barnet, der så ud til at ville overleve.

Også auditor Christian Bræstrup¹⁷ giver udtryk for nogle overvejelser om den barske hverdag og krigens gru. Krig er en frygtelig plage, konstaterer han i et brev og fortsætter:

”Vi har her endnu ikke lært dens egentlige rædsler at kende, men blot set dens virkninger for de lande, hvori den føres, men disse allerede er oprørende.”¹⁸

Nu skal man være varsom med ikke at bringe de danske officerers iagttagelser og tanker om krigens etik ud af proportion, for de generelle meldinger fra officererne i breve er, at de danske soldater var dygtige og klarede kamp-handlinger og strabadser fint. ”Vore folk er prægtige,” udbryder Scholten i et brev, og det stemmer godt overens med det indtryk, man generelt får fra brevene. Men det er interessant, at en officer i 1813 for alvor reflekterer over, hvad krigshandlinger psykisk gør ved soldater som mennesker. Krig har alle dage været et barsk håndværk, men her er altså et eksempel på en dansk officer, der med nogen betænkelighed gør sig tanker om, hvordan soldater slipper fra en krig med deres værdier og psyke i behold.

Major Jens Carl Bardenfleth¹⁹ funderer ►

Officersbreve fra den danske sydgrænse

i et brev over at føre krig i grænselandet:

”Alle hilser vi vore kære landsmænd hjemme og glæder os til, at krigen føres på fremmed land, thi ingen har begreb om dens ødelæggelser, og ingen dumhed er større og straffes græsseligere end den grundsætning, som så mange ret ville bramme med, at føre krigen på sine grænser!!! Jo længere fra grænsen, desto sikrere for landet, man forsvarer, desto mindre ødelæggende for samme, hvor kostbar den er.”²⁰

Hans overvejelser går her på, om det ikke ville have tjent Danmark bedre at deltage i krigshandlinger fjernere fra den danske grænse.

Soldaters disciplin

I et par breve er disciplinen hos både soldater og officerer til diskussion. Frederik Carl Emil Scholten bringer emnet på bane i et par breve.

Det første eksempel drejer sig om en dansk officer, der øjensynligt havde en optræden og en adfærd, der svækkede hans troværdighed og myndighed som officer og gjorde ham til grin blandt soldaterne.

Ved en anden hændelse fik en oberst ved en rekognoscering hovedpine og red hjem. Det samme hændte ved en efterfølgende rekognoscering, hvor han tog en vogn med den eneste medicin-kiste, der var til rådighed for de danske soldater, samt lægen, der var på vognen, og kørte tilbage til Retzeburg, hvor han var indkvarteret. Det får Scholten til at skrive følgende til bregets modtager:

”...uden at tænke på, at denne vogn var til brug for flere tusinde mennesker og ikke for en enkelt, med hovedpine i ubelejlig tid plaget mand. [...] Tykkes Dig ikke, at dette er vel stift?”²¹

Den samme oberst ønskede ved en senere lejlighed at få en dansk soldat straffet, fordi han havde affyret en pistol i bivakken. Det fik hele eskadronen til at erklære, at soldaten ikke skulle arresteres, og hvis han skulle, måtte den samme straf gælde for dem alle. Den ordførende soldat blev derpå arresteret, og der blev nedsat en standret, der dømte ham til døden. Alle ventede at se ham skudt, fortæller Bardenfleth, men en gruppe dragoner til hest skød deres pistoler op i luften for at trodse obersten, og soldaten blev da benådet med to dags spidsrod, som var en militær straf, der bestod i, at den dømte med blottet ryg skulle gå eller løbe mellem to rækker soldater, der stak ham med spyd eller i senere tid med hassel- eller pilekæppe.

”Men hvad er følgen af dette: at folkerne taber agtelse for deres officerer; [...] Dog væk med disse ærgerlige scener!”²²

Scholten skrev sit brev til Abrahamson hjemme i København, og der er en ekstra krølle på hans beretning og refleksioner om officerer og soldater. Historien om obersten, som Scholten fortalte om i brevet, blev åbenbart fortalt videre til flere personer i København, og det må have givet Scholten visse problemer. Han skriver nemlig i et senere brev til Abrahamson, at han må holde tæt med de oplysninger og vurderinger, han skriver i sine breve, for ”så får du nichts at vide, thi du må holde tæt, da, fordi man skriver sin mening, kan den ej altid være tjentlig i forhør og krigsret”.²³

Jens Carl Bardenfleth kommer i et brev ind på manglen på disciplin og spørgsmålet om straf, hvor han sammenligner forholdene i den franske hær med den danske hærs forhold. Han mener, at franske soldater hurtigere parerer ordre, og de gør med det samme, hvad der bliver sagt til dem, når ordren gives

Officerer fra Oldenburgske Infanteriregiment. Selv om epauletter og skærf blev afskaffet i 1812, blev uniformsdelen i stort omfang fortsat anvendt. Brdr. Suhr, Borgerne i Hamburg.

Dansk Dragonregiment i Holsten, vinteren, 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

under stor forvirring og larm. Danske soldater hører derimod ikke efter, eller også lystre de ikke straks, og Bardenfleth har en mistanke om, at det skyldes, at danske soldater ikke tror, at de kan straffes – i det mindst ikke før de oplever en soldat blive straffet. Heri ligger årsagen til den før nævnte ballade med dragonerne. Bardenfleth har herefter en række principielle overvejelser, og derfor får han ordet i en længere brevpassage:

”Folkene troede at kunne skræmme deres oberstløjtnant, og derfor truede de. I standretten erklærede de det rent ud. Der er ingen god militær ånd, og den kunne måske hidledes af den liden myndighed eller den mangel på tillid, der gives officererne, fra obersten af og gennem alle klasser. Hos de franske er obersten Vorherre for soldaten, som ikke kender andet end hans myndighed og derfor punktligt adlyder. Unægtelig er vore stabsofficerer for en stor del gamle og uvante til selv at tage hånd med; de yngre officerer skulle gøre alt, især adjutanten, og det er et dårligt kommando.”²⁴

Senere i samme brev gør Bardenfleth sig nogle tanker om rekrutteringen af officerer i henholdsvis den franske og den danske hær. Han påpeger, at udnævnelsen af franske officerer, især til generaler, sker vilkårligt og uden at skele til anciennitet, og at det er marskallernes anbefalinger, der har afgørende vægt for, hvem der blev udnævnt til generaler og stabsofficerer, hvilket betyder, at den franske hær forfremmer de bedst egnede mænd i stedet for at skele til slægt og gode venner. I krig gavner det den franske hær bedst, for dårlige officerer vil komme til kort, når marskallen ”har uslinger til at føre folkene”. Kort sagt: ”Konnektioner hjælper her ikke, hvor de fjendtlige kugler giver skolepenge.”²⁵

Mødet med kosakkerne

Det fremgår med stor tydelighed af et stort antal breve, at mødet med kosakkerne satte de danske soldater på en hård prøve. Således skriver major Jens Carl Bardenfleth i et brev fra august, at de danske tropper rykkede frem, og at fjenden ikke kunne holde stand. Kosakkerne

blev drevet tilbage, fortæller han, men efterhånden som danskerne kom frem, mødte de et udplyndret land, tomt for mennesker. Alle var flygtet, lå i skovene eller var slæbt bort af kosakkerne:

”Koner og børn – alt er borte, de dejlige bønderbyer og herregårde tomme, brækkede op og plyndrede; brændt er

intet. Vi bliver daglig mere bekræftede i ønsket at fordrive fjenden fra vores grænse, thi ødelæggelserne er store.”²⁶

I midten af august rykkede danske tropper frem mod Rostock og havde flere kampe mod kosakkerne. Frygten for enhver dansk officer var at blive taget til fange af netop kosakkerne, som bød ►

3. Jydske Infanteriregiment, 1813, 1) grenader, w2) sekondløjtnant, 3) trommeslager, 4) jæger, 6 & 7) officerer fra et musketerkompagni, 8) musketer med ny Chakot, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Officersbreve fra den danske sydgrænse

danskerne store problemer med deres mildt sagt uortodokse kampformer.

I et brev fortæller Carl Emil Scholten, at kosakkerne aldrig indlagde sig på fægtning, med mindre de var mange om en enkelt modstander. Når de blev jaget på flugt, forsvarede de sig ikke men red væk i en rasende fart og lod modstanderne skyde, hugge og stikke løs på dem uden at mukke.

I en hændelse forfulgte en dansk husar en kosak. Husaren huggede løs på kosakken, men han havde ”et dusin kjoler på” og kunne derfor blive siddende på hesten. De øvrige danskere råbte til husaren, at han skulle skyde kosakken. Han skød lige på ham, men kosakken red alligevel væk som om intet var hændt. Samme sted – fortæller Scholten i sit brev – skød en anden husar en kosak, som tumlede af hesten og faldt om, som var han ramt af et lyn, men straks efter rejste han sig, og væk var han.

Scholten kan dog også berette om positive oplevelser med kosakkerne. En adjutant blev sendt hen til en skov for at få vished, om der var kosakker i skoven. Det var der, og adjutanten red derpå hastigt derfra. Hans hest faldt, og han blev taget til fange. Han tilbød kosakkerne penge, men de ville have fingre i flere penge, så de tog alt tøjet af ham og fandt flere penge. Efter lidt rådslagning besluttede den ældste af kosakkerne, at adjutanten kunne få sin hest tilbage. De

hjalp ham op og fulgte ham til det sted, hvor de havde taget ham til fange. At han red tilbage til sine landsmænd, så hurtigt som remmer og tøj kunne holde, kan jo ikke forbavse:

”Dog er de ikke altid så; thi da forleden en sort husar var blevet skudt af vore og lå på vejen, så, da de [kosakkerne] traf en enkelt, træt soldat af oldenborgske Regiment, slog de ham ihjel og lagde ham til forsoningsoffer ved siden af den sorte husar midt på vejen.”²⁷

Et par dage senere kommenterer Bardenfleth kosakkernes fremfærd og skriver, at kosakkerne gør det vanskeligt at kommunikere, fordi de jager alle enkeltpersoner, de kan få øje på.

Mødet mellem dansk og fransk

Samarbejdet mellem de franske og de danske tropper gav mange gange de danske officerer lejlighed til at beskrive detaljer ved franske skikke, de franske soldaters optræden og forskelle mellem de to hære.

De danske officerer kom til på nærmeste hold at opleve den franske forkærlighed for gastronomiske oplevelser og den franske tradition for at slå ud med armene, når der skulle festes.

Der var således plads til fest på første

Grenaderunterofficer, 3. Jydske Infanteriregiment, ukendt kunstner, Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

række den 10. august, da man fejrede Napoleonsfesten i Lübeck. Auditør Christian Bræstrup fortæller om festlighederne i et brev, som begyndte aftenen før og fortsatte hele næste dag. Soldaterne fik denne dag dobbelte portioner mad, og de spiste ved borde, der var opslået i alleen, der omgav pladsen i bygningen, hvor general Thiebault²⁸ havde indlogeret sig. Men de danske soldater havde åbenbart svært ved at nyde det franske køkken:

”Denne beværtning, som syntes ganske at være efter franskmændenes smag, tror jeg gefaldt ikke så meget vore soldater, der vist hellere havde ædt sig mætte i deres sædvanlige kældre.”²⁹

Om aftenen på festdagen blev den helt store overdådighed stillet på bordet, og ud fra brevet at dømme har Bræstrup haft en ganske munter aften:

”På fransk manér var bordet så overlæsset med retter, som alle på en gang fremsattes, at man ikke kunne sætte en tallerken fra sig. Retterne skal, som jeg også tror, have været over 60 i tallet, men dog fordrog min skandinaviske mave uden mindste ulejlighed at nyde af dem alle. Dette måltid var den morsomste del af hele den ellers temmelig flove fest.”³⁰

Dansk Guide i feltuniform, 1813, tegnet af Herbert Knötel, "Napoleonic Uniforms" af John Elting

Jægerofficer, Oldenborgske Infanteriregiment, ukendt kunstner, Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

Keiserens skål blev udbragt, ledsaget af 21 kanonskud. Deltagerne drog ind i den oplyste by, og hen på aftenen var der bal med dans i Operahuset. Festen sluttede kl. 4 om morgenen.

Vi får i et andet brev, skrevet af Scholten, en tilsvarende lystig beskrivelse af, at krigen ikke skulle være nogen hindring for at nyde bordets glæder. Han skriver i sit brev om forskellene på en dansk og en fransk frokost. De danske officerer anrettede en frokost til den franske marskal Davout, som blev indtaget på nogle brændevinstønder i en bivuaak, hvor måltidet bestod af suppe, brød og brændevin, der smagte fortræffeligt.

Men snart fik de franske officerer sat deres lækkerier på bordet, som bestod af krebs, postejer, stege og kager. Her udspillede sig tillige en scene, der gav anledning til stor morskab. En fransk adjudant lod den lokale amtmænd føre frem for selskabet, og for at gøre amtmænd til grin, spiste han krebs med venstre hånd samtidig med, at han med højre hånd greb amtmænd ved næsen og rystede ham frem og tilbage.

”Og alt dette med megen alvor og gravitet, medens fjenden kanonerer vort kavaleri, som stod omtrent 1000 alen borte,”³¹ skriver Scholten og bringer

den lystige scene ind i krigens alvor.

Ifølge Jens Carl Bardenfleth var forholdet til de franske tropper og officerer godt, og danskerne mødte både høflighed og velvilje hos franskmændene. Men problemer har der været mellem de danske og de franske tropper, for Generalstaben nævner i en oversigtsartikel om Auxiliærkorpset de danske soldaters had til franskmændene.³²

Auxiliærkorpsets udfordringer

Generalstaben, der i 1896 udgav temabindet om Auxiliærkorpset i Meddelelser fra Krigsarkiverne, skrev bl.a. om de praktiske problemer, de danske tropper oplevede i efterårsmånederne ved den danske sydgrænse, og som de danske officerer på forskellig måde havde øje for og skrev om i deres breve.³³ Lad mig her til sidst i denne artikel nævne de problemer, Generalstaben fremhævede i den indledende oversigt over Auxiliærkorpsets historie.

Generalstaben lægger indledningsvis

ikke skjul på, at der var en del fejl og mangler, som kongen var opmærksom på. Man var også opmærksom på forhold, der skulle forbedres i korpsets organisation, men til gengæld havde man ikke på samme måde øje for problemerne i det militære system i hverken Holsten eller København.

Problemerne opstod inden for flere områder. Det var kun med største besvær, at korpset fik nyt artilleriesmateriel. Der var også forskellige holdninger til retsplejen, hvor hæren skulle håndtere et stigende antal deserteringer. Kongen havde beordret pågrebne deserterere stillet for en standret, og dommen over dem skulle afsiges og eksekveres straks, men Frederik af Hessen havde et blødere sind og fik formildnet ordren.

Sundhedsvæsnet havde i perioder travlhed, hvilket da også fremgår af mange af officerernes breve. Der blev fremsat forskellige forslag til at forbedre sundhedsvæsnet i hæren, bl.a. skulle kompagni- og eskadronkirurgerne have ►

Jæger for- og bagfra, 3. Jydske Infanteriregiment, 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Officersbreve fra den danske sydgrænse

en samling af de mest brugte bandager på kamppladsen, de sårede skulle transporteres på specielle bøndervogne, hvor der i bunden var strøet strå, og der skulle oprettes felthospitaler, som fulgte tropperne ved de større slag. Problemet med forslagene var, at det tog tid, inden de kunne gennemføres i praksis.

Generalstaben var også helt på det rene med, at lønninger og forplejning bød på store vanskeligheder, sådan som flere af officererne beskriver det i deres breve. Og så var der påklædningen og udrustningen, hvor Generalstaben kort og godt konstaterede, at "den tidligere luksus i uniformer på grund af landets pengemangel var blevet afløst af simpelhed og tarvelighed".³⁴

Generalstabens skudsmål lød dog på, at Prinsen af Hessen havde fortrinlige hjælpere i sin officersstab, og at de fleste var yngre, livsglade og intelligente officerer, som så frem til at lære krigshåndværket under den berømte franske marskal Davout, og som "erstattede deres manglende krigserfaring ved den frejdighed og dødsforagt, hvormed de gik på ved alle lejligheder".³⁵

Det er disse yngre, intelligente officerer, hvis stemmer vi hører i samlingen af private breve fra kampene ved den danske sydgrænse. ■

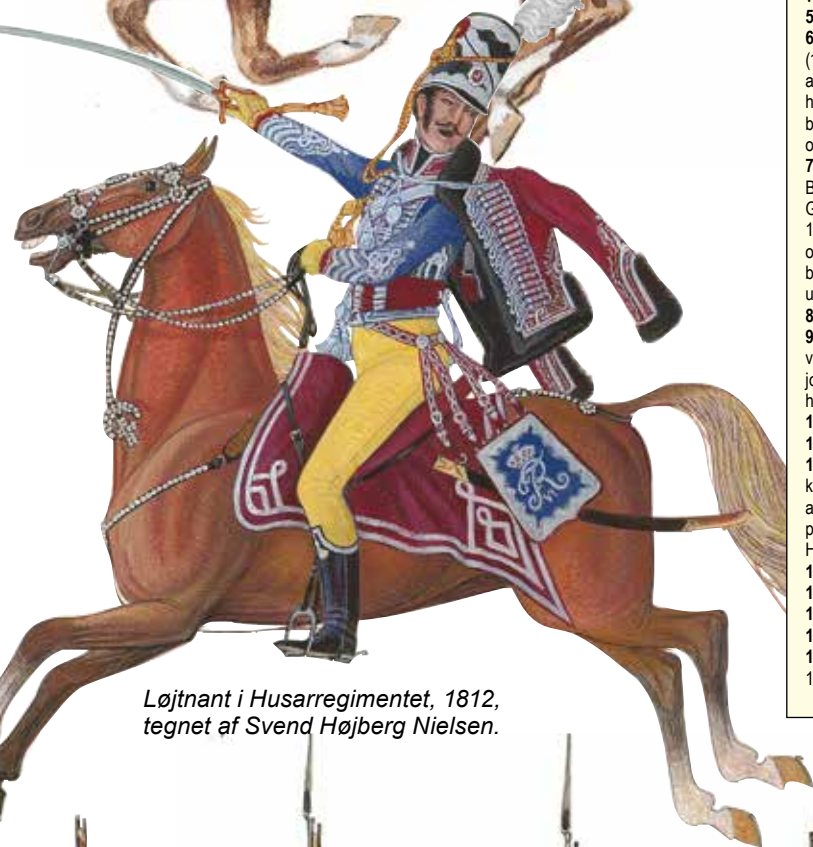

Husarer og infanterist fra 3. Jydske Infanteriregiment i Holsten i 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen

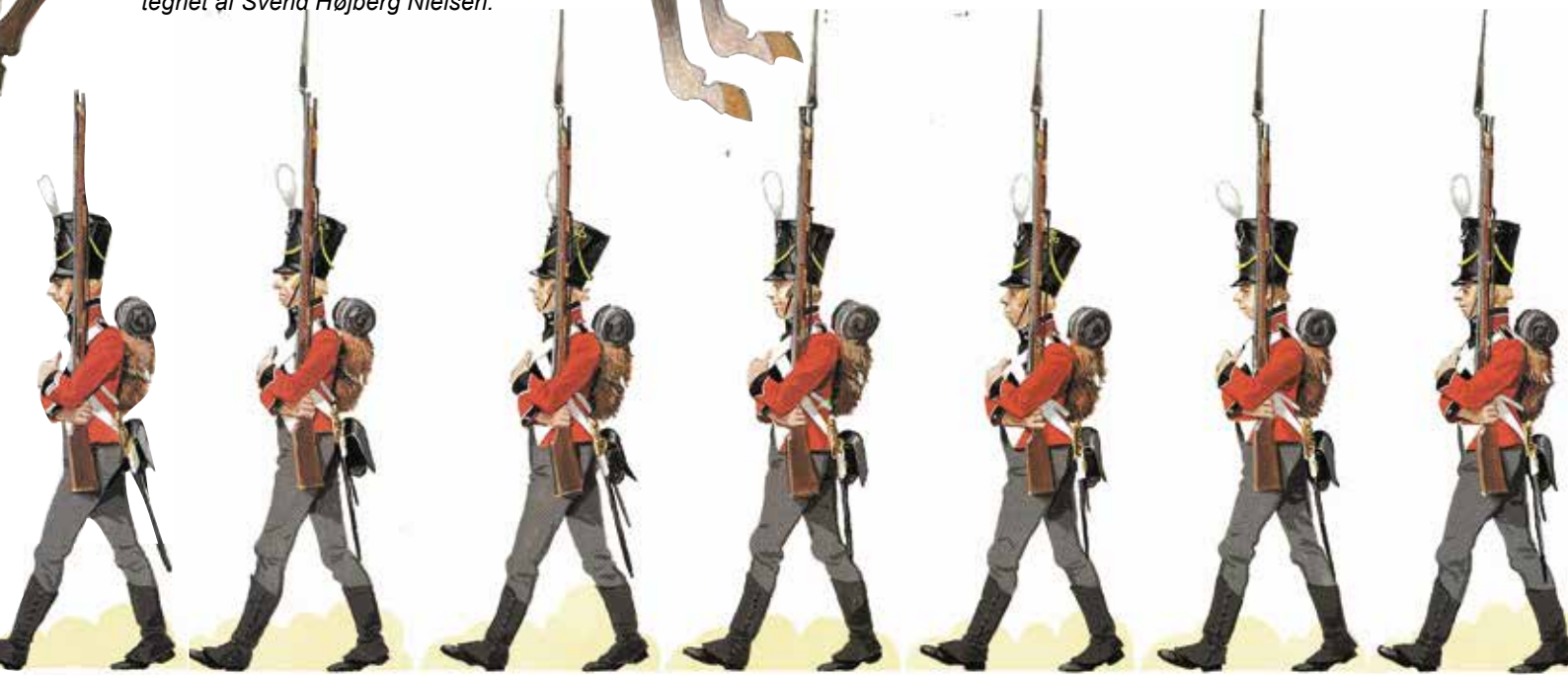
Musketerkompagni, Holstenske Infanteriregiment, 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Major i Husarregimentet, 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Løjtnant i Husarregimentet, 1812, tegnet af Svend Højberg Nielsen.

Noter

1. Poul Ib Liebe: Napoleons danske hjælpetropper. Auxiliærkorpset 1813. Kbh. 1968. Se også Ole L. Frantzen og Knud J.V. Jespersen (red.): Danmarks krigshistorie, Kbh. 2010, s. 452-57.
2. En væsentlig kilde til Auxiliærkorpsets historie blev trykt i Meddelelser fra Krigsarkiverne, udgivet af Generalstaben. I to bind bragte Generalstaben en gennemgang og en større mængde dokumentation og kort til belysning af Auxiliærkorpsets aktiviteter ved den danske sydgrænse. Bind 7 blev udgivet i 1896 og var redigeret af oberstløjtnant S.A. Sørensen under medvirken af oberstløjtnanterne P. Fr. Rist og J.A. Lesser samt kaptajn A.P. Tuxen. Bind 8 blev udgivet i 1900 under redaktion af P. Fr. Rist, J.A. Lesser, A.P. Tuxen samt kaptajn J.C. Johansen.
3. "Private Breve fra Krigsskuepladsen ved Sydgrænsen Juli-November 1813" i: Meddelelser fra Krigsarkiverne, udgivne af Generalstaben, bd. 7, Kbh. 1896, s. 237-372.
4. Frants Christopher Bülow (1769-1844) var kongens militære rådgiver.
5. Meddelelser s. 237.
6. Kaptajn Frederik Carl Emil Scholten (1786-1872) var i 1813 divisionsadjutant og ansat i Prinsen af Hessens stab. I 1815 fulgte han Frederik 6. til kongressen i Wien. Han blev afskediget i 1822 som oberstløjtnant og rejste til Østrig.
7. Kaptajn, divisionsadjutant Joseph Nicolai Benjamin Abrahamson (1789-1847) var ansat i Generaladjutantstaben i København. Han blev 1830 direktør for den militære højskole, 1835 overkvartermester i Generalkvartermesterstaben og chef for landets udskrivningsvæsen, udnævnt til oberst 1840 og kammerherre 1842.
8. Brev dateret 27.8.1813. Meddelelser s. 253.
9. Carl Valdemar, Greve af Danneskjold-Løvendahl (1773-1829) var kammerherre og major ved Danske Livregiment, og i 1813 gjorde han tjeneste hos den franske marskal Davout.
10. Brev dateret 19.8.1813. Meddelelser s. 248.
11. Samme brev.
12. Generaladjutant, kommandør i søetaten, kammerherre Hans Lindholm (1757-1821) var af kongen sendt til sydgrænsen for at skaffe pålidelige informationer om de politiske forhold. Han var ved sin død kontreadmiral.
13. Brev dateret 21.8.1813. Meddelelser s. 249.
14. Brev dateret 27.8.1813. Meddelelser s. 254.
15. Samme brev. Meddelelser s. 255
16. Samme.
17. Christian Jacob Cosmus Bræstrup (1789-1870) var auditør ved Slesvigske Infanteriregiment fra 1810 til 1815. Han blev senere gehejmekonferensråd og minister.
18. Brev dateret 21.9.1813. Meddelelser s. 279-80.
19. Major og overkvartermester Jens Carl Bardenfleth (1780-1855) var stabschef ved Auxiliærkorpset. Han blev udnævnt til generalmajor i 1841 og fik afsked som generalløjtnant i 1845.
20. Brev dateret 12.9.1813. Meddelelser s. 292.
21. Brev dateret 29.9.1813. Meddelelser s. 324.
22. Samme. Meddelelser s. 325.
23. Brev dateret 5.11.1813. Meddelelser s. 367.
24. Brev dateret 3.10.1813. Meddelelser s. 330.
25. Samme.
26. Brev dateret 23.8.1813. Meddelelser s. 251-52.
27. Brev dateret 30.8.1813. Meddelelser s. 262.
28. Paul Charles Francois Adrian Dieudonné Thiebault var baron og fransk divisionsgeneral.
29. Brev dateret 18.9.1813. Meddelelser s. 279.
30. Samme.
31. Brev dateret 21.9.1813. Meddelelser s. 311.
32. Meddelelser bd. 7, side 94.
33. Generalstaben beskrev Auxiliærkorpsets historie grundigt i flere kapitler i Meddelelser fra Krigsarkiverne bd. 7 udgivet i 1896 og bd. 8 udgivet i 1900. Beskrivelsen af Auxiliærkorpset er delt op i flere afsnit. I bind 7 er "Den bevægelige Armé-Division. Perioden Juni-Juli 1813" i bd. 7, s. 47-84 og "Auxiliærkorpset 1813. Første Periode" samme bind s. 85-236. Bd. 8 indeholder følgende afsnit: "Auxiliærkorpset 1813. Anden Periode" s. 1-180, som behandler følgende emner: Ophold i Stecknitz Stillingen 13.-30. november 1813, Nordarmeen under ledelse af den svenske kronprins, som indgik i invasionen i Holsten, Davouts tilbagegang og indeslutning i Hamborg 1.-9. december, Auxiliærkorpsets tilbagegang til Kiel 1.-9. december og Auxiliærkorpsets tilbagegang til Rendsborg med Slaget ved Sehested. Hertil en række bilag. Endelig bringer bindet afsnittet "Auxiliærkorpset 1813. Tredje Periode (Rendsborg-Protokollen)" s. 181-266.
34. Meddelelser bd. 7, s. 97.
35. Meddelelser bd. 7, s. 100.

Træfningen ved Bornhøved

7. december 1813

Af Claus Mogensen

● Den 7. december 1813 angreb en svensk kavaleristyrke på 11 eskadroner, svarende til et sted mellem 700 og 900 mand, landsbyen Bornhøved i Nordtyskland, som det samlede danske auxiliærkorps på i alt ca. 10.000 mand, kavaleri, infanteri og artilleri, var i færd med at marchere igennem.

● Angrebet fandt sted igennem en lang, snæver indfaldsvej og i landsbygaden med volde og grøfter på begge sider, hvorfra svenskerne blev beskudt af bagtroppen af den danske arrieregade. De blev presset ind mod arrieregaden i en sådan grad, at de dårligt kunne kæmpe. For enden af landsbygaden og på højderne nord for landsbyen stod 2 danske infanteribataljoner, som modtog svenskerne med en voldsom ild. Det fik dem til at flygte i vild fart tilbage

ad landsbygaden med danske skytter på begge sider og ud på heden. Træfningen varede en ½ time, og svenskerne efterlod sig et officielt tab på 22 døde og 55 sårede, foruden de mange sårede, der slap med tilbage. Hertil kommer tabet af 128 heste. Kilder angiver dog at tabene var betydeligt højere.

● Den danske arrieregades tab var 11 faldne og 45 sårede. I Danmark opfattes træfningen som en dansk sejr. Angrebet blev afvist, danskerne beholdt valpladsen og kunne uanfægtet fortsætte til Kiel. Det må medgives, at angrebet var hensynsløst dristigt, og en chokerende oplevelse for danskerne, men samtidig et formålsløst spild af ressourcer uden militær værdi. Paradoksalt nok betragter de svenske kilder træfningen som en svensk sejr.

Formålet med Nordarméens march til Nordtyskland

Den 16.-19. oktober 1813 var det afgørende slag ved Leipzig udkæmpet. Napoleon var endelig blevet besejret gennem et samvirke mellem de allieredes tre hovedarméer, den Bøhmiske, den Schlesiske og Nordarméen. I forbindelse med forfølgelsen af den franske hær valgte man forskellige marchretninger. Den svenske kronprins Karl Johan (26.1.1763 – 8.3.1844, den tidligere franske marskal Bernadotte), som førte Nordarméen, brød op fra Leipzig den 22. oktober og tog vejen over Merseburg og Mühlhausen og nåede Göttingen den 1. november.

Med en majoritet af svenske styrker rykkede Nordarméen frem i et felttog over de nordtyske sletter. Det drejede sig ikke om at fastholde eller udvide et

Brigadegeneral
C.F.A. l'Allemand
til hest med stab
i Holsten 1813,
tegnet af Chr.
Würgler Hansen.

svensk herredømme på tysk jord. Det gjaldt den skandinaviske halvø. Det var over selve denne halvø i sin helhed, at det svenske herredømme skulle udstrækkes. Med Norges erobring så Karl Johan sikringen af Sveriges position og dets konsolidering som en skandinavisk stat, der herskede over alle halvøens kyster samt en erstatning for tabet af Finland.

Med det eksisterende politiske system var Karl Johan klar over, at han kun kunne vinde Norge gennem at deltage i den almindelige europæiske rejsning mod Napoleon, og derfor var det først på den tyske krigsskueplads, at man skulle kæmpe. Det fremstod imidlertid klart for kronprinsen, at efter en afgørelse i Midt-tyskland og efter, at de første betingelser for en lykkelig afslutning var vundet, var man nødsaget til at gå imod Danmark og tage sagen i egen hånd og med våben tvinge danskerne til at overgive Norge. Dette har tydeligvis været en af de vigtigste årsager til, at Karl Johan, som øverstbefalende for Nordarméen, under hele efterårsfelttoget på alle måder søgte

at spare den svenske hær og beholde dens styrke til den tid, da han kun havde den at stole på.

Uenighed om Nordarméens opgaver

Der var ikke enighed om de opgaver, som Nordarméen skulle løse fremover. Zar Alexander af Rusland, som egentlig var den øverstbefalende på de allieredes side, ønskede i lighed med de øvrige ledende personligheder i hovedkvarteret, at Nordarméen skulle deltage i det angreb, som man nu ville rette mod det egentlige Frankrig. I så fald skulle Nordarméen nærmest have til opgave at krydse den nedre del af Rhinen og søge at styrte det franske herredømme i Holland. Karl Johan derimod ønskede nu at anvende den passende mulighed for at tvinge Danmark til indrømmelse og dermed bringe Sveriges særlige gevinst i sikkerhed. Det kom derved kronprinsen godt tilpas, at der ved den nedre del af Elben med støttepunkt i Hamburg endnu stod et fransk armékorps under marskal

Davout. Området omkring den nedre del af Elben tilhørte Frankrig. Det var derfor hensigtsmæssigt at erobre det og uskadeliggøre den her stående franske hær, som ellers havde mulighed for, fra sin flankestilling at volde den mod vest fremrykkende Nordarmé besvær. Hertil kom, at fæstningerne langs Elben helt frem til Dresden stadig var under fransk herredømme. Dermed havde Davout mulighed for at trække besætningerne til sig og dermed komme i spidsen for en betydelig øget armé af kærnetropper.

Nordarméens opmarch og samling

Karl Johan havde efter afmarchen fra Leipzig justeret sin march med et vist sigte i nordlig retning. I Göttingen foretog han deling af nordarméen. Den preussiske hær under general Bülow blev sendt mod Minden og Münster. Størstedelen af general Wintzingerodes russiske hær, forstærket med nogle afdelinger under general Strogonov, blev sendt mod Bremen. Men med den svenske armé og et russisk korps under general Vorontzov rykkede Karl Johan mod nord og befandt sig den 6. november på linjen Hannover-Hildesheim-Braunschweig. I de følgende uger besatte russerne den venstre bred af Elben helt fra Lüneburg til Vesterhavet, og Wintzingerode indtog Oldenburg og landet frem til den gamle ►

Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813

hollandske grænse. Endelig trængte Bülow efter ordre fra kronprinsen frem til Rhinen. Dermed havde nordarméens forskellige afdelinger frataget Napoleon herredømmet over hele den nordvestlige del af Tyskland på venstre side af Elben. Wintzingerodes lette tropper havde desuden fået tilladelse af kronprinsen til at rykke ind i Holland.

I mellemtiden havde generalmajor grev Gustav Lövenhielm på mellemhånd ført forhandlinger mellem Karl Johan og zar Alexander om sidstnævntes samtykke til, at Nordarméens chef rettede sine operationer mod Holsten. Zaren var ikke meget for det, men ønskede at Karl Johan ville marchere til Düsseldorf for der at gå over Rhinen og deltage i et eventuelt angreb mod Frankrig. Efter gentagne henstillinger gav han dog efter til slut og afgav den 24. november i Frankfurt am Main et svar. Han modsatte sig ikke marchen til Holsten og tillod, at selv russiske tropper derved kom i anvendelse. Karl Johan modtog dette svar i Hannover den 26. november, men havde allerede

Svenske jægere af Livregimentets Grenaderkrops 1813, tegnet af Valdemar Møller efter C. J. Ljunggren.

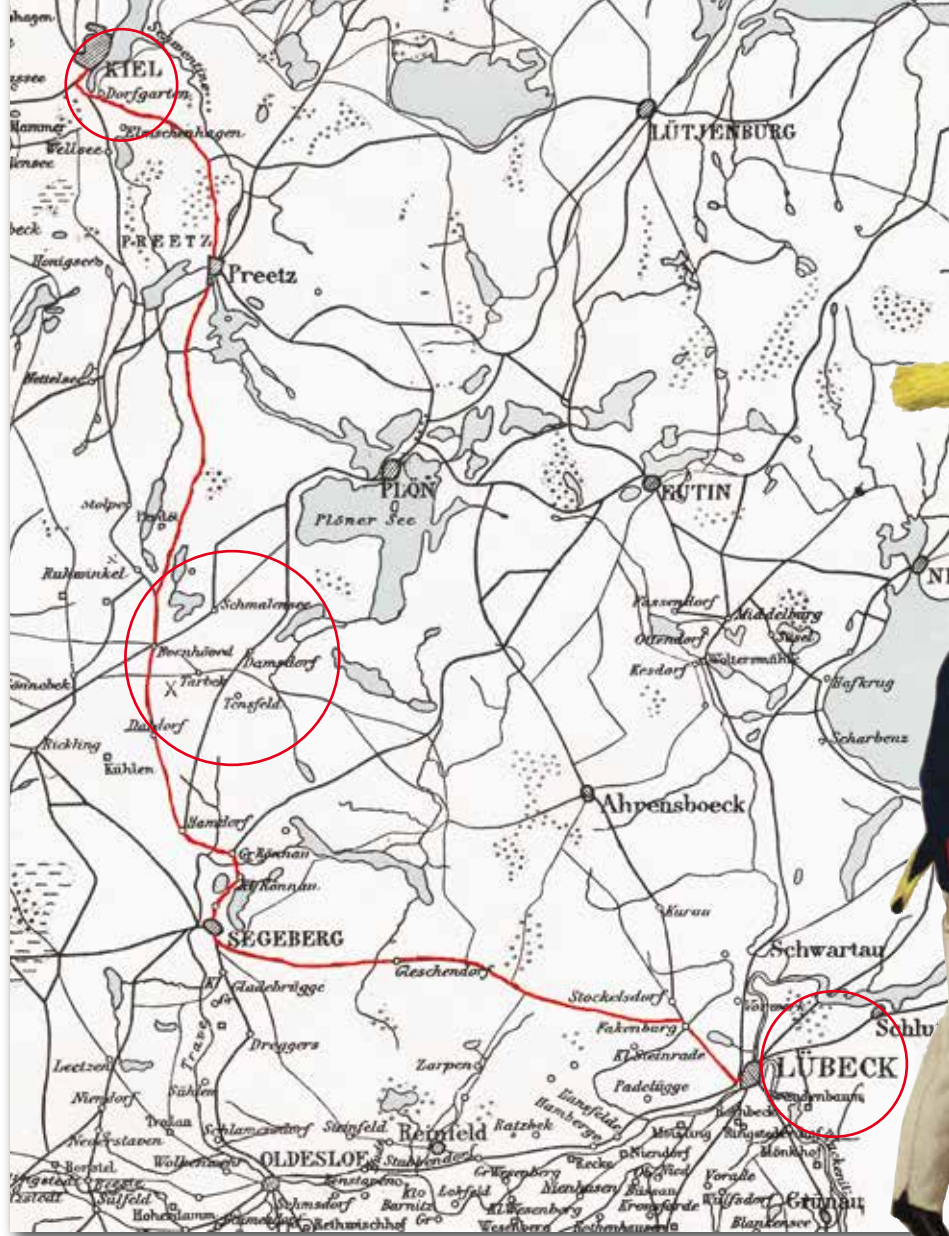

Skånsk Karabinier 1813, tegnet af Valdemar Møller efter C. J. Ljunggren.

inden bestemt sig for operationer mod den fransk-danske styrke, som befandt sig nord for Elben. Så snart kronprinsen havde fået Alexanders svar, gav han ordre til at overføre tropperne til Elbens højre bred, og den 30. november blev hovedkvarteret forlagt til Boitzenburg beliggende på mecklenburgsk område lige nord for Elben, knap 10 kilometer øst for floden Stecknitz's udmunding ved Lauenburg.

Karl Johans armé havde hermed opnået direkte kontakt med sit andet korps tilhørende de allieredes hærstyrkers Nordarmé. Det var det korps, som under generaløjntant grev Wallmoden (6.2.1769 - 22.3.1862) opererede i Mecklenburg imod marskal Davout, medens de store arméer havde kæmpet mod Napoleon selv. Dette korps var sammensat af en svensk brigade med dertilhørende to batterier samt det skånske karabiniereregiment og en eskadron af de Mönnerske husarer, en mecklenburgsk brigade, til hvilken hørte to eskadroner af de preussiske Schillske husarer og en hanseatisk brigade, hvilken samlede division var under ledelse af generaløjntant friherre von Vegesack, desuden en russisk-tysk og en engelsk-tysk division, en kavaleridivision og to artilleribrigader.

Den svenske hær, som Karl Johan nu førte over Elben for at virke sammen med Wallmodens korps, havde feltmar-

Kort over Nordtyskland med vejen som auxiliærkorpset fulgte fra Lübeck over Segeberg og Bornhöved til Kiel.

Officerer fra Västmanlands Infanteriregiment i henholdsvis 1813 og 1814 efter kontakten med uniformsmoden på kontinentet, tegnet af Valdemar Møller efter C. J. Ljunggren.

skal greve Stedingk som næstkommanderende og bestod af to infanteridivisioner under generalmajor friherre Posse og generalløjtnant friherre Sandels, en kavaleridivision under generalløjtnant Skjöldebrand, herunder bl.a. 4 eskadroner skånske husarer og 6 eskadroner fra det Mörnerske Husarregiment samt en reserveartilleriafdeling.

Desuden var der netop til den højre bred af Elben overført et russisk armékorps under generalløjtnant greve Woronsow. Det bestod af en infanteridivision, en kavaleribrigade, en kosakbrigade og et artillerikorps. Samtidig blev korpset forøget med det Lützowske frikorps og Tettenborns kosakbrigade, som tidligere havde hørt til Wallmodens korps. På Elb-linjens venstre side stod derefter et russisk korps på 7000 mand infanteri tilbage. Korpsets opgave var at trænge frem mod og afskære forsyninger til Harburg, som var det franske sydlige støttepunkt i forsvaret af Hamburg på venstre side af Elben.

Kronprinsen af Sveriges Nordarmé, der var bestemt til invasionen af hertugdømmet Holsten, var ud fra et nationalt synspunkt noget broget sammensat, men

den besad stor krigsduelighed. Den bestod af 64 bataljoner, 78 eskadroner, 7 kosakregimenter og 149 kanoner, hvilket beløb sig til ca. 32.800 infanterister og 10.300 kavalerister. I alt 43.100 mand. Se detaljeret styrkeliste på side 60.

Det fransk-danske XIII armékorps

Den hær, man efter overgangen af Elben skulle kæmpe imod, var sammensat af franske og danske tropper. Kommandoen over de franske tropper ved den nedre del af Elben var under det store felttog i 1813 betroet marskal Davout. Den feltstyrke marskallen kunne disponere over – bortset fra de egentlige besættelsesstyrker - udgjordes af XIII armékorps bestående af divisionerne Vichery, Thiebault og Loison, et let kavalerikorps under brigadegeneral C. F. A. baron l'Allemand bestående af to eskadroner jægere til hest og det 17. Litauiske Ulanregiment på 3 eskadroner samt en reserveartilleriafdeling. Den franske del af XIII armékorps bestod af 30 bataljoner, 8 eskadroner og 7 batterier med i alt 52 stykker skyts. Den samlede styrke androg ca. 21.000 mand. Se detaljeret styrkeliste på side 58.

Det danske armékorps, auxiliærkorpset, som indgik i XIII armékorps, var under kommando af den danske konges svoger, prins Frederik af Hessen-Kassel. Korpset bestod af en avantgarde samt to brigader; den 1. under generalmajor G. L. greve von d. Schulenburg (1756-1828) og den 2. under generalmajor af kavaleriet, I. C. Lassen (1755-1823). Den bestod af 13 bataljoner, 2 selvstændige jægerkompagnier, 10 eskadroner og 4 batterier med i alt 40 kanoner og androg samlet ca. 11.000 mand. Se detaljeret styrkeliste på side 65. Den position, som den kombinerede fransk-danske styrke på samlet ca. 32.000 mand besad efter at have forladt Ratzeburgstillingen den 13. november, strakte sig fra Elben til Østersøen, således at man holdt flodsystemet Delvenau-Stecknitz-Travelinjen besat. ▶

Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813

Den 11. november havde Davout fået bemyndigelse af Napoleon til at trække sin hovedstyrke til Holland. Men det var for sent, da de fjendtlige operationer allerede forhindrede dette. Davout betragtede derfor nu bevarelsen af Hamburg, som sin primære opgave. Han trak sig gradvist yderligere tilbage og trak sig i slutningen af november helt ind i Hamburg. Hermed var den dansk-franske forsvarslinje brudt. Prinsen af Hessens korps var dermed isoleret fra de franske tropper og måtte herefter føre felttoget på egen hånd. Og da dette korps var sine modstandere underlegent, kunne operationerne kun få karakter af retræte.

Operationerne indledes den 2. december

Den 2. december kunne man vente, at operationerne skulle begynde. Auxiliærkorpsets ledelse var i Lübeck. Her var desuden den franske general l'Allemand, som kommanderede avantgardeafdelingen bestående af 7 bataljoner, 4 eskadroner og 2 batterier. Heraf stod en bataljon i Travemünde, hvor et yderligere artilleridetachment befandt sig. L'Allemand blev ved felttogets begyndelse afgivet af Davout som forbindelsesofficer, men "groede" hurtigt fast i det danske korps, hvor han blev overordentlig værdsat af høj som lav. Schulenberg's brigade stod øst for Lübeck. Brigaden bestod af 5 bataljoner, 2 eskadroner og et batteri og var opstillet på vejen mellem Lübeck og Oldesloe. Lassons brigade stod lidt sydligere ved Siebenbäumen på vejen mellem Lübeck og Hamburg og var sammensat af 2 bataljoner, 4 jægerkompagnier, 4 eskadroner og et batteri. Det danske korps bestod af omkring 10.000 mand under våben, hvortil bør lægges

Svensk Mörnersk husar 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Dansk husar 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

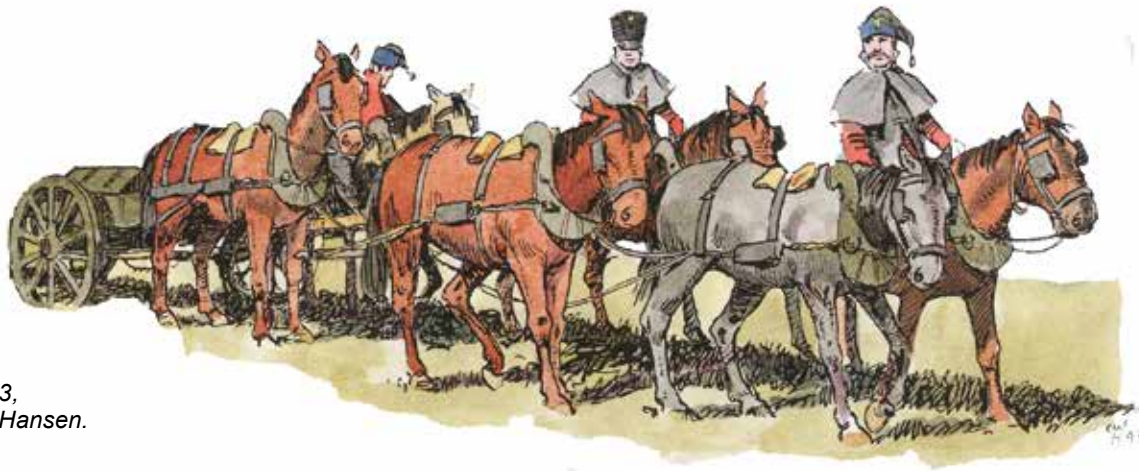
de to eskadroner litauiske uhlaner under l'Allemand som anslås til omkring 230 mand. Begge danske brigader stod således et stykke bag ved Stecknitzfloden, således at den samlede styrkes højre side strakte sig til Eichede, tæt på vejen der forbinder Hamburg og Ratzeburg. Efter at Davout havde trukket sig tilbage, var de ca. 40 km. mellem Eichede og Hamburg uden støtte og svævede så at sige i luften. Lassons brigade rykkede derefter mod nord til Oldesloe.

Davout var af den opfattelse, at Lübeck ikke kunne holdes, hvis fjenden trængte ind mellem hans arme og danskerne, og da general l'Allemand desuden oplyste, at der kun var proviant til nogle få dage i byen, var sagen klar. Lübeck hørte til det franske kejserrige, og at opgive staden måtte derfor overlades til l'Allemand. Provianten blev ufortøvet sendt til Segeberg. Den 4. december blev forbindelsen til franskmændene endelig kappet, og det blev klart at Lübeck måtte opgives.

Auxiliærkorpset forlader Lübeck

Den 4. december tog den svenske hær, som rykkede frem mellem Mölln og Ratzeburg, opstilling mellem Wacknitz og Stecknitz, og udstrakte sine forposter til den anden side af denne flod, medens general Vege sack, som hidtil havde besat Mecklenburg, først indtog sin stilling til venstre for den svenske hær, men siden passerede Stecknitz og forenede sig med general Wallmoden. Den 5. december om formiddagen gik den svenske hovedarme med brigaden Schulzenheim i spidsen frem mod Lübeck.

Under oberst grev Ridderstolpe angreb den 1. svenske brigades jægere, livregimentets grenaderer og Östgöta livgrenaderer, sammen med noget artilleri og kavaleri, den 5. december om morgenen de ved Grönauerbaum syd for Lübeck stående danskere, hvis forposter blev taget. Efter angrebet trak danskerne sig indenfor Lübeck's mure, og svenskerne rykkede frem til ca. 5 km fra Lübeck.

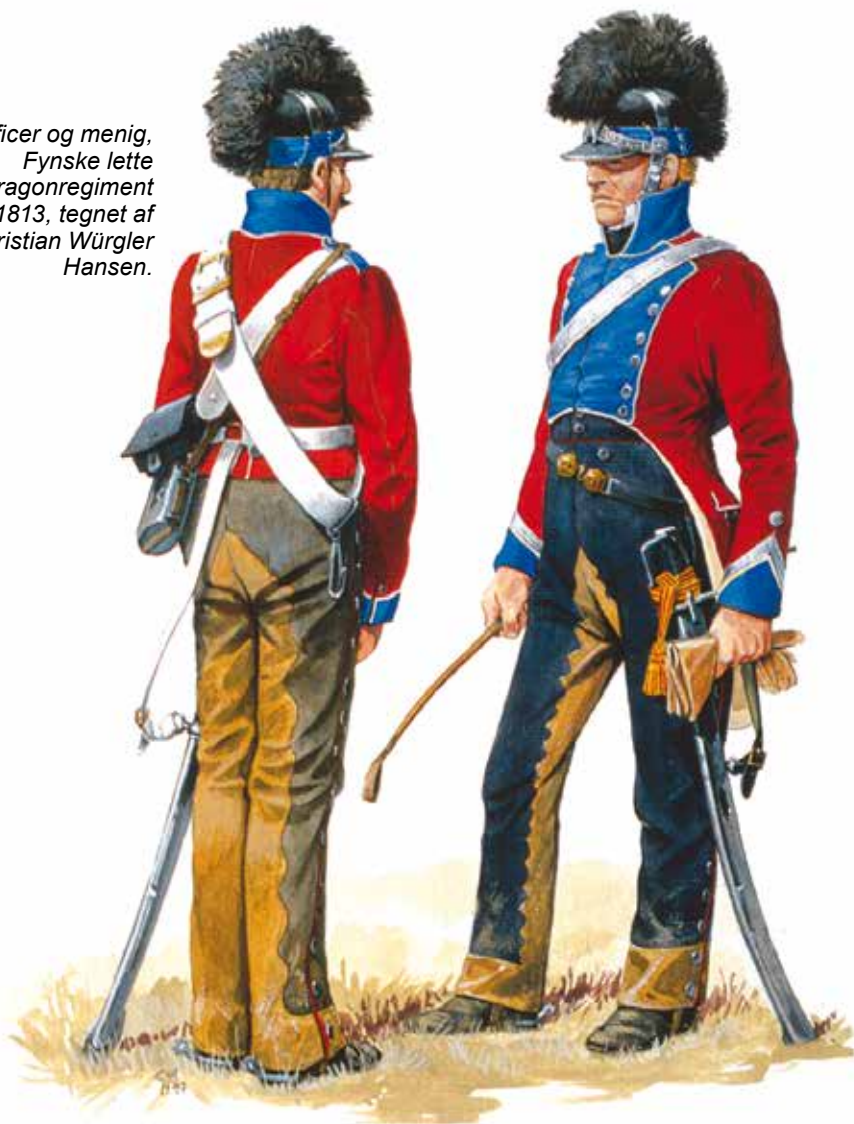
Danske tropper med feltkanon i Holsten 1813, tegnet af Chr. Würgler Hansen.

Det var hensigten, at tage byen med storm, hvis ikke Lübeck overgav sig på andre vilkår. Men for at undgå de ubehageligheder, som en storm ville indebære, sendte Karl Johan oberst Bjørnstjerne ind i byen for at forhandle en aftale om byens overdragelse. Den 5. december blev en aftale indgået. L'Allemand gik med til at forlade byen uden kamp. Aftalen var, at Möllenthor skulle overleveres med det samme, og de danske tropper skulle forlade byen kl. 10 om aftenen, men måtte ikke forfølges før 06.00 den følgende morgen. L'Allemand afmarcherede sent om aftenen mod Segeberg med 2 holstenske eskadroner (2 andre stod mellem Lübeck og Oldesloe), de 2 litauiske eskadroner, et batteri samt 2 kanoner og et matroskompagni. Den danske stilling bag ved Travelinjen ved Oldesloe var dermed uholdbar, da den truedes af den svenske arme i det besatte Lübeck, medens Wallmodens korps trængte frem mod venstre flanke. Prinsen af Hessen beordrede derfor retræte i retning mod Kiel via Segeberg og Bornhøved. Den 6. december flyttede kronprinsen sit hovedkvarter til Lübeck, medens Hamburg blev blokeret af Bennigsen, som nærmede sig byen langs bredden af Elben.

Auxiliærkorpsets tilbagetrækning

Den danske tilbagetrækning gik i hovedsagen fra Segeberg mod Kiel ad optrampede veje med bundløst pløre. Den svenske hovedstyrke i Lübeck kunne anvende vejen Lübeck-Plön-Kiel, på hvilken kun få retirerende danske styrker befandt sig, og Karl Johan havde dermed mulighed for at iværksætte en parallelforfølgelse. Wallmodens forreste afdelinger måtte forudsættes at forfølge de danske kolonner, og Vegesacks korps skulle kunne anvendes til samme formål. Ved at sende kavaleriet frem ad vejen over Plön og lade det angribe danskerne flanker så hurtigt som muligt, ville danskerne komme i en meget vanskelig situation. Det kan tilføjes, at den danske øverstbefalende ikke havde tilsikret nogen effektiv bevogtning mod trusler fra den østlige flanke. Den franske armes operationer i året 1806 efter slaget ved Jena havde budt på flere lysende eksempler på parallelforfølgelser, og de resultater man herved kunne vinde, ikke mindst ved hjælp af kavaleriets flankerings- og overhalingsmanøvrer. Den svenske kronprins havde som fransk marskal deltaget i disse manøvrer, og han ville nu tydeligvis handle på samme måde. I fuld overensstemmelse med den moderne napoleonske strategis metoder dirigerede han Vegesack til at samvirke med Wallmoden, og den største del af kavaleriet ville han sende hurtigt frem mod Plön i flanken på de danske kolonner.

Officer og menig,
Fynske lette
Dragonregiment
1813, tegnet af
Christian Würgler
Hansen.

Nordarméens forfølgelse

Begge befalingshavere var mænd, der stod ved det aftalte. Kl. 6 om morgenen den 6. december fik generaløjntant Skjöldebrand, som var chef for en kavaleridivision i det svenske korps, ordre til at forfølge danskerne. Kronprinsens ordre til Skjöldebrand lød på, at han skulle tage vejen mod Plön og med kavaleriet rykke frem så hurtigt, at de kunne nå at spærre danskerne på vejen mellem Plön og Kiel. Meningen er tydelig nok, og kronprinsens strategiske ide fremtræder klart. Det er fra to sider, at man skal tage danskerne. Skjöldebrand fulgte imidlertid ikke den ordre, han havde fået. Han var sikkert fanget i gamle forestillinger, og havde ikke forstået omfanget af Karl Johans plan, som hvilede på nyere strategiske erfaringer. Muligvis har han troet, at det danske korps, han skulle forfølge, var svagere, end det i virkeligheden var. Desuden indeholdt kronprinsens ordre ordene, ”dog skal generalen tage sine beslutninger efter omstændighederne”, og Skjöldebrand har antageligt tolket disse ord på sin egen måde. For Skjöldebrand drejede det sig ikke om at afskære danskernes tilbagetog eller at finde og angribe blottelser i flankerne. Opgaven

var i stedet at følge efter danskerne og angribe bagtroppen.

Skjöldebrand havde 20 eskadroner kavaleri under sin kommando, bestående af 6 eskadroner Smålands Dragoner, 4 eskadroner Skånske Husarer, 6 eskadroner Mörnerske husarer, 4 eskadroner skånske karabinierer samt en infanteribataljon og en kanon. Under marchen stødte 2 eskadroner Schills husarer til, så kavaleriet udgjorde omkring 2000 mand.

Den tilbagerykkende danske hær var nået til Segeberg. Hertil nåede Skjöldebrand også, da det blev mørkt. Da danskerne brød op, før det blev lyst den 7., blev de straks forfulgt af svenskerne. Karl Johan har muligvis ikke været syndeligt tilfreds med den måde, hvorpå Skjöldebrand havde indledt forfølgelsen. Under marchen modtog Skjöldebrand ordre til at sende Smålands Dragoner til Plön og Eutin og afgive infanteribataljonen og kanonen. Hele hans styrke bestod nu af omkring 1300 kavalerister. Afslutningen i kronprinsens ordre lød: ”Kronprinsen venter, at generalen sætter det Svenske Kavaleri i respekt.” Dette blev meddelt hele korpset, hvis mod lavede betydeligt op. ▶

Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813

Sent om aftenen den 6. december havde prinsen af Hessen til hensigt at lade l'Allemand rykke snarest muligt mod nordvest mod Neumünster med den lette brigade, men l'Allemand oplyste, at hans tropper havde behov for nogen timers hvile og derfor måtte blive i Segeberg. Prinsen af Hessen ændrede da planen således, at l'Allemand med den lette brigade skulle danne bagtrop til den danske hovedstyrke. Andre afdelinger skulle udføre bevogtningstjeneste på begge flanker af hovedtroppen, hvilket viser, at prinsen havde en klar opfattelse af, at farer kunne true fra flankerne. Før det blev lyst, forlod l'Allemand Segeberg og lod sin brigade rykke frem over Rönau og Hamdorf mod Bornhøved.

Danskerne havde ødelagt alle broer på vejen over de små vandløb. De blev dog alle repareret, men med noget tidsspilde

til følge. Nær ved en å, hvor broen nylig var ødelagt, var svenskerne tæt på at indhente fjenden. Der mødte de en tysker, som kom fra danskernes side. Han blev forhørt og bad Skjöldebrand om at tage sig i agt for Bornhøved; ”da wollen sie ihn bombardieren,”- forklarede han, efter hvad han havde hørt fra danskerne.

Så snart broen var istandsat, gik Skjöldebrand fremad i trav med to eskadroner Mörnerske Husarer, som først var kommet over, og befalede de øvrige at skynde sig efter.

Auxiliærkorpset rykker igennem Bornhøved

Heden omkring Segeberg hæver sig gradvist nord for byen og ca. 2½ kilometer forbi Daldorf var man på det højeste punkt, og kunne ca. 3 kilometer fremme se Bornhøved. Bornhøved er et knudepunkt, som i kraft af sin beliggenhed altid har haft en vis militærstrategisk betydning. Selve byen har sin største udstrækning på tæt ved 800 meter i sydvestlig og nordøstlig retning. Kirken ligger på en bakke, temmelig centralt omgivet af en indhegnet kirkegård. Fra bakken kunne man bestryge alle tre indfaldsveje. Straks nord for byen hæver landskabet sig og fra disse højere beliggende områder kan men helt og holdent dominere den vej, som nordfra fører ind i Bornhøved. Terrænet her var gennemskåret af jordvolde. Øst for byen lå på en

stor strækning sumpede arealer med små vandhuller som havde udløb i Bornhøvedsøen. Langs hele den sydøstlige side af byen lå en lang og fuldstændig upasserbar mølledam, som mandede ud i de sumpede arealer. Bornhøved er således godt beskyttet mod et angreb østfra. Ca. 1600 meter syd for byen skæres vejen fra Segeberg af en tværvej. Nord for dette punkt var terrænet på begge sider af vejen gennemskåret af en mængde jordvolde og diger. En vold gik parallelt med tværvejen og udgjorde således en slags forsvarslinje for byen. Selve Segebergvejen antog ved vejkrydset karakter af hulvej og var indrammet af volde.

Bornhøved var med sin beliggenhed en god forsvarsposition især mod et kavalerikorps, og prinsen af Hessen havde også en klar opfattelse heraf. Kl. 10 om formiddagen var hans hovedstyrke rykket ind og igennem Bornhøved og indtog nu følgende stilling. Fra 1. brigade stod det holstenske infanteriregiments to bataljoner med to kanoner på højderne nord for byen. Et kompagni oldenburgske jægere, et kompagni slesvigske jægere og en husareskadron var rykket ned syd for byen. Den 2. brigade stod i marchkolonne bag de holstenske bataljoner og havde et batteri på seks kanoner stående i Ruhwinkel nord for Bornhøved. Af 1. brigade var en bataljon, en husareskadron og to kanoner sendt mod nord til Preetz. Fra 2. brigade var tre eskadroner af det fynske dragon-

Dansk officer, Ridende Artilleri 1813, tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, J. R. Elting.

Dansk artillerist 1813, tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, J. R. Elting.

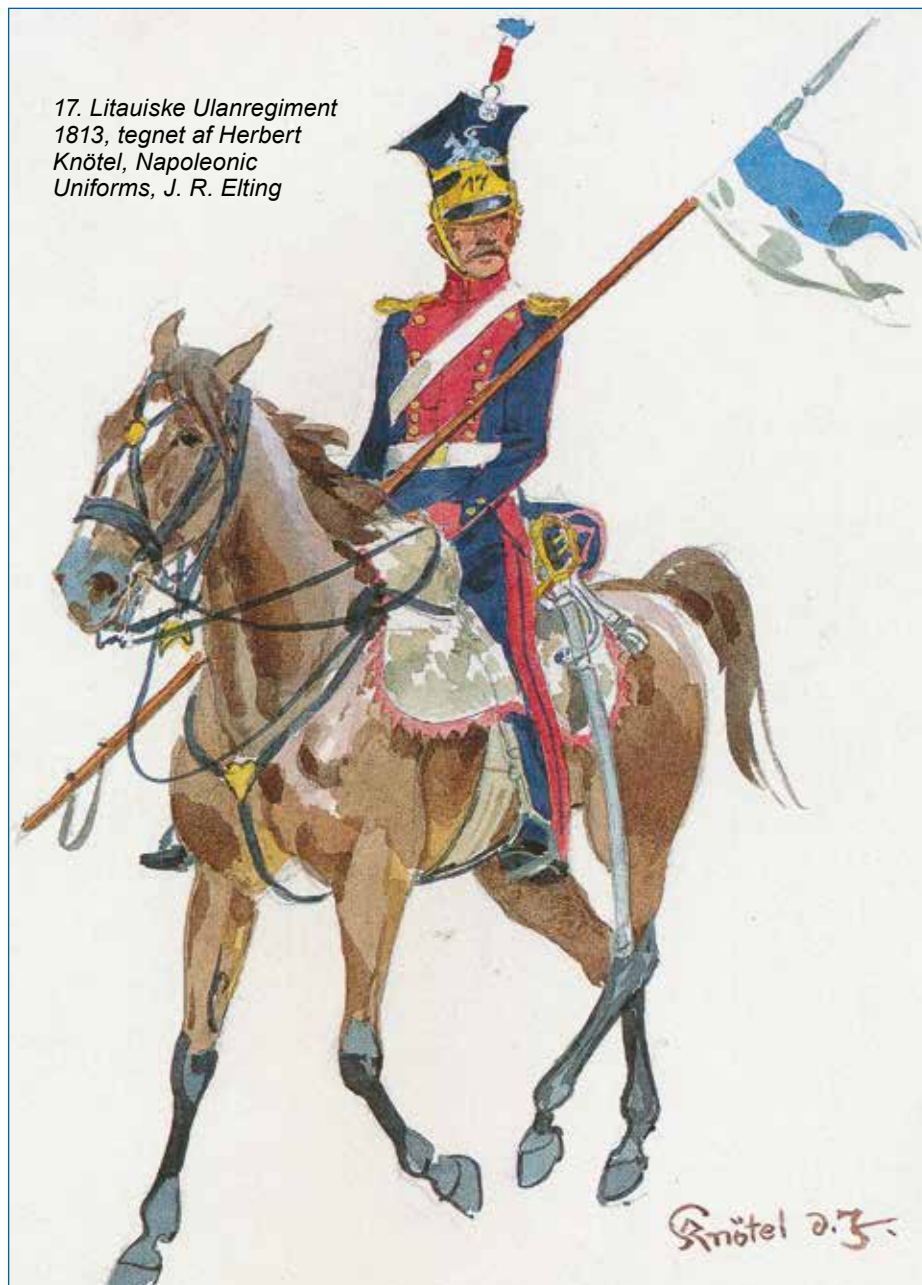
Korporal, Holstenske Rytterregiment 1813, tegnet af Chr. Würigler Hansen.

regiment sendt mod Plön. L'Allemands brigade var marcheret over Segeberghe- den med det 3. jydsk infanteriregiments 1. bataljon forrest. Derefter fulgte trænet og batteriet Gerstensbergs seks kanoner. De to holstenske skarpskyttebataljoner gik på hver side af vejen som træ- og kanonbevogtning. Så fulgte de fire holstenske eskadroner efterfulgt af de litauiske ulaner, som dannede bagtrop.

Da l'Allemand nærmede sig det gennemskårede terræn syd for Bornhoved, regnede han med, at faren for angreb var ovre. Han lod sin brigade besætte indgangen til byen og den tilstødende jordvold. Her opstillede han to kanoner af batteriet Gerstenberg afspændt fra deres forstilling. Den første jordvold, parallel med tværvejen, var besat med tre i skyttelinjer spredte kompagnier. Øst for vejkorset Slesvigske Jægerkompagni og et kompagni Holstenske Skarpskytter. Vest for vejkorset et kompagni af Oldenburgske Jægere. Bagved stod begge Holstenske Skarpskyttebataljoner på begge sider af vejen. 1. batalion øst for vejen opstillet i marchkolonne. Den 2. bataljon var vest for vejen og begyndte at danne karré. Med denne dækning rykkede de resterende dele af brigaden frem mod byen. En eskadron af de holstenske ryttere og den jydsk infanteribataljon havde været et stykke i forvejen og nået ind i Bornhoved, hvor de besatte byens sydvestlige del og kirkegården. Den tidligere nævnte husareskadron, som prinsen af Hessen havde sendt, havde besat broen over mølledammen i den østlige ende af byen. Fire kanoner af batteriet Gerstenberg, samt fire holstenske eskadroner og de 2 litauiske ulaneskadroner var i færd med at drage igennem byens smalle indfaldsvej.

Det fjendtlige kavaleris opmarch
Skjöldebrand sagtnede marchen og sendte adjudanter ud for at skynde på efternølerne. Imens fremrykningen fortsattes, fremkom de yderligere 4 eskadroner Mörnerske Husarer, 1 eskadron Skånske Husarer (de øvrige havde taget fejl af vejen), 2 eskadroner karabinierer og 2 eskadroner Schills Husarer. Klokken 3 om eftermiddagen blev den fremkomne styrke på mellem 700 og 900 mand opstillet. Styrken red frem i let trav på den åbne, tørre og sandede areal, som strakte sig ned mod byen Bornhoved. Foran byen var markerne inddelt i små firkanter omgivet af buskbevoksede volde og grøfter, den sædvanlige form for indhegning i denne egn; nærmest mod sandarealet var voldene forfaldne og buskene gået ud. Ved byen derimod var voldene høje og grøfterne dybere og fyldt med vand.

Bag disse volde havde danskerne søgt

17. Litauiske Ulanregiment 1813, tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, J. R. Elting

tillflugt og fyldt hele sin front med jægere samt her og der en kanon. I den brede åbning, hvor igennem landevejen løber, stod 2 kanoner og 1 haubitz med infanteristøtte, fordelt på begge sider af vejen; bag infanteriet stod et regiment holstenske ryttere, til højre ulanregimentet, til sammen omkring 1000 mand inde i byen en stærk infanterireserve, og på højderne nord for byen så man tydeligt infanteriet fra den danske hovedstyrke opstillet. Hele styrken, som bestod af Lübecks garnison og såvel 1. som 2. brigade det vil sige hele resten af auxiliærkorpset på omkring 10.000 mand med 6 kanoner og en haubitz, det hele under kommando af prins Frederik af Hessen og general C. F. A. baron l'Allemand. Der var derfor indledningsvis ingen på den danske side, der drømte om, at svenskerne skulle få det ubegribelige indfald at angribe. Mod denne styrke vovede Skjöldebrand at angribe med sine mellem 700 og 900 ryttere.

Træfningen ved Bornhoved den 7. december 1813

Den svenske linje var inddelt således, at højre side og midten udgjordes af 6 eskadroner Mörnerske husarer, venstre side af 1 eskadron Skånske husarer og 2 eskadroner Schillske husarer; reserven var på 2 eskadroner karabinierer, i alt 11 eskadroner. Et par eskadroner af Witzlebens Mecklenburgere som hørte til Wallmodens korps nåede at forene sig med det svenske kavaleri, men blev forhindret i at deltage af en dyb bæk med moseagtige bredder, og Mecklenburgerne blev i stedet vidne til affæren fra en høj.

Skjöldebrand satte sig i spidsen for de Mörnerske husarer ledsaget af sin stab, regimentets chef, baron Cederström, kronprinsens adjutant baron Stjerncrona, Stedingks adjutant major Stjernskans, major von der Lancken og kornetten von Rosen fra karabiniererne. Disse udgjorde sammen med ordonnanserne en lille trop foran linjen.

Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813

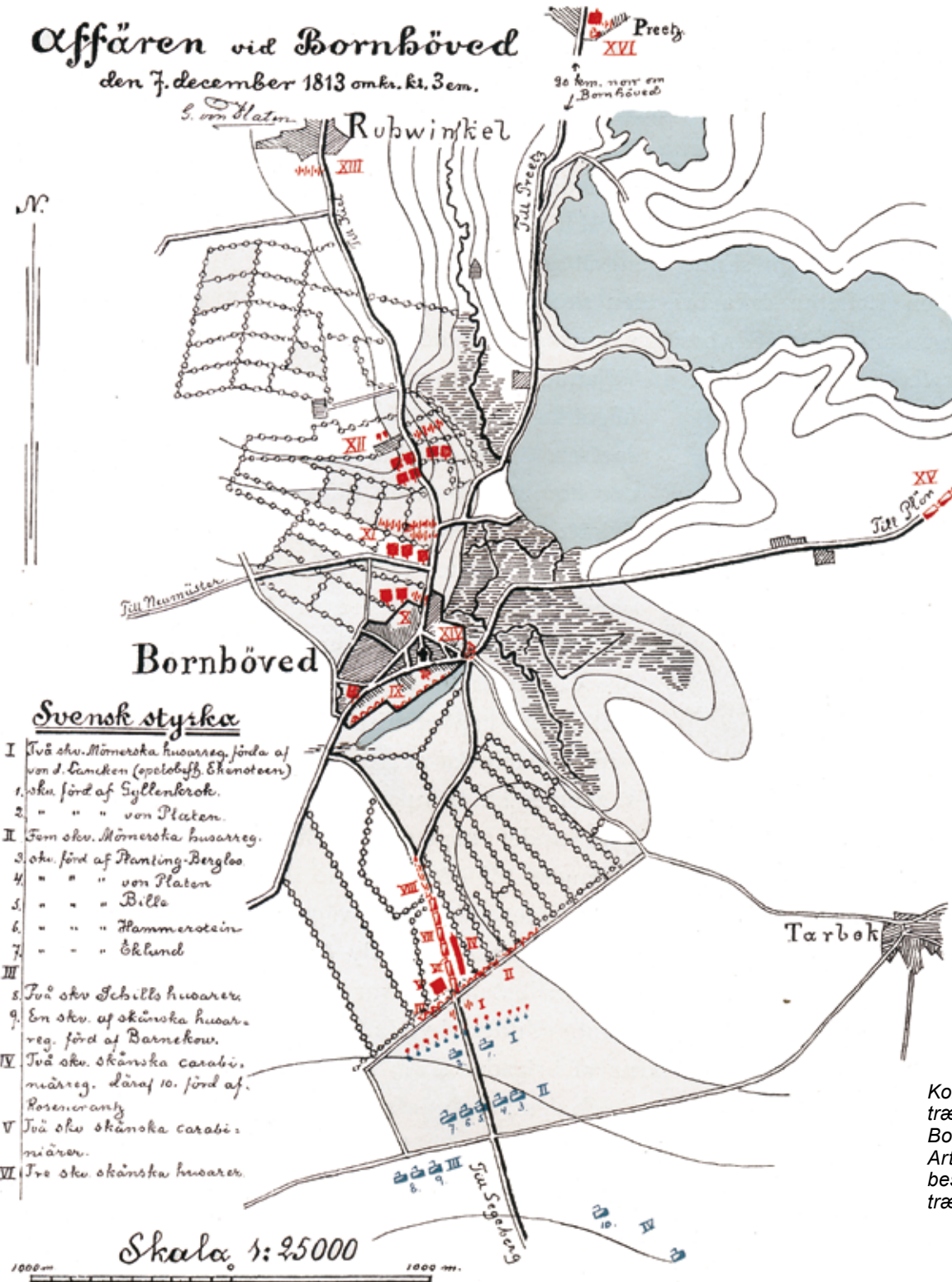
Danskerne begyndte at affyre kanonerne, da svenskerne kom indenfor en kilometers afstand, dog uden større skade, eftersom de kun havde fuldkugler. Grebet af panik var stykkuskene i fuld fart kørt nordpå og havde taget kardæskerne med sig.

Større virkning gjorde jægerens ild fra hele linjen. En svensk oberst og hans adjudant såredes, og adskillige husarer og en mængde heste blev dels dræbt og dels såret. Men svenskerne trængte ustandselig på og begyndte at hugge ind på den danske bagtrop, der udgjordes af de litauiske ulaner. De kunne ikke gøre omkring på den snævre vej og søgte nu at redde sig ved at bryde igennem de holstenske ryttere, der travede ganske langsomt frem foran dem, bag Gerstensbergs fire kanoner, der spærrede vejen,

medens digerne gjorde det umuligt at vige ud til siden. De Mörnerske husarer kunne i den tætte trængsel ikke selv gøre brug af deres våben, og i en sammenpakket masse væltede ven og fjende gennem indgangen til byen og videre nordpå gennem byen. Der blev fortsat kæmpet voldsomt i indgangspartiet til byen. Fulgt af sine husareskadroner kastede Skjöldebrand sig over kanonerne, og nedhuggede de artillerister, der endnu ikke var flygtet i sikkerhed bag digerne. På svenskernes

Affären vid Bornhöved

den 7. december 1813 omkr. kl. 3 em.

Dansk styrka

Arriärgarde.

- I Två kan. (batt. Gerstenberg)
- II Ett komp. Schleswigska jägare och ett komp. Holsteinska skarp-skyttekarén, I bat.
- III Ett komp. Oldenburgska jägare.
- IV Holsteinska skarp-skyttekar. I. bat.
- V Holsteinska skarp-skyttekar. II bat.
- VI Två skv. Litauiska ulaner.
- VII Holsteinska ryttarna (fyra skv.).
- VIII Fyra kan. (batt Gerstenberg.)

Hufvudstyrka.

- IX 3. Jyska inf. reg. I bat.
- X Holsteinska inf. reg. III. och IV. bat.; två kan. (batt. Görner).
- XIV 6. husarstv.

Reserv.

- XI Oldenburgska inf. reg.; fyra kan. (batt. Görner); åtta kan. (batt. Skoye.)

2. Brigaden.

- XII Två bat. Drottningens löjreg.; två bat. Schleswigska inf. reg.; två bat. Jyska inf. reg.; två jägar-komp.; fyra kanbatt. Görner).

Detacherade.

- XIII Batt. Friis (sex kan.)
- XV Tre skv. Jyska dragonreg. till Plön.
- XVI En bat. 2. husarstv.

Svensk styrka

- I Två skv. Mörnerska husarreg. förda af von S. Lantken (opelobuff. Ekenoteen)
- 1. skv. förda af Syllentörök.
- 2. " " von Platen.
- II Fem skv. Mörnerska husarreg.
- 3. skv. förda af Ramling-Bergloo
- 4. " " von Platen
- 5. " " Bille
- 6. " " Hammerstein
- 7. " " Öklund
- III
- 8. Två skv. Schills husarer.
- 9. En skv. af skånska husar. reg. förda af Barnskow.
- IV Två skv. skånska carabi. niärer. Lär af 10. förda af Rosenkrantz
- V Två skv. skånska carabi. niärer.
- VI Tre skv. skånska husarer.

Skala 1:25000

Kort över træfningen ved Bornhöved fra Arthur Stilles beskrivelse af træfningen.

venstre fløj stod den 2. bataljon af det Holstenske Skarpskyttekorps som var i færd med at danne karré. De Oldenborgske jægere lå bag et lavt dige og skød på svenskerne. De blev redet over ende, og skarpskyttebataljonen afgav kun enkelte virkningsløse skud, hvorefter tropperne flygtede op på vejdigerne. De fjendtlige ryttere, der var kommet i uorden ved jægerens ild, galopperede videre ind i landsbyen og bidrog til at øge forvirringen. Den danske husareskadron, der holdt ved Møllebroen, blev ikke angrebet.

På den østlige side af indgangspartiet stod den 1. bataljon af det Holstenske Skarpskyttekorps opstillet i marchkolonne og besluttede klogeligt at modtage angrebet i denne formation, dækket af det Slesvigske jægerkompagni og et af korpsets kompagnier, som lå i en kæde bag et dige. Da en af de Mørnerske eskadroner nærmede sig jægerne, gav de ild og skyndte sig ind mellem skarpskytternes tætte kolonne, som modtog husarernes med en velrettet ild. Den svenske eskadronchef faldt og eskadronen gik i opløsning. Næsten samme skæbne led en af de skånske karabinierskadroner, som blev kastet tilbage med tab.

For at undgå yderligere angreb inden de kunne nå at lade gevæerne styrtede tropperne op bag vejdigerne og blandede sig med skarpskytterne af den 2. bataljon og de jægere, der stod her.

Svenske Livgarde til Hest 1813, tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, J. R. Elting

Svensk officer af Livregimentbrigadens kyrasserkorps 1813, tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, J. R. Elting

I den anden ende af byen kastede fjendtlige husarer sig over den jyske bataljon, som en af l'Allemands adjudanter netop havde givet ordre til at forlade kirkegården og marchere nordpå. De brave jyder satte sig tappert til modværge. Det samme gjorde en del af de holstenske ryttere, og der opstod småkampe overalt i landsbyens gader. Gradvist nåede den sammenpakkede masse frem til byens nordlige udkant, hvor danskerne veg ud

til siden, og batterichefen fik 4 kanoner i stilling på en bakke, hvorfra vejen kunne bestryges. Den forvirrede blanding af litauiske ulaner, holstenske ryttere og svenske husarer væltede ud af byen og var på nippet til at ride prinsen af Hessen, l'Allemand og deres stabe over ende. Men alt var gjort klar til svenskerens modtagelse. To kanoner og de to holstenske infanteribataljoner fra 1. brigade mødte den brogede kolonne med ▶

Rytterslaget ved Bornhøved. Mørnerske husarer i kamp med litauiske ulaner. I højre side ses chefen for kavaleridivisionen A. F. Skjöldebrand, uddrag af maleri udført af P. Kraft d. y.

Træfningen ved Bornhøved 7. december 1813

en voldsom ild. De første kugler ramte både venner og fjender, men snart lykkedes det danskerne at komme ud til siden, og nu blev det svenskernes tur til at flygte. I vild fart jog de tilbage gennem Bornhøved og uden om denne, beskyttet af 3. Jyske Regiments 1. bataljon, som endnu stod i byen. Syd for byen stod imidlertid de Holstenske Skarpskytter, som i mellemtiden var kommet til besiddelse efter den første forskrækkelse. Da de så husarerne komme jagende tilbage, løb de ned mod vejen, og kastede sig instinktivt og uden ordre ned langs digerene og åbnede ild. På så kort afstand traf næsten hvert skud, og hele indgangspartiet var overstrøet med døde og sårede husarer og heste. Dermed var kampen forbi. De svenske husarer forsvandt mod syd ude på heden.

Danskernes beholdt således valpladsen og deres tab af døde og sårede var betydeligt lavere end svenskernes,

der som nævnt beløb sig til 22 døde og 55 sårede, foruden de mange sårede, der slap med tilbage. Tabet af heste blev opgjort til 128. Den danske arrieregardes tab beløb sig til 11 faldne og 45 sårede samt ca. 70 fanger. Tyske kilder anfører, at de svenske tab i virkeligheden var langt større.

Auxiliærkorpset forfølges fortsat af Nordarméens kavaleridivision

Før morgengry den 8. rykkede Skjöldebrand videre fremad med sin efter træfningen bestående trup på omkring 1100 mand i tåge og finregn, en fortsættelse af de stærke regnbyger, som var faldet i nattens løb. Prins Frederik, som trak sig tilbage mod Kiel, sendte ham et forslag om at mødes og aftale stilstand; men Skjöldebrand henviste prinsen til Karl Johan og nåede i mørkningen frem til det punkt, hvor vejen fra Preetz møder vejen fra Kiel. I Preetz lå 1500 danskere, i Kiel 8 til 9.000 mand. Skjöldebrand kantonnerede sig i Postfeld og de svenske patruljer kom i nattens løb så tæt på Preetz, at der blev udvekslet skud med de danske forposter. I nattens løb trak danskerne til Kiel, hvor hele deres styrke således var samlet. Skjöldebrand sendte 2 eskadroner ud for at rekognoscere på vejen til Kiel og fortsatte derpå sin march med sin øvrige styrke. Danskerne havde ved Dorfgarten opstillet en stærk linje af alle våben og trak sig i ly deraf over Eideren, over hvilken flod alle broer blev ødelagt af den sidste post i Dorfgarten. Sent om aftenen den 9. december

*Jæbergrenader,
Altonaiske
Jæbergrenader-
kompagni 1810,
tegnet af Chr.
Würgler Hansen.*

*Jæger,
Hertuginde
Louise
Augustas
Livjægerkorps
1810, tegnet af
Chr. Würgler
Hansen.*

marcherede Skjöldebrand ind i Kiel; han mødtes af en deputation fra borgerskabet, som begærede byen skånet, hvilket straks blev bevilget.

Svenskerne begyndte nu i stedet for de ødelagte broer over Eideren at anlægge en ny bro, som allerede klokken 11 den følgende dag var så færdig, at den kunne tages i anvendelse; men Skjöldebrand havde da allerede modtaget ordre om ind til videre at blive i Kiel, hvor han den 10. blev forstærket af oberst Clairfelt med noget artilleri samt yderligere en division svensk infanteri. Skjöldebrand marcherede da med kavaleriet mod Eckernförde og overvejede at rykke mod Slesvig, hvor danskerne forventedes at stå.

Auxiliærkorpset i Rendsburg

I mellemtiden havde Woronzow forfulgt franskmændene til Hamburg, hvorved danskernes højre fløj blev blottet, og Tettenborn havde den 9. december passeret Eideren, besat Frederiksstad, Tønning og Husum samt sendt enheder til Flensborg og Slesvig. Selv Wallmoden trængte dybere ind i Holsten, og trak Vegesacks 5. korps nærmere til sig og nåede den 7. til Neumünster og spærrede derved vejen til Rendsburg for de fra Bornhøved marcherende danskere. Den 9. ankom Dörnberg med Wallmodens avantgarde til Kluwensick, passerede der Eideren og rykkede den 10. frem mod Eckernförde for at afskære danskernes gennem denne by planlagte tilbagetog

til Rendsburg. I byen Sehested efterlod han en bataljon. Men prins Frederik af Hessen, som havde samlet hele sin styrke tog overaskende vejen over Gettorf til Rendsburg og afskar derigennem forbindelsen mellem Dörnberg og Wallmoden, slog den sidstnævnte ved Sehested og Kluwensick, hvorved det lykkedes for ham at rykke ind i Rendsburg. Denne fæstning blev af den fra Eckernförde tilbagevendte Dörnberg straks indesluttet på den slesvigske side, ligesom den allerede tidligere var indespærret af Wallmoden på den holstenske side.

Den 11. december opslug Karl Johan sit hovedkvarter i Neumünster, og den svenske hær marcherede frem mod Eideren mellem Rendsburg og Kiel. Nu begærede prins Frederik en våbenhvile som blev indgået den 15. december og skulle gælde til den 29. Kronprinsen afsendte derfor general-løjtnant Tavast til København for at få et bekræftet svar fra den danske konge på de tidligere fremsendte forslag til aftale om Norges afståelse.

Nordarméen erobrer Frederiksort og Glückstadt

Men under stilstanden var fæstningerne Glückstadt og Frederiksort ikke omfattede, og man vedtog derfor tiltag til med det første at sætte sig i besiddelse af dem. Livregimentets grenaderer blev den 16. kommanderet til Frederiksort, omkring hvilken by flere tropper af 1.

division blev samlet under general Posse. Den 18. havde svenskerne sine stormstiger klar og begyndte at sende Congrevske raketter ind i fæstningen. Allerede den 19. kapitulerede den danske kommandant, og den 200 til 300 store besætning fik denne dag lov til at marchere ud med militærisk honnør. Svenskerne fik i Frederiksort 101 artilleripjecer og store ammunitionsforråd. Livregimentsbrigadens grenaderer og en bataljon Södermanländinger under oberst Ridderstolpe blev lagt i garnison i byen, men afløstes efter julehelligdagene af Norra Skånske Infanteriregimentet.

Den 21. december var Glückstadt fuldkommen indesluttet. Belæjringsstroppeerne var ledet af generalmajor Boye, og blandt dem havde i særlig grad Kronobergs Regiment mulighed for at udmærke sig, f.eks. ved erobringen af den med 4 kanoner og 200 mand besatte by Ivenflöth. Under Glückstadts belejring begyndte fredskonferencen allerede i Carl Johans hovedkvarter i Kiel, og våbenhvilen forlængedes til den 6. januar. Før våbenhvilens udløb havde Glückstadt givet op den 5. januar ude af stand til at modstå det svenske artilleri, som blev ledet af Kaptajn Hygrell, samt englænderen Farquhars angreb med den på Elben liggende flotille. Om morgenen den 9. januar blev Glückstadt besat af svenskerne, som der tog 325 kanoner

heraf 119 af metal. Den danske besætning på 3000 mand blev krigsfanger og overførtes til Als under forudsætning af, at de indenfor et år ikke måtte deltage i krig mod de allierede.

Samtidig besattes Femern af svenskerne. En afdeling af Nerikes Regiment under løjtnant Geyer drog fra Lütjenburg over til øen, som blev erobret uden modstand. Der fandt svenskerne 10 kanoner, 200 geværer, sabler, pistoler, piker, krudt og anden ammunition, sammen med en krigskasse, som sendtes til Kiel.

Freden i Kiel den 14. januar 1814

Om morgenen den 6. januar 1814 udløb våbenhvilen, og samme dag brød Skjöldebrand op med hele kavaleriet, deriblandt selv Livgarden til Hest, samt infanteri bestående af Livgrenadererne og en bataljon Södermanländinger og artilleri, for at hindre de i Rendsburg stående 11.000 danskere fra at forlade denne fæstning og igennem Slesvig at forene sig med den på Fyn liggende styrke. Den 7. forsøgte en afdeling dansk kavaleri også at forlade fæstningen, men trak sig straks tilbage, da to svenske eskadroner rykkede frem. Efter Sandels division havde afløst Skjöldebrands, fortsatte sidstnævnte med kavaleriet og noget artilleri sin march til Slesvig den 8. og til Flensburg den 9. januar, hvor han blev stående, til freden var afsluttet. Denne lod ikke vente længe på sig, for

efter at Bennigsens armé var gået i kvarter uden for Hamburg, blev Woronzows korps forenet med den hær, som nu opererede i Slesvig, og den danske regering var nu klar til fredsforhandlinger. Denne "fred i Kiel", som blev afsluttet den 14. januar, blev ratificeret af kongen af Sverige den 31. januar og af den danske kongen den 7. februar 1814, medførte Norges afståelse til Sverige, hvorimod Pommern og Rügen skulle tilfalde Danmark, som desuden skulle tiltræde forbundet mod Napoleon.

Efter freden med Danmark var undertegnet, Rejste Carl Johan den 20. januar fra Kiel og nåede den 10. februar med sit hovedkvarter til Köln. Bennigsen forblev ved Hamburg mod den indesluttede Davout. Woronzow og Wallmoden marcherede mod Rhinen og den svenske hær fordelt på tre divisioner under Boye, Vegesack og Sandels, drog efter hinanden gennem Lübeck. Boyes division, som udgjorde den svenske avantgarde rykkede allerede den 1. februar ind i Hannover.

Efterskrift:

Karl Johan havde, som vi har set, med vilje sparet de svenske styrker i Nordarméen og ikke benyttet dem i kampene mod Napoleon. Dette havde man naturligvis bemærket i de russiske og preussiske enheder i Nordarméen. Især de preussiske enheder havde været utilfredse hermed og benyttede enhver lejlighed til at kalde svenskerne fejje. Dette forhold skal man givetvis have i bagehovedet, når man bedømmer det svenske kavaleris formålsløse angreb ved Bornhöved. Desuden er det to hundrede år siden, at træfningen fandt sted, og der er tale om mennesker, som levede under andre vilkår og med andre værdinormer, end dem vi har i dag. Svenskerne var stolte over aktionen, selv om man kan stille spørgsmålstegn ved den militære værdi. Danskerne beholdt valpladsen og kunne uanfægtet marchere videre, og deres moral var ikke brudt, hvilket bekræftes af den flotte danske indsats 3 dage senere i slaget ved Sehested den 10. december. ■

Officer og jæger, Slesvigske Jægerkorps 1813, ukendt kunstner. Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

Officer, Holstenske Skarpskyttekorps 1813, ukendt kunstner, Kunstindustri-museets serie fra 1810-12.

Kilder:

- 1) Striden ved Bornhöft i Holstein 7. december 1813, Arthur Stille, Berlingska Boktryckeriet, Lund 1913.
- 2) siderne 308-320 i Minnes-anteckningar under 1813 och 1814 Årens kampanjer uti Tyskland och Norge, Carl Johan Ljunggren, J. A. Walldén, Stockholm 1854.
- 3) Napoleons danske hjælpetropper "Auxiliærkorps 1813", Poul Ib Liebe, Forlaget ZAC 1968.
- 4) Kampen ved Bornhöved den 7. december 1813, Gerd Stolz, Krigshistorisk tidsskrift, Det militære læseselskab Rendsborg, marts 2000, nr. 1, 36. årgang. (Artiklen er oversat fra tysk og redigeret af medlemmer af læseselskabet)
- 5) Den danske hærs historie til nutiden og den norske hærs historie indtil 1814, anden dels første afdeling, side 373-375, Otto Vaupell, Gyldendalske boghandel, København, 1876.

Fynske Regiment Lette Dragoners
angreb ved Sehested.
Tegnet af Christian Würgler Hansen.

Af Ole
Thureholm

Slaget ved Sehested 10. december 1813

Den dag vi besejrede CLAUSEWITZ

Beslutninger, der ledte til Sehested

Den 16. til 19. oktober 1813 stod et af de største slag under Napoleonskrigene ved Leipzig. Slaget kaldes Nationernes Slag, men kunne lige så godt have heddet Trekejsererslaget, fordi såvel den franske kejser, Napoleon, den østrigske kejser, Frans 2., og den russiske zar, Alexander I, var til stede på slagmarken. Det samme var i øvrigt den prøjsiske og den saksiske konge, prins Poniatowski fra hertugdømmet Warszawa, og flere andre kronede hoveder. Men nu var Trekejsererslaget brugt som betegnelse for slaget ved Austerlitz i 1805, hvor de samme tre kejsere havde været til stede.

Udgangen på slaget blev, at Napoleon trak sig tilbage for at forsvare Frankrigs naturlige grænse, Rhinen. Dette glemte Napoleon dog at informere Marskal Davoût om. Marskallen var chef for XIII franske armekorps, og havde Det danske

Auxiliærkorps i fuld kommando (organisation og styrke fremgår af styrkelisten side 58). XIII korps havde til opgave at sikre Napoleons venstre flanke samt beskytte Hamborg og Holsten.

Wallmoden fik derimod underretning om slaget ved Leipzig allerede den 22. oktober 1813. Kronprinsen af Sverige mente, at Davoût ville opgive sin stilling ved Nedre-Elben og marchere over Bremen til Holland. Alternativt kunne Davoût marchere over Magdeburg for at forene sig med XIV korps under marskal St. Cyr, der var i færd med at trække sig tilbage fra Dresden. Men Wallmoden (med gode råd og bistand fra Clausewitz) tolkede sine opklaringsresultater rigtigt. Davoût ville forsvare Hamborg, selvom forbindelsen til Frankrig blev afbrudt. Og i tilfælde af Hamborgs fald ville Davoût forsvare Holsten. Her ville han udgøre en flanketrussel mod de allieredes fremrykning mod Napoleon.

Wallmoden pegede på en række faktorer af betydning for felttogets videre

forløb. Han vurderede, at det ville være forholdsvis enkelt at indeslutte Davoût i Hamborg, og at Davoût ville have svært ved at gå offensivt til angreb mod de allieredes flanke. Til gengæld ville det ikke være nemt for Wallmoden at gå offensivt til værks. Både den stærke stilling ved Ratzeburg, de sumpede vandløb, og det generelt (på grund af årstiden og vejrliget) tunge føre gjorde det svært at marchere. Og en fremrykning kunne få Davoût og danskerne til at gå til fæstningerne Hamborg, Rendsborg og Glyckstad. Det ville mindst kræve 25-30.000 mand at indeslutte disse fæstninger, og hertil kom et behov på 15.000 mand til at dække Mecklenburg. Altså langt flere tropper end Wallmoden rådede over.

Wallmoden foreslog derfor at følge efter Davoût, når denne trak sig tilbage til Hamborg, og lade Hamborg observeres af 15.000 mand. Resten af korps Wallmoden skulle derefter besætte Bremen¹. Det ville

"Kein Kriegsplan überlebt den ersten Zusammenstoß mit dem Feind."

(Ingen krigsplan overlever det første møde med fjenden). Sådan skrev den berømte prøjsiske militærteoretiker Carl von Clausewitz. Om han derved trak på sine dyrekøbte erfaringer fra slaget ved Sehested, vides ikke. Men sikkert er det, at en stor del af Clausewitz' praktiske erfaringer stammede fra hans tid som stabschef ved Wallmodens korps, som kæmpede mod Det danske Auxiliærkorps i efteråret 1813.

nemlig løse et stort logistisk problem for Wallmoden. Størstedelen af hans korps (både den engelsk-tyske og russisk-tyske legion samt de hannoveranske tropper og bataljonen Anhalt) var aflønnet og forsynet af England. Forsyningerne var hidtil blevet lossset i Stralsund, hvorefter de skulle læsses på vogne og køres til Wallmodens korps. Ved erobring af Bremen kunne englænderne i stedet losse forsyningerne der.

Først den 11. november 1813 fik Davoût officielt besked om Napoleons tilbagegang (rygterne var nået marskallen et par uger forinden), og samtidig fik han ordre til at besætte

Carl Maria von Clausewitz, født i Burg (1780-1831). Ved Sehested var han oberstløjtnant i Russisk-Tyske legion, og Wallmodens stabschef.

Hamburg med en del af korpset, og lade resten afmarchere til Holland. Den sidste del af ordren agtede Davoût imidlertid ikke at udføre, da der allerede var betydelige fjendtlige styrker (cirka 40.000 mand) mellem Hamburg og Holland.

Herved blev det overladt til Auxiliærkorpset at beskytte Holsten. Og det skulle der snart blive behov for.

Den 12. november mødtes den svenske kronprins (og tidligere franske marskal) Bernadotte med Wallmoden i Hannover. Her fremlagde Bernadotte sin plan. Den gik ud på at drive Davoût tilbage til Hamburg, indeslutte ham der, og derefter med størst mulig kraft føre krigen mod Danmark. Bernadotte ønskede nemlig at overtage Norge som kompensation for Finland, der var gået tabt til Rusland i 1809. Dette havde han indgået en aftale med zar Alexander om i 1812 med Englands billigtelse. Til gengæld skulle Sverige slutte sig til de allierede. Denne aftale havde forhindret, at Danmark kunne slutte sig til de allierede, ►

Den dag vi besejrede Clausewitz

og Napoleon var derfor den eneste, der kunne hjælpe os til at beholde Norge.

Typisk for Bernadotte (som tidligere fransk marskal) bekymrede han sig ikke om logistikken. De franske tropper var kendt og berygtede for at leve af landet. Men Wallmodens folk manglede andet end fødevarer. De manglede også våben, krudt, uniformer og sko. Og det var der ikke meget tilbage af i Mecklenburg og Holsten, for både franskmænd og danskere havde hentet alt, hvad de kunne få fat i, til eget brug. Våben, krudt og uniformer kunne hentes i Stralsund, men som nævnt bekymrede de lange forsyningslinjer ikke Bernadotte.

De allierede (Rusland, Østrig-Ungarn, Prøjsen og England) ville hellere føre krigen ind i Frankrig for at besejre Napoleon endeligt. Men den 26. november lykkedes det alligevel Bernadotte at overtale zar Alexander til at billige sin plan. Planen blev beordret iværksat den 30. november, da Bernadotte var ankommet til Boitzenburg, og havde oprettet sit hovedkvarter der.

Bernadotte allokerede en betydelig styrke til angrebet på Holsten (se styrkelisten side 60).

Den 28. november satte dagsfrosten ind, og allerede den 30. november var isen på Delvenau (vandløb, der dækkede fronten mellem Mölln og Elben) bære-

Generalmajor Wilhelm Caspar Ferdinand Freiherr von Dörnberg (1768-1850).

dygtig, og dermed ingen hindring. Davoût besluttede derfor ikke at vente på at blive angrebet, men valgte samme dag at påbegynde tilbagetoget til Hamborg. Forbindelsen mellem Davoût og Auxiliærkorpset blev afbrudt den 2. december, da Wallmodens tropper besatte dele af vejen til Lübeck. Den 3. december var Davoût og de fleste franske enheder nået til Hamborg, men divisionen Vichery blev dog stående ved Wandsbeck.

Prins Frederik af Hessen modtog den 1. december om eftermiddagen Davoûts ordre om tilbagetog.

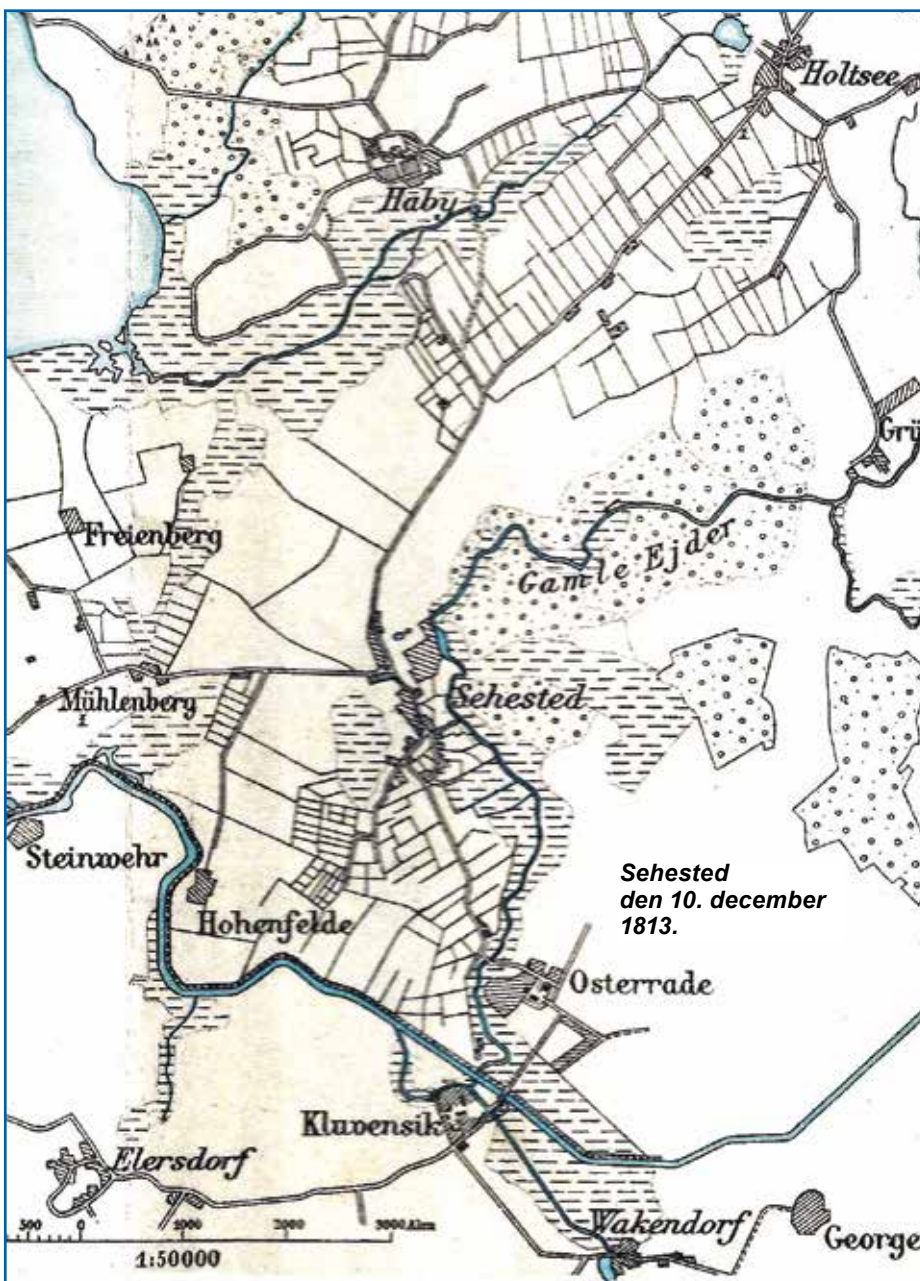
Lübeck og Travemünde skulle opgives, og tilbagetoget skulle foregå over Oldesloe og Kiel til Rendsborg. Prinsen besluttede at opgive Lübeck straks, da der kun var forplejning til få dage, og det svære skyts (6 stk. 10pds-kanoner og 2 stk. 28pds-haubitsere) blev sendt tilbage til Rendsborg. Auxiliærkorpset stod langs med Travefloden mellem Lübeck og Oldesloe med 2. brigade fremskudt omkring Siebenbäumen. Davoûts tilbagegang betød, at vejen fra Oldesloe til Hamborg ikke var dækket mellem Oldesloe og Wandsbeck. Auxiliærkorpsets stilling kunne derved omgås i højre flanke.

Bernadotte beordrede Woronzows korps og Lützows frikorps til at observere mod Hamborg, medens resten af Bernadottes enheder blev sat ind i kampen mod danskerne i Holsten.

Auxiliærkorpset måtte udkæmpe et par arrieregarde-kampe ved Boden (4. december) og Bornhøved (7. december), men den 8. december var korpset frem-

Krigsskuepladsen i Slesvig og Holsten i december 1813.

**Sehested
den 10. december
1813.**

me i Kiel. Frederik af Hessen ønskede at skaffe tropperne nogle dages hvil i Kiel, og derfor foreslog han en 10-dages våbenhvile af humanitære grunde. En svensk officer ved forposterne i Bornhoved modtog anmodningen, som han ville sende videre til kronprinsen af Sverige. Men da denne var langt bag fronten(!), ville man ikke passivt afvente hans svar. Så krigen fortsatte. Det eneste, som Frederik af Hessen opnåede, var vished om, at der stod et betydeligt korps ved Nettelsee, og en stærk, fjendtlig kolonne var på vej mod Kluvensiek.

Efter kampen ved Bornhoved var den svenske general Skjöldebrand fulgt efter² de danske, medens general Dörnberg med Wallmodens avantgarde rykkede frem ad vejen over Neumünster mod Jevenstedt. Den 8. december om aftenen stod Dörnbergs enheder således: Hanseaterne ved Jevenstedt, 1. russisk-tyske husarregiment ved Achterwehr (sydspidsen af Flemhuder Sø), og 2. russisk-tyske husarregiment ved Nubiskrug (hvor danskerne havde besat en redoute). Dörnbergs hovedstyrke og hans eget hovedkvarter var i Cronsburg. Dörnberg stod altså med front mod nord i en linje mellem Rendsborg og Flemhuder Sø, men syd for Ejderen.

I Rendsborg forventede man, at Frederik af Hessen ville marchere fra Oldesloe over Segeberg og Neumünster til Rendsborg. Derfor fremsendte landgreve Carl af Hessen (kommanderende general i hertugdømmerne, og prins Frederik af Hessens far) en optagestyrke ▶

Den dag vi besejrede Clausewitz

Ludwig Georg Thedel, Graf von Wallmoden-Gimborn, østrigsk generalløjtnant (1769-1862).

til Jevenstedt syd for Rendsborg (og syd for Elben). Til hans store overraskelse dukkede der i stedet kosakker op. Da de var drevet væk, dukkede hanseatisk rytteri op i stedet. Og endelig kom jyske lette dragonregiment alene. Regimentet havde været under Vicherys kommando og havde deltaget i kampen ved Rahlstedt den 6. december. Men det havde fået tilladelse til at søge tilbage til Rendsborg i stedet for at blive indesluttet i Hamborg. Det er uvist, hvorfor Davoût ikke forlangte 17. ulan regiment og general Lallemand retur, som vi havde fået som kompensation for jyske dragoner.³

Men resultatet blev, at vores bedste rytterregiment (jyske lette dragoner) var i Rendsborg fra den 9. december, og de litauiske ulaner fra hertugdømmet Warszawa i fransk krigstjeneste kæmpede med danskerne for at forsvare Norge mod Sverige ved kamp i Holsten mod tyskerne kommanderet af en østriger i russisk krigstjeneste, men aflønnet af England. Enkelt, ikke sandt?

Samme dag fik Frederik af Hessen efterretning om, at broen over Ejderen ved Kluvensiek var blevet erobret af fjenden den 8. december. Det var den eneste bro over Ejderen mellem Flemhuder Sø og Rendsborg, idet broen ved Königsförde var afbrudt. Herved var Auxiliærkorpset i fare for at blive afskåret fra både Rendsborg og Slesvig samtidig med, at de havde 15.000 mand mod sig i fronten.

Til gengæld havde den danske major Späth om natten den 7./8. december med

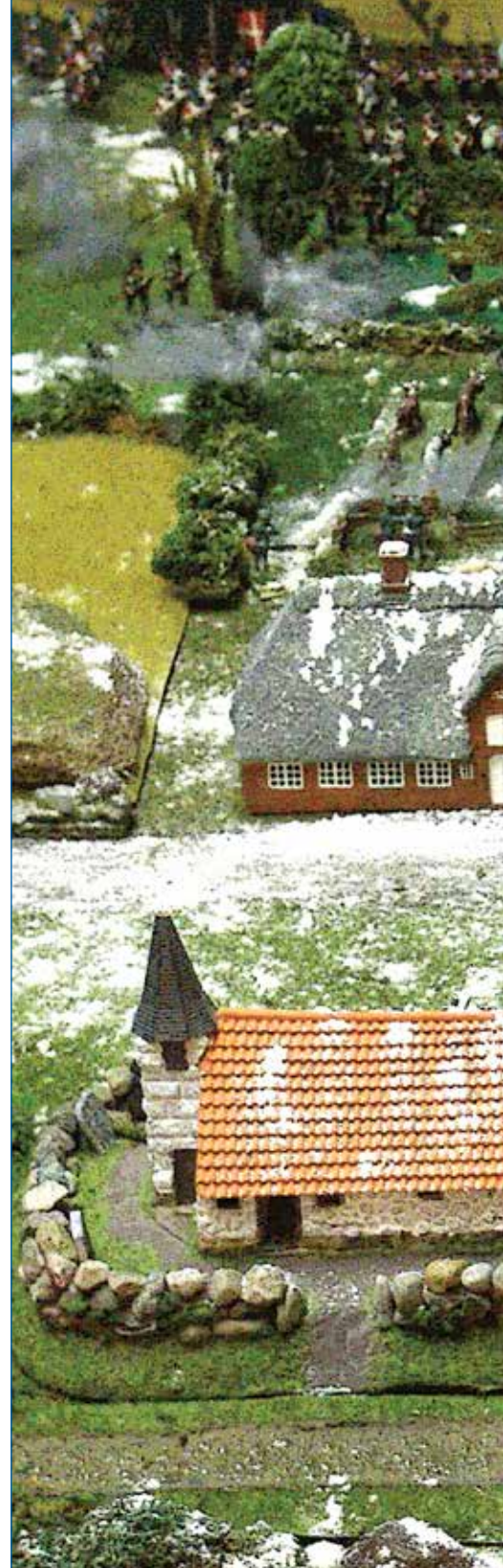
en eskadron husarer og et kompagni jægere fordrevet kosakkerne fra broerne ved Hammer og Steinfurth i en træfning ved byen Ejdersted.

Frederik af Hessen besluttede nu at krydse Ejderen ved Knoop, Lebensau og Landwehr. Landwehr ligger umiddelbart nord for Flemhuder Sø, og de to andre byer længere nede af Ejderen, nord for Kiel, inden Ejderen løber ud i Østersøen. Tilbagegangen skulle starte kl. 3 om morgenen den 9. december, hvor prinsens træn på 350 vogne blev afsendt. Det foregik ikke ligefrem i god ro og orden, og broen ved Landwehr blev afbrændt for tidligt. Til gengæld foregik tilbagetoget stort set uforstyrret af fjenden. Ved aftenstide var Auxiliærkorpset nået til Gettorp, som ligger på vejen fra Kiel til Eckernförde. Prinsen håbede, at det ville få Wallmoden til at tro, at danskerne ville fortsætte til Eckernförde næste dag. Og det lykkedes.

Efter erobringen af broen ved Kluvensiek var Dörnbergs stabschef oberstløjtnant Nostitz rykket frem med en styrke bestående af 2. russisk-tyske husarregiment, 17 hannoveranske jægere og 2 kanoner. De rykkede gennem Sehested. Lidt nord for denne stødte de på såvel den styrke (26 mand af Louise Augustas livjægere under løjtnant Dumreicher), som de havde fordrevet fra Kluvensiek, samt kaptajn Schneiders batteri på 4 stk. 3pds-kanoner, 3 stk. 6pds-kanoner og 9 andre køretøjer, hvoraf den ene var en kalechevogn. I denne rejste batterichefen, hans kone og 8 børn. På grund af tåge kom kanonerne ikke til skud, og livjægerne krudt var fugtigt. Der var godt nok en dækningsstyrke på 11 infanterister, men de havde ingen ammunition. Derfor blev hele styrken taget til fange.

Nostitz fortsatte nu til Eckernförde, hvor han stødte på en dansk proviantkolonne. Dækningsstyrken på 30 infanterister havde held til at fordrive Nostitz husarer. Dog lykkedes det husarerne at slippe væk med instrumenterne fra Oldenburgske infanteriregiments musikkorps. Det betød, at 3. bataljon af den russisk-tyske legion senere kunne oprette et musikkorps.

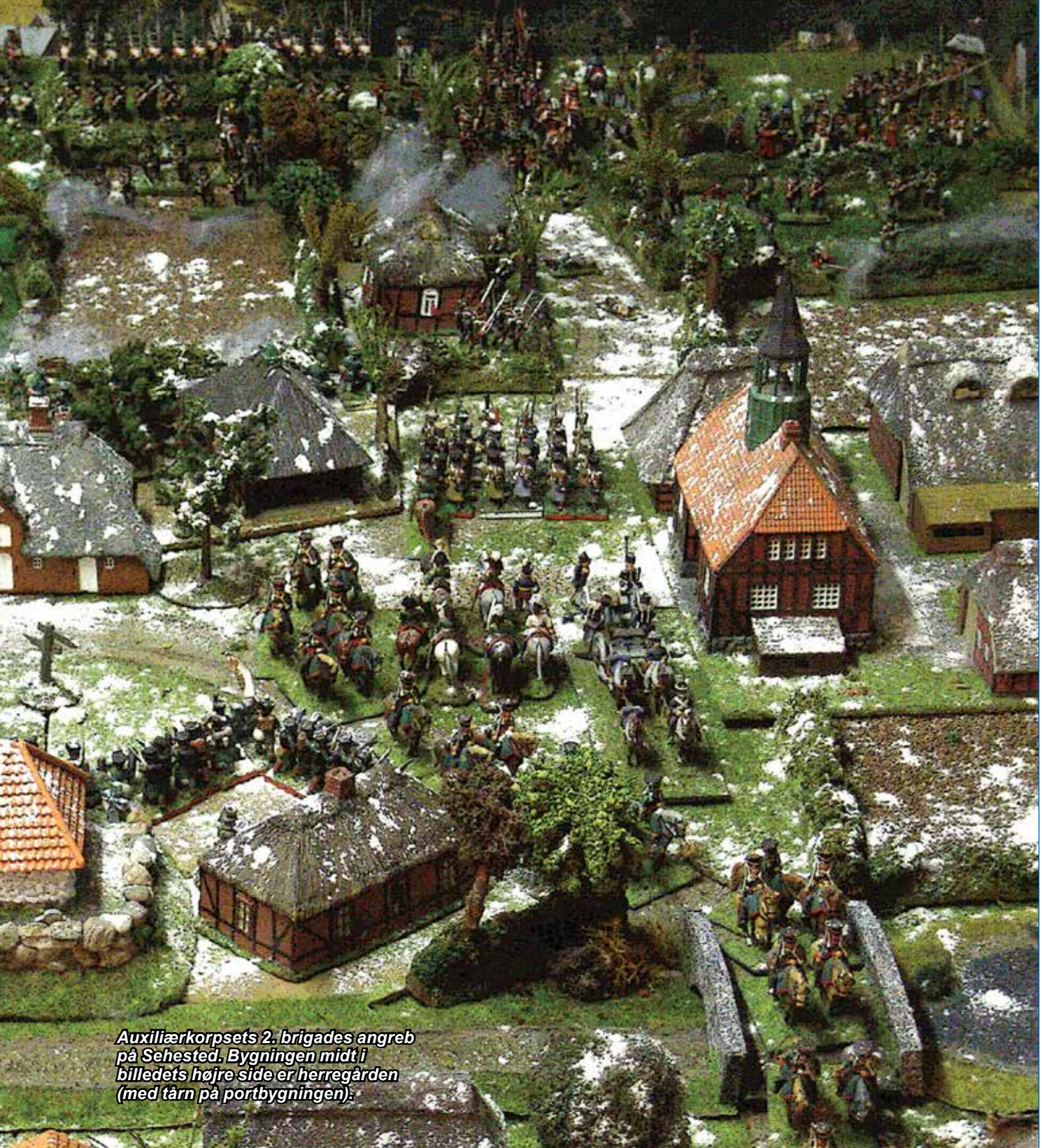
Om aftenen den 9. december var Wallmodens styrker fordelt på følgende måde: Brigaden Wardenburg (2 bataljoner) stod i Sehested og Osterrade, Dörnberg med bataljonerne Lüneburg og Bremen-Verden, 2½ eskadron af 3. KGL husarregiment og to engelske batterier stod i Holzbünge vest for Witten Sø. Forpostlinjen over Moor, Neu- og Alt Devenstedt bestod af tre eskadroner fra 2. russisk-tyske husarregiment⁴, en eskadron af 3. KGL husarregiment samt nogle jægere. Forbindelsen mellem Wardenburg og Dörnberg blev

opretholdt af ½ husareskadron og nogle jægere i Bünsdorf.

1. russisk-tyske husarregiment og bataljonen Anhalt stod ved Nienhof, og en eskadron af 3. KGL husarregiment stod syd for Ejderen med front mod Rendsborg.

Wallmodens hovedkorps var marcheret op til Ejderkanalen. Divisionen Ahrentschildt (5 bataljoner og to ridende batterier) og de hannoveranske husarer stod i byerne Bredenbek, Bovenau og Warkendorf. Halketts brigade (3 bataljoner)

Auxiliærkorpsets 2. brigades angreb på Sehested. Bygningen midt i billedets højre side er herregården (med tårn på portbygningen).

Terræn og figurer: Jørgen Kofoed Larsen.

og en eskadron tog opstilling i Schacht og Audorf, hvor de observerede mod Rendsborg. De to ridende russisk-tyske batterier var langt bagude, så kun det hannoveranske fodbatteri nåede Kluvensiek tidligt om morgenen den 10. december. De mecklenburgske fodjægere og tre eskadroner mecklenburgske ridende jægere nåede Gr. Vollstedt og Westen Sø om aftenen den 9. december. Wallmodens styrke ved Sehested fremgår af styrkelisten side 67.

Op nu drog d'herrer Wallmoden og Clausewitz en forkert konklusion baseret på følgende oplysninger. Auxiliærkorp-

set stod et sted på vejen mod Eckernförde. Det nøjagtige sted (Gettorp) vidste man ikke, fordi man havde undladt at opretholde føling med Auxiliærkorpsets arrieregarde. Dörnberg havde haft kontakt med to kolonner, den ene (proviantkolonnen) i Eckernförde, og den anden (batteriet og livjægerne), som man antog var på vej mod Eckernförde. I virkeligheden havde batteriet været på vej til Rendsborg, men vendte om ved mødet med løjtnant Dumreicher. Vejen mellem Holtsee og Gettorp havde man glemt at afpatruljere i begejstringen over det erobrede Schneiders batteri.

Konklusionen var, at prinsen af Hessen havde opgivet at nå Rendsborg, og i stedet agtede sig til Slesvig over Eckernförde. Alternativt kunne prinsen gøre omring og forsøge at nå Rendsborg via Achterwehr. Wallmodens plan for den 10. december var derfor at blive stående i de nuværende stillinger, og afvente begivenhedernes forløb. Dog befalede han Dörnberg at sende en styrke til Mysunde for at afbryde færgen der.

Det siges at være bedre at træffe en forkert beslutning, end slet ikke at træffe en beslutning. Det siges også at være bedre at styre begivenhederne end at lade begi- ▶

Den dag vi besejrede Clausewitz

venhederne styre en selv. Begge kunne være blevet Clausewitz citater. I hvert fald var hans plan, at han ikke traf en beslutning, men lod begivenhederne styre sine muligheder.

Og det var ikke første gang i felttoget, at denne rådvildhed og passivitet havde vist sig. Kampene ved Göhrde den 16. september 1813 startede med, at Wallmodens tropper lå i baghold i Göhrde Wald, fordi man gik ud fra, at den franske general Pecheux ville angribe. Quistorp beretter⁵, at man ventede forgæves hele formiddagen. Derefter rådførte Wallmoden sig med Clausewitz og souschefen v. Pfuël, da han var i tvivl om, hvad han skulle gøre, når forudsætningerne for planen ikke blev opfyldt. Kein Krigsplan überlebt... osv. Og det var ikke Clausewitz, men v. Pfuël, som fandt på løsningen, at man selv kunne angribe. Wallmoden havde over 13.000 mand ved Göhrde, og Pecheux knap 4.000 mand.

Prinsen af Hessen drog derimod den rigtige konklusion, idet han også havde kendskab til mødet mellem Nostitz' styrke og proviantkolonnen ved Eckernförde. Han erkendte, at både vejen fra Eckernförde til Slesvig, og vejen fra Eckernförde til Rendsborg, nu var under observation af fjenden. Da Wallmoden havde betydeligt mere rytteri end danskerne, var det ikke sandsynligt, at prinsen kunne bringe 350 vogne sikkert til Rendsborg eller til Slesvig ved at marchere over Eckernförde. Det var nødvendigt at forstærke Rendsborg betydeligt, hvis den skulle holdes i længere tid. Vel var det sandsynligt, at danskerne ville støde på en større fjendtlig enhed, hvis de marcherede direkte fra Gettorp over Holtsee og Sehested til Rendsborg. Men den risiko var lige så stor på de andre veje, og tilmed ville terrænet ikke yde samme sikkerhed. Ved den direkte march ville Ejderen yde nogen sikkerhed for venstre flanke, da der kun var en overgang. Prinsen befalede derfor, at Auxiliærkorpset skulle bryde op kl. 1 nat. Korpsets marchorden og styrke fremgår af styrkelisten side 60.

Terræn og vejr

Der er tre væsentlige faktorer i ethvert slag; fjenden, terrænet og vejret. Wallmodens styrke på dagen fremgår af styrkelisten side 67. Beskrivelse af terræn og vejr har jeg taget ordret⁶ fra Auxiliærkorpset 1813 (se kildeliste).

Vejen fra Holtsee til Sehested følger i hovedtrækkene kammen af en 1500

Dansk general fulgt af to guider fra Generalstabens Guidekorps. Den danske udtale var fransk inspireret, altså "gidekorps", ikke "gajdekorps". Guiderne havde topografisk uddannelse, og kunne udfærdige kort og skitser - en mangelvare dengang.

skridt bred højderyg, der danner vandskellet mellem Ejderen og den højtliggende Holt Sees afløb til Witten See. Sidstnævnte vandløb, der begrænser højdedraget mod nordvest, løber i hele sin længde gennem den side⁷ og sumpede Haby Mose. Mod sydøst falder højdedraget af mod den gamle Ejder, der omtrent 6000 alen øst for Kluvensiek beskriver en stor bue, idet den først i mange krumninger løber mod nordvest, derpå mod sydvest, for endelig ved Sehested at bøje af i sydlig retning og forene sig med den nye Ejder ved Kluvensiek. Den gamle Ejder medfører kun en ringe vandmasse, men dens bredder er kratbevoksede og meget side. Imellem Holtsee og Sehested fører to veje over Haby Mose. Den ene går fra møllen mod mosens nordvestlige spids, hvor den optager en vej, der kommer fra sydvest; den anden begynder omtrent 2000 alen fra Sehested, og går i nordlig retning mod Haby. Terrænet på begge sider af vejen består af høje jordvolde med levende hegn. Egnen nord for Haby Mose er højtliggende og skovbevokset.

Ved Sehested mødes vejene Holtsee-Kluvensiek og Holtsee-Schirnau-Rendsborg. Landsbyen ligger forholdsvis højt på et plateau, der skråner ned til alle sider. Herregården Sehested ligger lidt øst for landsbyens nordligste del, adskilt fra den ved en arm af den gamle Ejder. Den har stærke mure og er velegnet til forsvar. Kirken er en solid kampestensbygning, men temmelig uanselig og uden tårn⁸; i øvrigt består byen kun af tarvelige landbygninger, der lå på begge sider af vejen, der omtrent en fjerdingvej sydøst for herregården overskred den gamle Ejder på en solid træbro. En poppelallé førte fra denne i mere østlig retning mod herregården Osterade, men ved denne gård bøjede vejen skarpt af i sydvestlig retning og gik over kanalen ved Kluvensiek, der i lige linje ligger omtrent 4000 alen syd for herregården Sehested. Imellem landsbyen og Osterade-broen dannede vejen et defilé, begrænset af høje jordvolde, og terrænet

på begge sider var dels side enge, dels marker, omgivne af "Knicks", svære levende hegn⁹. Over den gamle Ejder, som på sine steder kunne gennemvades, førte to broer, hvoraf den ved herregården var afbrudt. Imellem Kluvensiek og Rendsborg fandtes ingen overgangssteder over Ejderkanalen.

Natten havde været måneklar med frost; men hen ad morgen blev himlen overtrukket, det begyndte at tåge, og der faldt lidt sne. Op ad formiddagen brød solen imidlertid frem, og for første gang siden afmarchen fra Lübeck skinnede den i sin fulde glans. Resten af dagen var det strålende solskin, og om aftenen klart og månelyst vejr.

Vejene, der tidligt om morgenen havde været nogenlunde hårde, blev snart opblødt; navnlig blev vejen fra Sehested til Osterade et komplet morads. Markerne var i høj grad vandfyldte, og det var yderst anstrengende at færdes på dem. Det uvejsomme terræn og de slette veje vanskeliggjorde i høj grad troppebevægelserne.

Slagets gang

Det var meningen, at 1. brigade skulle have tæten, men deres indledende march ad elendige sideveje gik så langsomt, at prinsen opgav at lade den lette brigade vente på 1. brigade ved Revensdorf. I stedet rykkede den lette brigade frem som første enhed. Klokkeren var da mellem 3 og 4 nat.

Da dagen begyndte at gry, nåede tæten til Holtsee. Her fik oberst Waldeck øje på en patrulje på tre mand¹⁰ ude på en mark. Obersten troede, at det var danske soldater, og beordrede dem (på tysk) til at komme nærmere. Overraskelsen var stor, da det viste sig at være fjender. De fortalte, at general Wallmoden var på vej nordpå fra Kluvensiek. Lidt senere red forspidsen af tredje eskadron af 1. russisk-tyske husarregiment lige i armene på danskerne, og blev taget til fange.

Lallemand besluttede straks at deplojere den lette brigade til kamp.

Dörnberg havde befalet avantgarden til at samle sig ved Gr. Wittensee kl. 8 om morgenen. Brigaden Wartenburg med sit trænbagerst marcherede derfor kl. 6.30 fra Sehested ad vejen over Holtsee og Haby mod Gr. Wittensee. Men mellem Holtsee og Haby kom de i kamp, og de nåede derfor ikke frem til deres bestemmelsessted.

Oberstløjtnant Goltz med 1. russisk-tyske husar regiment blev sendt frem til Sehested for at holde forbindelse til Dörnberg. Da de nåede Sehested, var Wardenburg afmarcheret, og byen var derfor tom. Goltz fortsatte frem ad vejen, men ved Holtsee Mølle blev hans forspids taget til fange som nævnt ovenfor.

Wallmoden var også selv redet frem kl. 7.30, og han blev meget overrasket, da kampen mellem Wartenburg og Lallemands avantgarde brød ud omkring kl. 8.

Lallemand beordrede de litauiske ulaner og Holstenske Skarpskyttekorps I til at angribe i retning mod Haby. De fik hurtigt kontakt med Wartenburgs bagtrop, hvor de erobrede samtlige trænvogne og tog 70 fanger – stort set uden kamp. Triumferende vendte de tilbage med byttet. Det højnede straks stemningen blandt de danske soldater.

Kampen var ikke gået helt stille af. Wardenburgs bagtrop hørte skydningen, og de sendte melding til brigadeføberen, som befandt sig i spidsen af kolonnen. Han forstod ikke, hvad det betød, og standsede blot kolonnen. I øvrigt foretog han sig intet. (Igen en forkert beslutning). Hans bagdækning gik i stilling i mosen. Her blev den angrebet af de holstenske skarpskytter, som angreb bagdæknings front og venstre flanke. Bagdækningens blev derfor kastet tilbage til Haby. Skarpskytterne fulgte efter, men nu lod Wardenburg nogle kompagnier gå imod dem, hvorefter danskerne blev presset tilbage til Holtsee Mølle.

Wallmoden havde dagen før befalet sin hovedstyrke til at samles ved Kluvensiek kl. 11. Derfor havde han stort set

ingen enheder ved hånden til at reagere på danskernes angreb. Han befalede oberstløjtnant v. d. Goltz at holde Sehested, men oberstløjtnanten havde kun sit husarregiment. Derfor lod han en del af disse sidde af og gå i stilling langs hækkene, medens håndhestene blev ført om bag byen.

Auxiliærkorpsets hovedstyrke var nu nået til Holtsee. Prinsen af Hessen havde et klart billede af situationen, fordi der allerede var taget fanger fra enheder, som havde stået både nord og syd for Ejderen. Vejen til Rendsborg var spærret, og der var en fjendtlig styrke i hans højre flanke ved Haby. Prinsens muligheder var følgende: Han kunne vælge alligevel at gå mod Slesvig. Så skulle han skubbe Dörnberg til side, og egne styrker skulle marchere flere dage. Prinsen vurderede, at det havde tropperne ikke kræfter til. Desuden måtte Rendsborg forstærkes, hvis fæstningen skulle holdes. Alternativt kunne Auxiliærkorpset rykke til Rendsborg enten nord om eller syd om Witten See. Vejen nord om Witten See er lidt længere, og der var risiko for, at Dörnberg ville gribe ind mod danskernes front og højre flanke samtidig med, at Wallmoden angreb danskerne i ryggen. General Lallemand anbefalede alligevel prinsen at vælge den rute. Vejen syd om Witten See gennem Sehested var tilsyneladende bedste mulighed, og den anbefalede major Carl Bardenfleth (prinsens stabschef). Prinsen besluttede at rykke frem gennem Sehested, idet han nødvendigvis måtte gennembryde den fjendtlige stilling. Den videre march til Rendsborg ville forløbe bedst, hvis Wallmoden var slået afgørende. Samtidig skulle flanken mod Haby sikres. Denne opgave tilfaldt 1. brigade.

Lallemand besatte nu terrænet på begge sider af vejen på højde med møllen. På møllebanken stod batteriet Gerstenberg dækket af 3. jyske infanteriregiment I. Højre fløj var Slesvigske jægere II, medens venstre fløj var Holstenske

skarpskytter II. Holstenske rytterregiment afgav 1. og 4. eskadron til dækning af trænet.

1. brigades fordækning var nu kommet frem. Den bestod af 2. husareskadron, jægerkompagnierne Holsten III og Oldenburg II samt altonaiske jærgrenaderkompagni under kommando af major Berger (chef for 2. husareskadron). Da majoren fik øje på de afsiddede russisk-tyske husarer, befalede han jægerkompagnierne frem under kommando af kaptajn Jess (kompagnichef for jægerkompagniet Oldenburg II). Jærgrenadererne gik forrest, jægerkompagniet Holsten III under kaptajn Joens til venstre, et kompagni (kaptajn Schottens) fra Holstenske skarpskytter II sluttede sig til på højre fløj, medens Jess' eget kompagni (ført af premierløjtnant Wasmer) blev sendt til højre, hvor det deltog i flankekorpsets kamp ved Haby.

Oberstløjtnant v. d. Goltz' husarer tog kampen op med deres karabiner, og det lykkedes i mellemtiden for general Wallmoden personligt at skrabe et par hundrede infanterister sammen af folk, der skulle indrette kvarterer, dækningsstyrker til trænvogne samt efternølere¹¹. Styrken blev ført af premierløjtnant Boden fra 3. russisk-tyske bataljon (som da var i kamp ved Haby), løjtnant Schleiter fra 2. russisk-tyske bataljon (som marcherede mod Hohenfelde, og ikke mod Sehested), samt premierløjtnant v. Staff fra general-kvartermesterstaben. De rykkede nu gennem skoven ved den gamle Ejder, og videre igennem Sehested. De danske jægere gik i stilling på bakkerne ved Holtsee, og der opstod nu en pause i kampen om byen.

Wallmoden fortsatte sin søgen efter soldater, og ved Osterrade traf han bataljonen Anhalt og 4 kanoner fra batteriet Wiering. Bataljonen og 2 af kanonerne blev sendt til Sehested. Ved Kluvensiek stod 1., 2., 5., 6. og 7. russisk-tyske bataljon. Wallmoden beordrede 6. bataljon til Sehested, ►

IV bataljon af Holstenske infanteri regiment under fremrykning nordvest for Sehested.

Den dag vi besejrede Clausewitz

medens 7. bataljon blev sendt over på den anden side af den gamle Ejder for at engagere danskerne i venstre flanke. 5. bataljon stod som reserve ved Osterrade. 1. og 2. bataljon blev sendt via Hohenfelde for at afskære vejen mellem Sehested og Rendsborg. Det var givetvis det rigtige at gøre, men der skal mere end to bataljoner til at standse det danske Auxiliærkorps. Det havde været bedre at lade v. d. Goltz blive forstærket af bataljonen Anhalt, og så have sendt alle fem russisk-tyske bataljoner over Hohenfelde. Det kan også undre, at de ikke fik artilleri med, når de skulle indtage en spærrestilling.

Kort efter dukkede den mechlenburgske jægerbataljon til fods og tre eskadroner mechlenburgske ridende jægere op ved Klüvensiek. De blev også sendt til Osterrade.

2. brigade opmarcherede nu bag den lette brigade. Oldenburgske infanteriregiment stod i kolonne på selve vejen. Til højre for oldenborgerne stod Slesvig I og Fyn I, og bag oldenborgerne stod Fyn II, ligeledes i kolonne. Reserven bestod af 6. husareskadron, 2., 3. og 4. eskadron af fynske lette dragonregiment, samt 2. og 3. eskadron af holstenske rytterregiment. Reserven stod bag Slesvig I og Fyn I. Batterierne Koye, Friis og Gønner holdt på vejen bag Fyn II. Trænet blev holdende uforstyrret ved Holtsee.

I mellemtiden fik v. d. Goltz forstærkning i form af 6. russisk-tyske bataljon

og to kanoner af batteriet Wiering fulgt af bataljonen Anhalt. Skyttekæden rykkede frem til den første vej mod Haby, og selve bataljonen stod godt 300 meter længere mod vest i kolonne bag en eng i en lavning. Højre fløj af skyttekæden stod inde i skovkanten på højre bred af den gamle Ejder. Anhalt og kanonerne blev i Sehested.

7. russisk-tyske bataljon rykkede op langs den gamle Ejders venstre bred.

1. brigade under general Schulenburg udskilte nu et højre flankedetachment under kommando af brigadens stabschef, kaptajn Rømeling. Detachmentet bestod af Dronningen I, jægerkompagniet af Dronningen II, Holsten III og Holsten IV samt 2. husareskadron. Som nævnt ovenfor sluttede jægerkompagniet af Oldenburg II sig senere til denne styrke.

Højre flankedetachment rykkede nu frem for at optage de dele af avantgarden, som havde været i kamp ved Haby. De litauiske ulaner blev inddraget i detachmentet, og to eskadroner Holstenske ryttere sendte patruljer mod Hohenlied og Harzhof for at dække trænets højre flanke.

Oberstløjtnant Leschly gik på ny frem mod Haby med Holstenske skarpskytter I, støttet af jægerkompagniet Oldenburg II og et kompagni af Louise Augustas livjægere. De kom i besiddelse af Haby efter at have kastet fjenden ind i skoven, men ilden herfra var så stærk, at danskerne igen forlod Haby.

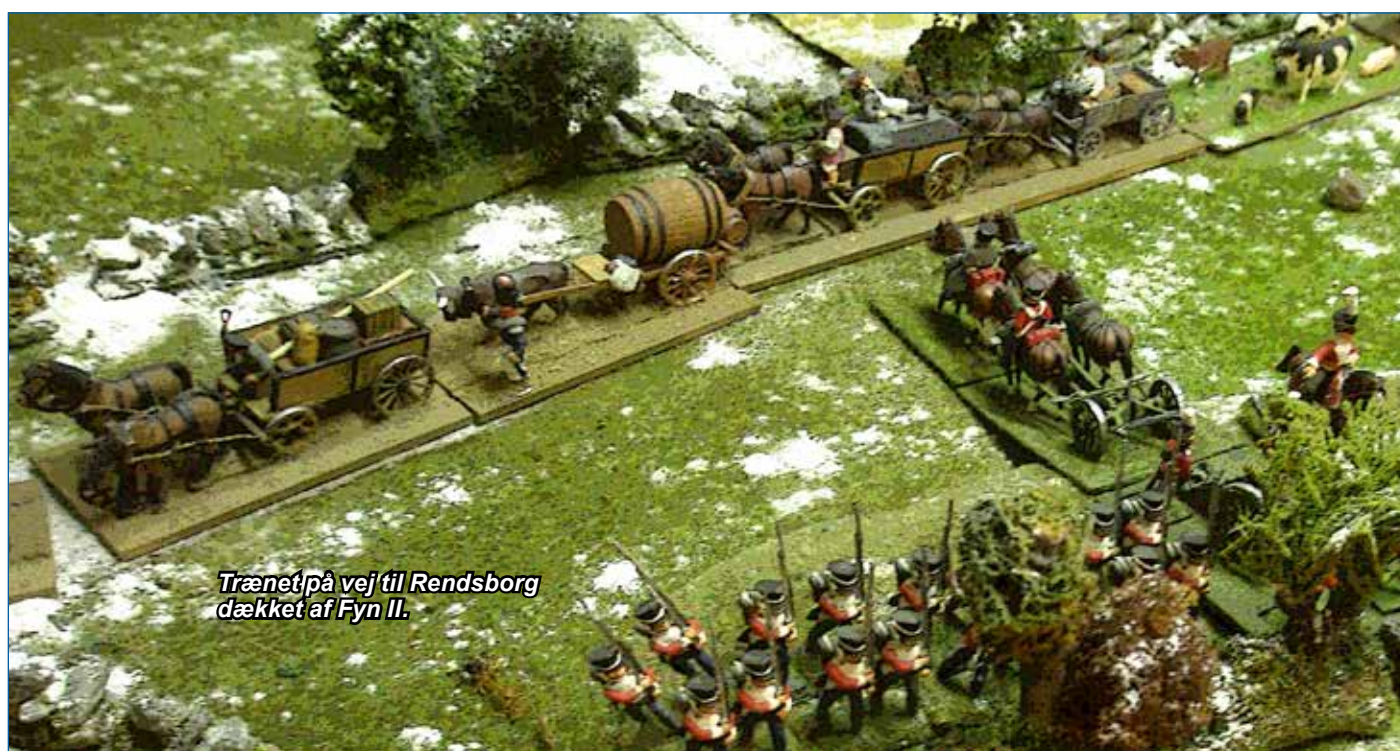
Nu kom Rømelings styrke frem og genbesatte Haby. Wardenburgs tropper førte en henholdende kamp fra skovbrynet. Dörnberg sendte de Kielmannseggeske

jægere som forstærkning, hvorefter Dörnberg fortsatte mod Eckernförde. Han nåede til Marienthal, før det gik op for ham, at danskerne ikke var på vej nordpå. Her mødte han en eskadron af 2. russisk-tyske husarregiment. De meldte, at der ikke var danske enheder mellem Marienthal og Rothenstein (1/2 mil øst for Marienthal) og heller ikke en mil fremad mod nord. Dörnberg besluttede derfor at gå tilbage til Gross Wittensee og Haby. Der ankom han omkring klokken 12.

Klokken 9 gav prinsen af Hessen ordre til angreb på Sehested. Slesvigske Jægerkorps II og Holstenske skarpskytterkorps II blev formeret i skyttekæde, og sammen med de to kompagnier (jægerkompagnierne Holsten III og altonaiske jægergrenaderkompagni) avancerede de mod 6. russisk-tyske bataljon. Snart var en livlig ildkamp i gang. Højre fløj af skyttekæden fra 6. russisk-tyske bataljon beskød danskernes venstre flanke, og det blev nødvendigt at sende to kompagnier af Oldenburg IV til understøttelse af denne fløj. Den russisk-tyske skyttekæde gik herefter tilbage til herregården, hvis solide mure i sig selv gjorde den velegnet til forsvar. Imidlertid var bygningerne fyldt med halm, korn, kvæg og andre husdyr. Halmen gjorde dem til de rene brandfælder. For at bruge bygningerne skulle de derfor tømmes – og det var der ikke tid til. I stedet brugte begge parter nogen af bygningerne som samlested for sårede.

3. jyske var støtte for den danske skyttekæde, og marcherede frem på linje.¹² Gerstenberg deployerede 6 kanoner øst for vejen, og understøttede herfra angrebet med sin ild.

General Schulenburg detacherede to

Trænet på vej til Rendsborg dækket af Fyn II.

I bataljon af hhv. 3. jyske og Slesvigske infanteri regiment ved Sehested kirke foran vejen til Rendsborg. Det er 3. jyske i linje formation.

kompagnier af Oldenburg II under major Ahlefeldt og to kanoner fra batteriet Koye under løjtnant Deichmann for at tjene som støtte for kaptajn Rømelings styrke.

Oldenburg I og de to andre musketerkompagnier af Oldenburg IV angreb nu 6. russisk-tyske bataljon, og tvang den tilbage til Sehested, hvor den gik i stilling i nordkanten af byen. De to kanoner af batteriet Wiering gik i stilling til venstre for indgangen til Sehested. Det lykkedes herfra at sætte en af Gerstenbergs kanoner ud af spillet. Bataljonen Anhalt gik tilbage til Kluvensiek. Også 7. bataljon blev presset tilbage til herregården. Bataljonen stod som nævnt på den anden bred af den gamle Ejder, og den deltog knap nok i slaget. Resten af batteriet Koye (4 kanoner, to haubitser) gik i stilling på begge sider af vejen, hvorfra haubitserne beskød Sehested.

Prinsen af Hessen havde et klart billede af, at danskerne var lokalt overlegne. Det skulle udnyttes. Derfor beordrede han general Schulenburg at storme Sehested. Schulenburg med adjutanter satte sig i spidsen for grenaderkompagniet ved siden af dets chef, kaptajn Høegh.¹³ De tre søofficerer (kaptajn Holsten og løjtnanterne Flor og Aschehoug) deltog ligeledes i angrebet, idet matroskompagniet var afgivet som håndlangere for artilleriet. Kolonnen rykkede frem ad vejen, medens Oldenburg IV deployeret i linje rykkede frem til venstre for vejen. Kolonnen blev modtaget med en salve, hvorved grenaderkompagniet mistede 28 ud af 95 mand. Kaptajn Høegh blev såret både i benet og i skulderen, men fortsatte med at føre kompagniet frem. Under hurraråb styrkede kolonnen gennem Sehested, idet den drev fjenderne bagud inklusive Wierings to kanoner. På venstre fløj trængte jærgrenadererne,

kaptajn Schottens skarpskytter og et kompagni Slesvigske jægere ind i byen nordfra, og resten af Slesvigske Jægerkorps I og Holstenske Skarpskytter II trængte ind i byen fra vest. To kanoner Koye fulgte med til Sehesteds sydlige udgang. Ikke overraskende tog danskerne en del fanger af 6. bataljon.

Klokken var nu et sted mellem 10.30 og 11.00 (kilderne er uenige). Danskerne forberedte sig på et modangreb fra Wallmodens side. Det gjaldt om at holde sydkanten af Sehested, så det danske træn kunne rykke ind i Sehested nordfra, og videre vest ud af byen ad vejen til Rendsborg.

Sydskanten blev besat af tre oldenburgske kompagnier, hvoraf det ene var grenaderkompagniet. Bag regimentet stod to kanoner af batteriet Koye, og lidt længere bagud i alt 5 kanoner af batteriet Friis. De tre eskadroner fynske dragoner under major Høegh-Guldberg holdt ved kirken. De to lette bataljoner var opstillet i spredt formation i gårde og haver på højde med oldenborgerne. Jægerkompagniet Holsten III og altonaiske jærgrenaderkompagni blev opstillet som forsvarsstyrke for batterierne.

Anden linje bestod af de to fynske bataljoner og 3. Jyske I. De blev opstillet langs vejen til Rendsborg. Ud for herregården Sehested stod tre musketerkompagnier af Slesvig I i kolonne. Det fjerde kompagni var afgivet som kanonforsvar. Fire kanoner af batteriet Koye stod på begge sider af vejen Sehested-Holtsee. Nord for Sehested stod 6. husar eskadron, to eskadroner holstenske ryttere, batteriet Gønner og tre kanoner fra batteriet Friis. Fynske havde afgivet grenaderkompagniet og et musketerkompagni som forsvarsstyrke.

Prinsen af Hessen beordrede nu trænet frem til Sehested by. Fremrykningen startede klokken 11, og bedækningsstyrken (en eskadron fynske dragoner og seks kompagnier) fulgte med.

Ifølge Quistorp var det først nu, at det gik op for Wallmoden og Clausewitz, at danskerne ikke havde tænkt sig at gå til Eckernförde, men til Rendsborg. Men samtidig hengav man sig til ønsketænkning, som var uden hold i virkeligheden. Wallmoden regnede med, at Dörnberg måtte have erkendt situationen, og derfor gjort omkring for at genoprette forbindelsen. Men Dörnberg førte en avantgarde med marchordre til Mysunde. Det er ikke en avantgardes opgave at afbryde sin opgaveløsning for at genoprette forbindelsen med den hovedstyrke, man er udsendt fra. Det er hovedstyrkens opgave at genoprette forbindelsen. Endvidere antog Wallmoden, at den svenske avantgarde under generalløjtnant Skjöldebrand måtte være i færd med at angribe Auxiliærkorpset i ryggen. Men der hørtes ingen kamplarm fra den retning, der var ikke indtruffet nogen rapporter om Skjöldebrands fremrykning, og svenskerne havde (på kronprinsens ordre) holdt sig uden for stort set enhver kamphandling i efteråret. Så Clausewitz og Wallmoden kastede sig ud i det tankespind, som min gamle chef (major Erling Hansen) kaldte OFT = operativ fis og tåge. Store tanker, planer og forestillinger uden hold i virkeligheden.

Den manglende erkendelse betød, at man havde tilladt 1. russisk-tyske brigade, som noget udmattet var ankommet til Kluvensiek, at holde pause på de omkringliggende gårde. Her fik enhederne brød og vin. Og medens de spiste og drak, tabte 6. russisk-tyske bataljon ►

Den dag vi besejrede Clausewitz

kampen om Sehested. Havde Wallmoden i stedet beordret dem frem til understøttelse, havde danskerne næppe kunnet nå at indrette sig til forberedt forsvar af Sehested.

Samtidigt var forbindelsen til Dörnberg gået endeligt tabt. For at genoprette den, og for at blokere vejen mod Rendsborg, blev 1. russisk-tyske brigade befalet frem over broen ved Osterrade, og derfra ud over markerne mod Rendsborgvejen.

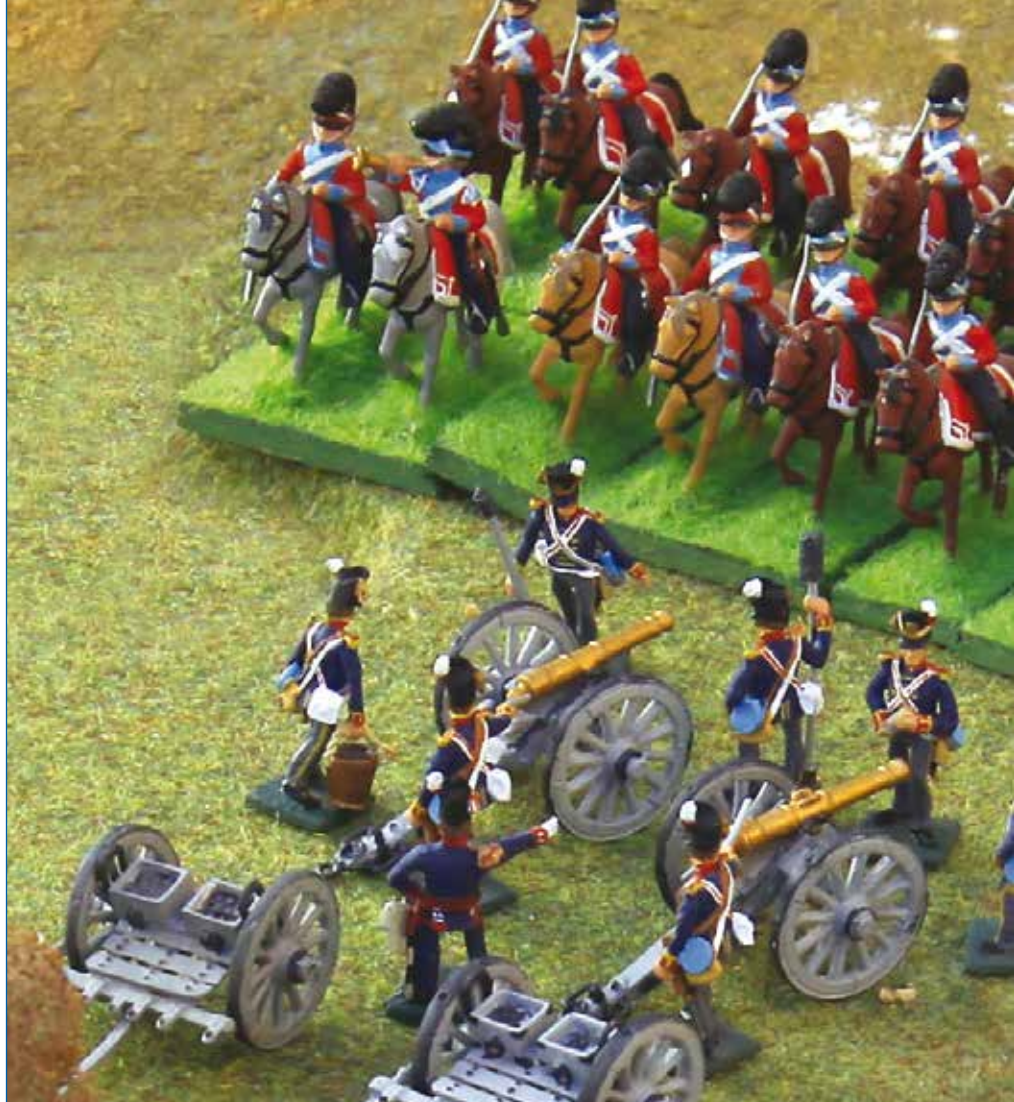
På vej over broen ved Osterrade mødte de 1. russisk-tyske husarregiment på vej tilbage fra kampen ved Sehested. Det gav selvfølgelig en trafikprop, som sinkede brigadens fremrykning.

5. russisk-tyske bataljon blev hægtet af, så kun 1. og 2. bataljon rykkede ud i terrænet. Her kom de hurtigt i skudkamp med danskerne, og de kunne kun rykke langsomt frem.

Da 5. bataljon endelig var kommet over broen, var resten af brigaden væk. Men nu beordrede divisionschefen general Arentschildt bataljonen til at angribe Sehested sydfra sammen med 6. og 7. bataljon og de to kanoner Wiering. Bataljonen rykkede fremad i sektionsskolonner med bataljonschefen og adjudanterne til hest i spidsen for kolonnen langs de levende hegn. De virkede sorgløse og ubekymrede, og der var stort set ikke udskilt skytter til sikring af kolonnen. Forreste kompagni gik rask til, det næste kompagni kunne ikke følge med, og kolonnen blev derfor delt. Men så stødte de på det oldenburgske grenaderkompagni. Imidlertid beskød Wierings kanoner oldenburgerne og tvang dem tilbage. Samtidig blev en af løjtnant Lütichaus haubits, som stod i et vejsving i sydkanten af Sehested, demonteret. Den måtte derfor efterlades.

Batteriet Gønner beskød 5. russisk-tyske bataljon, men på grund af de levende hegn (Holstenske hegn, se note 9) var virkningen ringe. Nu styrtede løjtnant v. Grandville og sergent Lümlei frem mod den efterladte haubits sammen med de få udskilte skytter. Men krigslykken vendte hurtigt.

De tre eskadroner fynske dragoner blev beordret frem af general Schulenburg. Høegh-Guldberg spændte hageremmen fastere, og sagde: ”Når jeg rider frem, så følg mig. Når jeg viger, så skyd mig”. Alle officererne satte sig i spidsen af kolonnen, hvor tredje eskadron var forrest. Under vilde hurra-åb og med

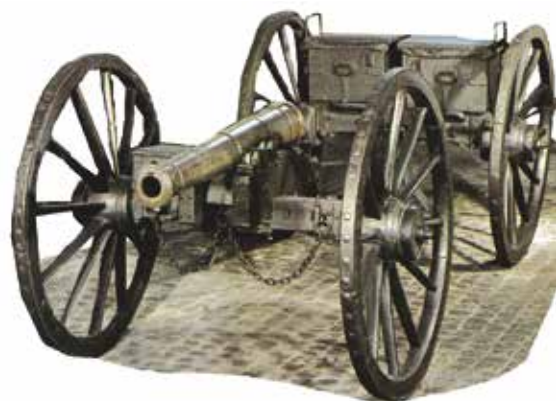

flagrende røde kapper styrtede de frem mod fjenden, som blev totalt overrasket. Bataljonschefen kaptajn v. Dobschütz¹⁴ anede ikke, hvad han skulle stille op, og mændene søgte at redde sig bedst muligt. 1. kompagni og en del af 2. kompagni maste sig igennem det levende hegn og ud på marken, hvor de dannede kreds under ledelse af kaptajn v. Uslar¹⁵. Her forsvarede de sig helt modigt, indtil kaptajnen først blev truffet af en kugle i siden, og derefter fik flere sabelhug i hovedet. Han døde få dage senere uden at have fået kendskab til, at han var tildelt Wladimirordenen for sin indsats. Resten af bataljonen blev indhentet på vejen dels af dragonerne, og dels af de oldenburgske grenaderer, som igen rykkede frem.

Dragonerne fortsatte ned ad vejen gennem den sprængte bataljon. Ritmester greve Moltke og løjtnanterne Wind og Top erobrede sammen med nogle få dragoner de to kanoner¹⁶ Wiering. Oberstløjtnant v. d. Goltz, som havde bevaret kommandoen i området, blev taget til fange, da hans hest styrtede. Wallmoden selv måtte skyndsomst flygte til Osterrade, og to af hans stabsofficerer blev sårede af sabelhug. Både 6. russisk-tyske bataljon og bataljonen Anhalt blev også ramt af

angrebet. En eskadron under ledelse af major Høegh-Guldberg selv hoppede over et markhegn og forsøgte at angribe 1. og 2. russisk-tyske bataljon – dog uden held. Men han opnåede at forsinke de to bataljoner, medens de forberedte sig på at modtage angrebet.

Da dragonerne nåede broen i Osterrade, var kræfterne opbrugt. Angrebet blev derfor afbrudt, og dragonerne søgte tilbage mod Sehested. På vejen tilbage blev de beskudt af de soldater, som havde reddet sig ved at søge dækning bag de levende hegn. De fynske dragoner havde opnået et kæmpe resultat, især når man betænker, at de ved angrebets

En af de to erobrede kanoner står på Tøjhusmuseet.

De fynske Lette Dragoner erobrer to kanoner.

Figurer: Ole Thureholm. Foto: Finn Hillmose.

begyndelse talte knap 150 mand i de tre eskadroner tilsammen.

I mellemtiden var Oldenburgske regiment rykket frem. De sørgede for at indsamle fanger og forsprængte enheder, og de erobrede kanoner blev påprodsede og ført med tilbage.

Anden linje blev nu beordret frem. Slesvig I stod til venstre for vejen ved Sehesteds sydlige udgang, Fyn I i byens sydøstlige udkant, og 3. Jyske I dækkede kanonerne på venstre fløj af første linje. Husarerne rykkede frem ad vejen, og tog opstilling ud for herregården. Nord for byen stod nu kun 3 kanoner af batteriet

Friis og to musketerkompagnier af Fyn II.

Klokken var nu blevet 12. For at skaffe det russisk-tyske infanteri luft, blev eskadronen Simolin af 1. russisk-tyske husar regiment beordret frem over Osterradebroen igen. De rykkede frem med 4-mands front. På vejen stødte de på nogle danske skytter, som hurtigt trak væk fra vejen, og på enkelte fynske dragoner. De nåede næsten op til Sehested, hvor de valgte at dreje af ud over markerne. Derved undgik de ilden fra de sluttede, danske enheder og artilleriet. Og i mellemtiden gik resterne

af 5. og 6. russisk-tyske bataljon tilbage over Osterrade til Kluvensiek, hvor de nogenlunde blev samlede. Eskadronen indfangede en 20-30 løse heste, som de bragte med tilbage.

Dörnberg havde nået bakken mellem Gross Wittensee og Haby, og her modtog han Wallmodens befaling om at genoprette forbindelsen til Wallmoden over Sehested til Kluvensiek. Ordren var afsendt klokken 9. Imidlertid havde han ikke styrker nok ved hånden til at angribe, og han antog, at kampene ved Haby betød, at danskerne ville gå nord om Witten See. Derfor indtog han en spærrestilling, idet han støttede sin højre fløj på søen.

Ved Osterrade var der samlet en styrke under oberstløjtnant Halkett. Det var de hannoveranske bataljoner Lauenburg og Langrehr, kaptajn Holtzermanns halvbataljon af King's German Legion,¹⁷ de mechlenburgske fodjægere samt 7. russisk-tyske bataljon.

Syd for Ejder-kanalen stod bataljonen Bennigsen og de to russisk-tyske batterier, en del af 1. russisk-tyske husarregiment, de hannoveranske Bremen-Verdenhusarer samt de mechlenburgske ridende jægere.

Wallmoden beordrede bataljonen Lauenburg og halvbataljon Holtzermann frem for at udnytte det hul, som eskadronen Simolin havde skaffet. De rykkede frem ad vejen fra Osterrade, men blev snart beskudt både med kardæsker og fuldkugler. Bataljonschefen major Benoit fik sin hest skudt, og hans adjutant faldt. Bataljonen forsøgte at deployere på venstre side af vejen, men det lykkedes ikke på grund af artilleriets beskydning. Bataljonen opløste derefter sig selv i skyttekæde, hvor folkene søgte dækning i hegnene langs vejen. Holtzermann rykkede ud på højre fløj af Lauenburg. Bag dem deployerede 7. russisk-tyske bataljon og de mechlenburgske fodjægere sig som reserve. Der udviklede sig en virkningsløs ildkamp mellem danskerne og skyttekæden. Men den varede kun kort.

Prinsen af Hessen beordrede nu 6. husareskadron under major Späth frem til modangreb. Husarerne galoperede frem, fulgt af de fynske dragoner. De red lige gennem bataljonen Lauenburgs skyttekæde, og kastede sig over 7. russisk-tyske bataljon. Denne var allerede begyndt at gå tilbage, da den fik øje på det angribende rytteri. Lauenburgs fane stod på højre fløj tæt ved vejen uden fanevagt. Bataljonen var lige ved at miste sin fane til en dragon¹⁸, men brigadeføberen oberstløjtnant Hugh Halkett kastede sig imellem, og tildelte ham et hug med sin sabel. Herefter kom 40-50 infanterister til, og de fik reddet fanen bort. Halkett selv måtte slå sin egen hest med den fla- ►

Den dag vi besejrede Clausewitz

de side af sablen for at få den igennem et hegn, så han kunne slippe væk. Holtzermann derimod blev taget til fange.

De russisk-tyske soldater var grebet af panik. De kastede deres geværer fra sig, en del styrtede mod Osterradebroen, medens andre søgte ud på marken. De mechlenburgske jægere dannede kreds på en mark, og herfra beskød de danskerne. Der udviklede sig en masse små nærkampe på sabel, bajonet og geværkolber. Husarerne indfangede en del af de flygtende.

Wallmoden befalede nu de mechlenburgske ridende jægere fremad til modangreb. Regimentets chef, oberst v. Müller, lod regimentet defilere forbi ham. 2. eskadron var forrest ført af prins Gustav af Mechlenburg på sin sorte hest. De havde svært ved at passere broerne på grund af de flygtende infanterister og rykkede derfor frem i skridt. Men så snart prins Gustavs eskadron var kommet over broen, kommanderede han først trav, siden galop, og til sidst karriere. Prinsen opildnede eskadronen med råbet "kein Pardon". De stormede op ad vejen efter de danske husarer og dragoner, de trængte gennem oldenborgs skyttekæde, og nåede frem til kanonerne ved Sehesteds sydlige udgang.

Som tidligere nævnt er vejen begrænset af små diger med levende hegn. Bag disse lå folkene fra fynske og slesvigske infanteriregimenter. Og bag eskadronen baksede løjtnant Deichmanns folk to kanoner ud på vejen. Eskadronen blev samtidigt beskydt af fodfolket på begge sider, og med kardæsker bagfra. Vejen

indhylledes i krudtrøg. Ud af røgen kom 6 ryttere – af de 120 mand, eskadronen bestod af. Senere kom enkelte løse heste og nogle jægere uden heste tilbage. Prins Gustav mistede to fingre (og sin signetring). Da et par infanterister kom til, skreg han i smerte "Pardon". Det fik han så. Han blev ført tilbage til prinsen af Hessen, som lod ham forbinde, og derefter løslod ham på hans æresord.

Da den efterfølgende 3. eskadron så, hvordan det var gået 2. eskadron, valgte den straks at gå tilbage. Ligeså resten af regimentet.

Angrebet havde ikke været helt forgæves. Nogle fanger, som danskerne tidligere havde taget, blev befriet, og både Lauenburg og 7. russisk-tyske bataljon kom tilbage. Men det var umuligt at føre disse enheder frem i ilden igen.

Wallmoden opgav nu at erobre Sehested tilbage ved angreb fra syd. I stedet indtog han en forsvarsstilling ved Ejderkanalen baseret på de to russisk-tyske batterier med bataljonen Bennigsen som støtte. Han overvejede, om Bennigsen skulle sendes over broen, og så anvende bataljonen Lauenburg som støtte, men derved risikerede han at få endnu en bataljon revet op af det danske rytteri. Så den tanke opgav han også. I stedet beordrede han 1. og 2. russisk-tyske bataljon til at svinge til højre for at angribe Sehested vestfra.

Det er ubegribeligt, at han forestillede sig, at dette kunne lade sig gøre. Wallmoden kan ikke have været i tvivl om, at han stod over for en betydelig styrke bestående af alle tre våbenarter. Alligevel beordrer han to bataljoner frem til angreb uden artilleristøtte, og uden rytteri til at sikre bataljonernes flanke. De to bataljoner kunne til nød have angrebet trænkolonnen på Rendsborgvejen ved at rykke frem over markerne. De havde kun en mindre dansk styrke (to kompagnier Fyn II) foran sig.

Men også her ville de have haft gavn af artilleristøtte.

Klokken var nu blevet 13. 1. og 2. russisk-tyske bataljon var som tidligere nævnt rykket langsomt frem over markerne. Terrænet var svært at passere, fordi jorden var fugtig, og der var talrige grøfter og diger. Dog var der stort set ingen bevoksning på digerne i dette område. De beredne officerer var tvunget til at sidde af og trække hestene. Gik bataljonerne frem i sluttet formation, blev de beskydt af det danske artilleri, og da de prøvede at rykke frem i spredt formation, så dukkede major Høegh-Guldbergs eskadron af fynske dragoner op, så de måtte samle sig for at afvise angrebet. Rent kampmæssigt var der spredt skydning mellem de russisk-tyske og de danske skyttekæder på lang afstand, op til 400 meter. Også det danske artilleri beskød bataljonerne, men mange af fuldkuglerne borede sig ind i digerne, og gjorde derved ingen skade.

Brigadechefen major von Natzmer var helt på det rene med, at hans ene bataljon var blevet hægtet af, og de gentagne rytterangreb havde afskåret hans to resterende bataljoner fra resten af Wallmodens korps.

Klokken var lidt over 13, da major Natzmer modtog Wallmodens ordre om at angribe Sehested vestfra. Han samlede derfor kompagnierne og rykkede i den angivne retning, selvom der var en del murren i geledderne på grund af ordren. Men de to bataljoner var begunstiget af, at danskernes fulde opmærksomhed var rettet mod syd. Kun to kompagnier af Fyn II under major Bie og 3 kanoner af batteriet Friis under chefens personlige ledelse var klar til at modtage angrebet. Og fynboerne havde næsten opbrugt deres ammunition. Alligevel formåede de at afvente, at fjenden kom

Figurer: Ole Thureholm.

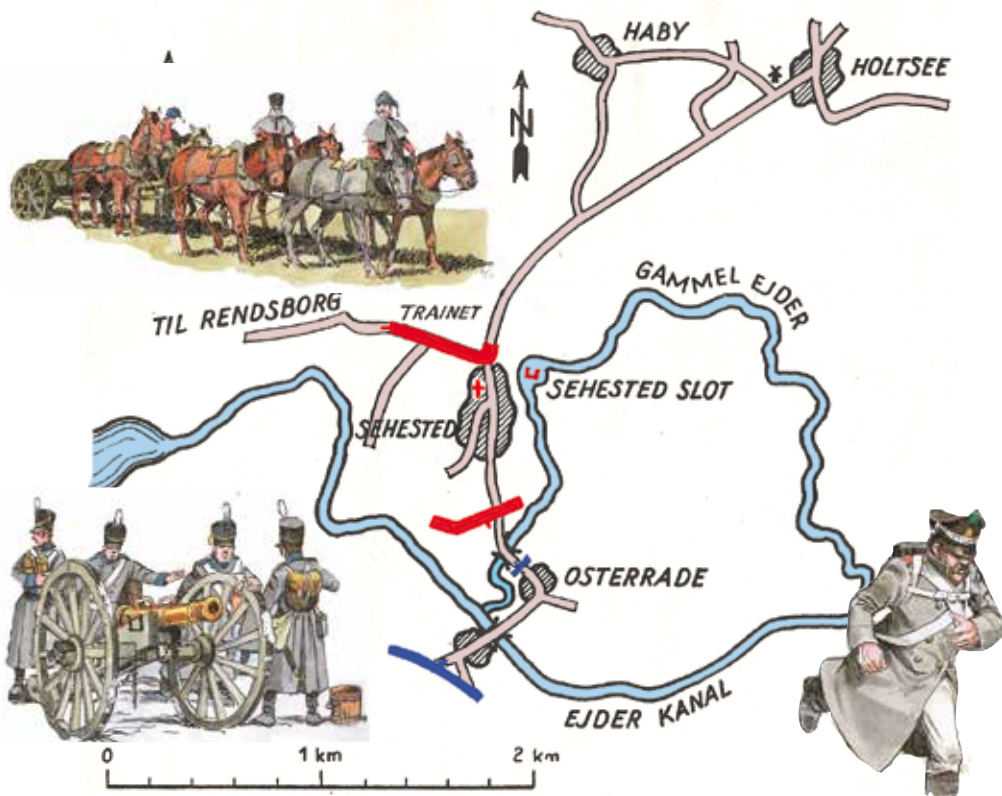

Skytter fra II bataljon af Sjællandske Jægerkorps.

Figurer: Kaare Myltoft.

To selvstændige kompagnier, henholdsvis Altonaiske Jægergrenader kompagni (med pelskuer) og Hertuginde Louise Augustas Livjægere. Det altonaiske kompagni var egentlig opstillet til at bevogte banken i Altona, men deltog i felttoget og ved Sehested.

Situationen hen mod slagets slutning, hvor fjenden er trængt tilbage til broen over den gamle Ejder, og trænet passerer Sehested på vej mod Rendsborg.

så tæt, at der kunne afgives en salve med virkning. Kanonerne beskød derimod bataljonerne under hele fremrykningen.

Da prinsen af Hessen fik kendskab til angrebet, var han ved at opgive tanken om at slå sig igennem til Rendsborg. Han vidste, at de danske reserver var opbrugt, og den halve fynske bataljon kunne ikke holde meget længere uden ammunition. Derfor tænkte han på at opgive trænet, og så trække sig tilbage til Rendsborg med alt, hvad der kunne reddes. Men inden ordrene var udgivet, udviklede situationen sig på en uventet måde.

Kaptajn Rømeling havde i fire timer ført en henholdende kamp med enheder af brigaden Wardenburg omkring Haby. Wardenburg havde ved 11-tiden vurderet, at Wallmoden nu måtte være nået til Harzhof, og var afmarcheret med de to russisk-tyske bataljoner til Goosefeld, hvor han troede at kunne møde hovedstyrken. Han efterlod de Kielmannseggeske jægere og skytterne fra de to bataljoner i skovbrynet. Dette erkendte kaptajn Rømeling, og han vurderede nu, at der ikke længere var brug for hans styrke som flankesikring. Trænet var fortsat dækket af Leschlys bataljon og ½ bataljon Oldenburg II samt Deichmanns kanoner.

Rømeling marcherede derfor mod Sehested med sine tre bataljoner, og major Bergers husareskadron dannede bagtrop. De russisk-tyske skytter fulgte efter, men major Berger rykkede frem i spidsen for jæger kompagniet Oldenburg II støttet af to kanoner fra batteriet

Friis ført af løjtnant Mourier. Det tvang skytterne tilbage, og da Mourier sendte endnu nogle fuldkugler efter dem, opgav de at følge efter Rømelings styrke.

Major Ahlefeldt førte kommando over de to andre kompagnier, Oldenburg II og to kanoner fra batteriet Koye. Han besluttede ligesom Rømeling, at der ikke var brug for ham længere nord for Sehested. Han sendte to kompagnier frem som sikringsstyrke for Gønners batteri.

Da Rømeling nærmede sig Sehested, blev han mødt af en af Lallemands adjutanter. Han fortalte, at major Bies soldater kun havde få skud tilbage, og derfor ikke længere kunne holde de to russisk-tyske bataljoner tilbage (1. og 2. bataljon under major Natzmer). Røme-

Figurer: Ole Thureholm.

Halvbataljon Holtzermann. Halvbataljonen bestod af kommanderede fra 1. og 2. lette samt 1., 2. og 5. linje bataljon fra KGL. Halvbataljonen kæmpede under slaget mellem Sehested og broen ved Osterrade.

ling opløste den ene bataljon i skyttekæde, og formerede de to andre bataljoner i kolonner. De to kanoner af batteriet Koye tog opstilling vest for Sehested. Der fulgte en halv times kamp frem og tilbage med heftig skydning mellem skyttekæderne. Så angreb Dronningen I og Holsten IV med fældede bajonetter og hurraråb. Holsten III samlede sig igen, og tog opstilling som reserve for de to andre bataljoner. De drev (støttet af Friis' kanoner) de russisk-tyske bataljoner helt tilbage til broen over Ejderen i Osterrade. Her kom Friis i ildkamp med de russisk-tyske batterier, og det var sidstnævnte, som led mest ved denne duel.

I mellemtiden blev major Bies halvbataljon genforsynet fra reserveparken, og de fulgte efter Rømelings styrke.

Klokken var efterhånden blevet kvart over to. Prinsen af Hessen var igen rolig, og han gav Rømeling æren for dette. "Hans manøvre kan vi alene takke sejren for".

Quistorp fortæller, at også Dörnberg bemærkede, at kamplarmen ved Sehested stilnede af. Han sendte derfor ½ ridende KGL-batteri og to eskadroner frem mod Bünsdorf for at beskyde den danske kolonne i flanken på dens march mod Rendsborg. Imidlertid stødt han på dansk infanteri og artilleri, som havde besat defiléet. Da opgaven med at beskyde den danske kolonne derfor ikke kunne udføres, gik styrken tilbage til Gross Wittensee.

Det er påfaldende, at Quistorp er den eneste, der nævner dette. Han redegør ikke nærmere for, hvilket regiment eskadronerne kom fra, og heller ikke artilleriet. Imidlertid var der kun to ridende KGL-batterier hos Dörnberg, så det må have været et af dem. Hertil skriver Schwertfeger imidlertid, at de ridende batterier hos Dörnberg ikke kom i kamp den 10. Og hvilken dansk infanterien- ▶

Den dag vi besejrede Clausewitz

hed og batteri, der er tale om, nævner Quistorp heller ikke. Meddelelser fra krigsarkiverne bygger på enhedernes rapporter, og der er nøje redegjort for, hvor alle var. Og ingen var ved Bünsdorf mellem 15 og 16.

Min konklusion er derfor, at denne beretning må være et forsøg på at dække over Dörnbergs passivitet.

For at gøre Natzmers nederlag fuldstændigt, beordrede han nu Holstenske rytterregiment frem til angreb. De rykkede frem ad den samme vej, som både de fynske dragoner og major Späths husarer havde brugt. Vejen var fuldstændig mudret, og overalt lå der faldne heste og soldater samt henkastet materiel.

Alligevel angreb major Stemann med 2. eskadron i spidsen. De red tværs gennem 1. og 2. russisk-tyske bataljon, selvom disse beskød rytterne, og fortsat over Osterrade broen. På den anden side af Ejderen samlede de sig, hvorefter de angreb nogle ryttere. Det viste sig at være Wallmoden og hans stab. En rytter greb fat i Wallmodens kappe, men en af hans adjutanter huggede rytteren ned.

Imidlertid blev de to eskadroner beskudt af de mechlenburgske fodjægere med et betydeligt tab af officerer og ryttere til følge. Angrebet måtte afbrydes, og de holstenske ryttere jog tilbage ad vejen over broen. Her mødte de igen major Natzmers to bataljoner, og de red igen tværs igennem dem. Holstenske rytterregiment mistede i alt 3 officerer og 37 ryttere ved angrebet. Det lykkedes ikke at tilintetgøre de to russisk-tyske bataljoner, men regimentet havde kæmpet med ære.

Rømeling havde forfulgt Natzmers folk med Holsten III og IV, medens Dronningen I og jægerkompagniet af Dronningen II indledte en skudkamp hen over Ejderen. Batteriet Gønner skød også hen over Ejderen i et stykke tid, men hen ad klokken 15 ophørte kampen.

Wallmodens hovedstyrke var nu totalt slået. Men de danske tropper var også udmattede. Forskellen var, at danskerne havde opnået det, de ville – de kunne marchere til Rendsborg med hele trænet. Og det gav prinsen af Hessen nu ordre til.

Holstenske skarpskytter II og Slesvigske jægere II rykkede ind i Sehested. General Schulenburg samlede linje bataljonerne på Rendsborgvejen. Trænet var allerede godt på vej til Rendsborg, og major Bergers husar eskadron blev sendt af sted som forspids for hovedstyrken. Linjebataljonerne, holstenske

ryttere, fynske dragoner, major Späths husarer og batterierne Friis, Koye og Gønner fulgte efter.

Lallemand blev i Sehested med de to lette bataljoner. De kom snart i skudkamp med de mechlenburgske jægere, som rykkede frem gennem Osterrade.

Omkring kl. 16.30 begyndte det at blive mørkt. Da forlod Lallemand og de to bataljoner Sehested, og påbegyndte marchen mod Rendsborg. Knap to kilometer vest for Sehested ventede holstenske skarpskytter I, de litauiske ulaner og batteriet Gerstenberg. Og lidt senere sluttede Slesvig II sig til styrken.

Efter slaget

Lallemand gik nu i stilling der, og vagtbålene blev tændte. Også fjenden tændte vagtbål. Der blev dog ikke kæmpet, og ud på natten afmarcherede Lallemand til Rendsborg, hvor han ankom kl. 5 om morgenen den 11. december.

De øvrige enheder, trænet, fangerne og de to erobrede kanoner var selvfølgelig ankommet i løbet af aftenen og natten. Trænet var næsten intakt, idet man kun havde mistet tre vogne. Og til gengæld havde man erobret Wierings to kanoner og Wardenburgs træn på 70 vogne. Vi måtte efterlade den demonterede haubits.

Tabene havde været betydelige. Danskerne mistede 17 sårede officerer, 66 døde, 319 sårede og 146 savnede underofficerer og menige. Wallmodens tab var 22 officerer og 499 underofficerer og menige døde, sårede eller savnede. Desuden var 22 officerer og 632 underofficerer og menige taget til fange.

Danskerne måtte efterlade de fleste sårede i Sehested. Wallmoden sendte en svensk officer, major Forsell, som

parlamentær til prinsen af Hessen. Han indhentede prinsen, før denne var nået til Rendsborg, og fulgte med ham ind i fæstningen. Forsell lovede prinsen at sørge for, at de sårede også blev bragt til Rendsborg næste dag.

Men selvom det gik godt for danskerne den 10. december 1813, så tabte vi alligevel krigen – og Norge. Den 14. januar 1814 blev der sluttet fred i Kiel, og Norge blev afstået til Sverige.

Det kan sagtens have været inspirationen til et andet kendt Clausewitz citat: ”Selv om man taber et slag, har man ikke tabt krigen”.

De højere føreres indsats

Umiddelbart er der to faktorer, der springer mig i øjnene. Den ene er, at Clausewitz udelukkende er nævnt i styrkelisterne, men intet steds i beretningerne om slaget. End ikke ved de to lejligheder, hvor Wallmoden med stab er ved at blive redet over ende. Jeg formoder, det har været utænkeligt at nævne, at den store, afdøde¹⁹ teoretiker netop var det. Teoretiker. ”Et er et søkort at forstå, et andet skib at føre”²⁰.

Det andet er, at begge parter forsømt opklaring mod fjendens front og flanker. Den mest nærliggende årsag til dette er den næsten totale mangel på tungt rytteri i begge hære. I napoleonstiden brugte man det tunge rytteri til angreb på slagmarken, medens det lette rytteri blev brugt til opklaring. I mangel af tungt rytteri bruger man ved Sehested det lette rytteri til angreb. Og derved mangler det

Figurer: Jørgen Kofoed Larsen.

lette rytteri til opklaring. Sådan havde det været under hele felttoget. Godt nok havde svenskerne enkelte tunge rytterenheder, men svenskerne viste sig som hovedregel ikke på slagmarken. Det er typisk stabschefen, der sørger for at indhente oplysninger om fjenden gennem opklaring. Men både major Jens Carl Bardenfleth og oberstløjtnant Carl von Clausewitz har tilsyneladende afskrevet rytteriet som opklaringsenheder, og har i stedet baseret deres viden om fjenden på afhøring af fanger. Dörnberg derimod brugte 2. russisk-tyske husarregiment til opklaring.

Denne manglende indsigt i, hvad modstanderen foretager sig, førte som nævnt til forkerte beslutninger på Wallmodens side, medens prinsen af Hessen på grund af sin centrale placering, og dermed beherskelse af de indre linjer, hurtigere kunne få informationer fra fanger, og dermed træffe bedre beslutninger. Alligevel var det ved at gå galt, da major Natzmer angreb. Simpelthen fordi prinsen ikke vidste, om der var flere enheder bag Natzmers to bataljoner.

Men selvom vi vandt slaget og tabte krigen, så tabte vi ikke æren. Den danske hær havde kæmpet godt. Ingen enheder havde svigtet, og officerer på alle niveauer havde demonstreret deres evner til dygtig ledelse i pressede situationer, som et slag altid er.

Derfor er det ærgerligt, at næsten ingen danskere kender til slaget, hvor vi i praksis vandt over den store teoretiker. ■

Benyttede kilder:

Congreve, Sir William: Details of the Rocket System (London 1814)
 Franklin, C. E.: British Napoleonic Field Artillery (Gloucestershire 2008)
 Hemmann, Thomas: Die Dömitzer Bilderhandschrift aus dem Jahr 1813 (Norderstedt 2010).
 Hoff, A.: Slaget ved Sehested 10. december 1813 (særtryk af Dansk Artilleri-Tidsskrift 2. hefte juni 1956).
 Höegh, C. L. von: Vertraute Mittheilungen über die Märsche und Gefechte des Dänischen Armee-Contingents im Jahre 1813. (Glückstadt 1837).
 Jacobs, O. C. A.: 1. Feltartilleriregiment (København 1917).
 Liebe, Poul Ib: Napoleons Danske Hjælpetropper "Auxiliærkorpset 1813" (Forlaget Zac 1968).
 Nafziger, George: Napoleon at Leipzig (Chicago 1996)
 Nissen, I.: De Danskes Felttog i Aaret 1813 og i Begyndelsen af Aaret 1814 (Kjøbenhavn 1851).
 Quistorp, Barthold von: Die Kaiserlich Russisch-Deutsche Legion (Berlin 1860).
 Quistorp, Barthold von: Geschichte der Nord-Armee im Jahre 1813 (Berlin 1894).
 Schwertfeger, Bernhard: Geschichte der Königlich Deutschen Legion 1803-1816 (Hannover und Leipzig 1907).
 Sørensen, Carl Th.: Kampen om Norge I Aarene 1813 og 1814 (Kjøbenhavn 1871).
 Sørensen S. A.: Auxiliærkorpset 1813 (særtryk af Meddelelser fra Krigsarkiverne bind 7 og 8 udgivet 1896).
 Venzky, Gabriele: Die Russisch-Deutsche Legion in den Jahren 1811-1815 (Wiesbaden 1966).
 Wolter, Hans Christian m. fl.: Den danske Hær i Napoleonstiden 1801-1814 (København 1992).

En stor tak til Jørgen Kofoed Larsen for hans store viden om slaget, som han beredvilligt har delt med mig, og for velvilligt at stille sit Sehested terræn og figurer til rådighed.

Også tak til Forsvarets Bibliotek for velvillig bistand.

Noter

1 Bremens franske garnison, der hovedsagelig bestod af en bataljon af 1. schweizer regiment, havde overgivet sig til general Tettenborn allerede den 15. oktober 1813, men Tettenborn havde kun et strejfkorps bestående af en bataljon Lützow, bataljonen Reiche, 3 eskadroner Lützow kavaleri samt det hanseatiske ridende batteri Spoomann og nogle kosakker. Denne styrke var langt fra tilstrækkelig til at garnisonere Bremen, men på mirakuløs vis blev byen ikke forsøgt generobret.

2 Der var ikke tale om en forfølgelse, idet følgning gik tabt. Svenskerne nærmest hvilede på de laurbær, som de mente at have vundet ved Bornhøved.

3 I alt havde vi fået: Lallemand og hans personlige stab, Oberst Brzecheffa med 2. og 3. eskadron af 17. ulan regiment, 2 eskadronchefer (majorer), 29 officerer, 5 officersaspiranter samt 293 underofficerer og menige. Desuden 30 underofficerer og menige fra 15. lette infanteri regiment, 18 underofficerer og menige artillerister og marinesoldater, samt 5 civile toldembædsmand.

4 Det er bemærkelsesværdigt, at Meddelelser fra krigsarkiverne beretter, at 2. russisk-tyske husar regiment på grund af omfattende desertering blev opløst mellem 18. og 21. oktober 1813. Også Poul Ib Liebe bringer denne oplysning, uagtet at regimentet indgik i Dörnbergs avantgarde, og stod ved Marienthal. Regimentet eksisterede helt frem til 20. april 1815, hvor det blev omdannet til 3. og 4. eskadron i prøjsiske ulan regiment nr. 8. Selv efter Sehested havde regimentet en betydelig styrke. Ultimo december 1813 var der 401 mand af alle grader. I 1815 felttoget kæmpede det som ulaner ved Ligny og Wawre, sandsynligvis stadig i de sorte husar uniformer.

5 Quistorps bog om Russisk-Tyske Legion side 79:

"Graf Wallmoden trat in eine Berathung, an der vornehmlich der Chef seines Generalquartiermeister-Stabes, Oberstlieutenant v. Clausewitz, und der Oberstlieutenant v. Pfuel theil nahmen, und man war lange zweifelhaft, was zu thun sei, da die Voraussetzungen nicht zutrafen. Endlich gab der letztere Officier den Ausschlag, indem die von ihm vorgeschlagene Angriffs-Disposition zur Ausführung kam."

6 Men ændret til nutidig stavemåde.

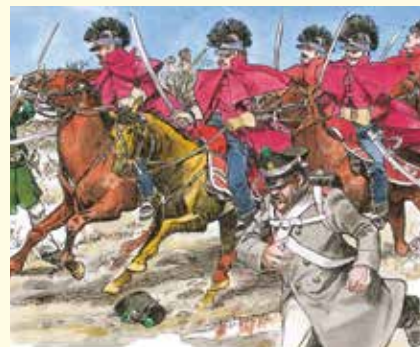
7 Hvad "side" betyder i denne forbindelse er uklart. Et kvalificeret gæt er "sumpet". Jeg har ikke kunnet finde side som tillægsord til eksempelvis mose i Ordbog over Det danske Sprog. Quistorp kalder det "morastig"

8 Beskrivelsen er først lavet efter recognoscering cirka 1860. Imidlertid findes der en tegning af kirken i Sehested, som er lavet mellem 1822 og før 1829, hvor kirken blev ombygget og forlænget. På denne tegning har kirken tårn. Også en tegning af Sehested bragt i The Illustrated London News (August 17, 1850) viser tårn på både kirke og herregård.

9 Disse "kniks" er i Holsten op til 3 meter høje jordvolde med bevoksning af træer og buske på toppen. Det minder en del om Bocage terrænet i Normandiet. Man kalder dem også for Holstenske hegn.

10 Mange mener, at denne patrulje på marken er det samme som forspidsen af 1. russisk-tyske husar regiment. Jeg er ikke enig. Jeg tror, patruljen er russisk-tysk fodfolk i kapper, hvorved de ligner de danske infanterister i kapper. Oberst Waldeck råber til dem på tysk, at de skal komme tilbage til kolonnen, hvilket giver mere mening for fodfolk end for ryttere. De russisk-tyske husarers grønne pelse ligner hverken vores holstenske ryttere eller de litauiske ulaner. Se Nissens beskrivelse.

11 Det virker, som om Wallmoden glemmer, at han er chef for et korps, som overraskende har mødt modstanderen. I stedet for at holde kampfølgning og

opklare mod danskernes flanker, beordre styrker frem og kalde Dörnberg tilbage, og beslutte, hvor i terrænet hans styrker skal optage kampen, så rider han rundt og leder efter folk til en ad hoc enhed. Det kunne en af Wallmodens adjudanter eller en af v. d. Goltz officerer lige så godt have gjort. I en situation, hvor chefen tydeligvis ikke fører slaget, kunne man så forvente, at Clausewitz udstedte nogle hensigtsmæssige ordrer. Men det er der intet noteret om i kilderne. Og begivenhederne tyder heller ikke på dette.

12 Det må have gjort et dybt indtryk på de russisk-tyske soldater. I 1813 var det kun gamle veteraner, der kunne rykke frem på linje. Hverken Napoleons genopbyggede bataljoner efter Ruslands felttoget eller de prøjsiske og andre tyske staters nyopstillede enheder var uddannet i bevægelse i denne formation (sparet væk af tidsnød). Og de russisk-tyske enheder var helt sikkert ikke i stand til at benytte linje som kampformation. 6. russisk-tyske bataljon startede hvervning 29. juni 1813 i Landsberg.

13 Forfatteren af Vertraute Mittheilungen og far til Lallemands danske adjutant kaptajn T. G. Höegh.

14 Kaptajn August von Dobschütz var 31 år, og havde været i prøjsisk og brunsvigsk tjeneste i tilsammen 14 år. Hans bataljon var opstillet af rekonvalescenter fra alle dele af Tyskland. Det lykkedes aldrig for Dobschütz at opretholde mandstugten blandt disse halvsloje soldater. Bataljonen blev opløst dagen efter slaget ved Sehested på grund af fejhed over for fjenden. Dobschütz blev "udnævnt" til depotbestyrer ved samme lejlighed.

15 Kaptajn v. Uslar-Gleichen blev 44 år. Han var født i Hessen, og havde 29 års erfaring fra hessisk og westphalsk kristjens-tjeneste. Indtrådte i Russisk-Tyske Legion 19. maj 1813.

16 Løjtnant Wind siger i "En ung rytterofficers erindringer fra felttoget 1813", at der var 3 kanoner, men den ene væltede på marken og måtte efterlades. Quistorp siger, at kun to kanoner rykkede frem, medens de andre to stod ved Kluvensiek. Det var normalt, at kanoner opererede parvis, så jeg tror mest på Quistorp i dette tilfælde.

17 Halvbataljonen bestod af fire kompagnier, hvoraf to var lette. Mandskabet var hentet fra følgende KGL bataljoner: 1. og 2. lette bataljon, 1., 2. og 5. linje bataljon. Kaptajn Holtzermann kom selv fra 1. lette bataljon.

18 Quistorp skriver, at det var en husar, som blev hugget ned i forsøget på at erobre fanen. Både Meddelelser fra Krigsarkiverne og Schwertfeger siger samstemmende, at det var en fynsk dragon.

19 Carl von Clausewitz døde den 16. november 1831. Hans store værk "Vom Kriege" blev udgivet af hans enke i årene 1832-34.

20 Ludvig Holbergs morale i "Den politiske Kandestøber" fra 1722.

Figurer: Ole Thureholm.

Kosakvinteren i Slesvig-Holsten 1813-1814

Af Jens Kristian Boll

EN KANTSCHUH ER DEN BEDSTE TOLK

I vinteren og foråret 1813-1814 bevægede Napoleonskrigen sig ind på dansk område, da de russisk-tysk-svenske hære under Wallmoden og Bernadotte overskred grænsen under forfølgelsen af det retirerende auxiliærkorps. Den danske hær trak sig ind i Rendsborg, mens koalitionsstyrkerne spredte sig over hertugdømmerne. Da Kielerfreden blev sluttet, stod Tettenborns kosakker i Christiansfeld og Ribe. Selv om Slesvig hurtigt blev rømmet, forblev en såkaldt "venligsinde besættelsesstyrke" i Holsten det meste af 1814.

Episoden gik over i grænselandets historie som Kosakvinteren, selv om kosakkerne opførte sig langt bedre, end man havde forventet. Derimod blev de tyske frikorps, Lützows, Estorffske Husarer, Schills Husarer, Den hanseatiske Legion og Hamburgs Borgergarde, et traumatisk og smertefuldt bekendtskab.

Vi vil her se, hvordan mødet med koalitionsstyrkerne forløb og forsøge at forklare, hvorfor det gik således, ligesom vi vil få et interessant indblik i, hvor

Donkosak til hest drager i felten i sin blå uniform og flade kasket med skygge og en kanshu i højre hånd og sin lanse fastgjort til sadlen. Tegnet af Carle Vernet.

uensartet en koalitionsstyrke kunne være sammensat og motiveret. Vi vil også se, hvordan civilbefolkningen oplevede militæraktioner i en tid, hvor hærene forventedes at leve af landet, og soldaterne forventede at leve godt.

Det værktøj, jeg støtter min fremstilling på, er Dieter Kienitz: Der Kosakenwinter in Schleswig-Holstein 1813-1814. Kienitz medgiver, at når man skal vurdere, hvad befolkningen måtte stå model til, er problemet, at hovedkilden er de skadesindberetninger, som Den kongelige Erstatningskommission siden modtog. Og mens man må regne med, at de skadelidte omhyggeligt har angivet alle tab på ejendom ved rekvirition, plyndring og hærværk, har de ikke meldt

fysiske overgreb og trusler, der jo ikke bragte erstatning.

DA NORGE BLEV EROBRET I HOLSTEN

Så længe hertugdømmernes befolkning håbede, at krigen ville standse ved grænsen, havde befolkningen og myndighederne omhyggeligt malet pæle, porte og andet med nationalitetsfarver i håb om, at strejfskarer, der kom over grænsen, ville opdage deres fejltagelse og fortrække. Da krigen tværtimod gik ind på dansk område, kan man kun håbe, at disse tilkendegivelser ikke virkede inspirerende/provokerende på koalitionsstyrkerne.

I hvert fald en blandt krigsdeltagerne

Kejserlige russiske kavaleri på march, 1813, tegnet af Johan Cappi.

det som pant, indtil Frederik VI kom til fornuft og afstod et stort set ubeskadiget Norge. De skader, hertugdømmerne led, ville blive Frederiks problem. Set fra Bernadottes synspunkt må felttoget i hertugdømmerne kaldes en succes. Trods mangelen på berømmelige sejre lykkedes det koalitionsstyrkerne at isolere de danske tropper i Rendsborg, Fridrichsørt, der overgav sig den 19. december, Glückstadt, der overgav sig den 6. januar efter bombardement med bl.a. Congrevske brandraketter, og på Als. Imens spredte koalitionsstyrkerne sig i hertugdømmerne med en så overbevisende overmagt, at der ikke forekom forsøg på lokal modstand fra befolkningens side. Felttoget bød på få kamphandlinger, men mange og lange troppebevægelser i et hårdt vintervejr. De enkelte afdelinger, især rytteriet, måtte operere og proviantere på egen hånd, hvorfor grænsen mellem rekvisition og håndfast selvbetjening kunne blive flydende, når risikoen for siden at blive identificeret og stillet til regnskab har været minimal. Flere uheldige og nysgerrige borgere oplevede, at indmarcherende koalitionsoldater beslaglagde alt fodtøj, de kunne finde,

havde gode grunde til at føre krigen ind på dansk område: Den svenske kronprins Bernadottes hovedmål var i 1813 at sikre sig Norge, hvorfor Frederik VI stod som hovedfjenden. Bernadotte nægtede at stille sine tropper, herunder belejringsartilleri til rådighed for Wallmoden, Woronzow og siden Bennigsen ved belejringen af Hamburg. Han opfordrede tværtimod til, at man satte alle kræfter ind mod Napoleons sidste allierede Frederik VI. På den måde ville Frederik VI blive tvunget til at opgive Norge. Valgte den danske konge at kæmpe til det sidste, havde Bernadotte intet mod at udvide sine domæner med hertugdømmet Kimbrien, og hvad der ellers kunne falde af. Skulle det vise sig, at huset Bourbon var for upopulært at sætte på Frankrigs trone, ville det ikke skade Bernadottes kandidatur, at han havde undladt at føre sine tropper mod Davout i Hamburg.

Bernadottes strategi bestod i at erobre Norge i Hertugdømmerne. Den svenske hær havde en uhyggeligt lang tradition for nederlag og katastrofer ved invasion af Norge, senest i 1809, ligesom tab af menneskeliv og materielle ødelæggelser på en norsk front hverken ville øge Bernadottes popularitet hos hans nuværende eller hans kommende undersåtter. Invaderede man derimod sammen med sine forbundsfæller de velstående hertugdømmer, kunne man i ro og mag leve af landet og holde

også hvad de uheldige selv havde på fødderne. Det lykkedes flere herresæder at få indkvarteret en beskyttelsesstyrke, kaldet "sauve-garde", omend flere bagefter mente, de snarere havde fået en "sauv-garde" (drik-ud-garde), da øl- og vinkældrene ikke overlevede.

Med Tettenborns kosakker i Christiansfeld, Frederik af Hessen belejret i Rendsborg og de øvrige danske tropper trukket tilbage til Als gav Frederik VI op, og fra den 9. januar blev kamphandlingerne indstillet.

Freden i Kiel betød kun, at de allierede tropper rømmede Slesvig. Ganske vist krydsede Lützows Frikorps den tilfrosne Elb den 21. januar fulgt af Den hanseatiske Legion og hannoveranerne (da de havde set, den kunne bære), mens den russisk-tyske legion, mecklenburgerne og svenskerne krydsede Elben ved det regulære overgangssted, Zollenspieker. Derimod forblev et korps på 59.000 mand stående i Holsten, dels for at kunne gribe ind ved Hamburg, hvor Davout stadig holdt ud, dels for at sikre, at Frederik VI ikke følte sig fristet til at komme prins

Christian i Norge til hjælp. Opholdet var selvkært på holstenernes

Don Kosak med en høj type kasket med skygge og et andet gennemgående træk i donkosakkernes udrustning, den røde lansestang uden lansevimpel. Tegnet af Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms J. R. Elting.

Kosakvinteren i Slesvig-Holsten 1813-1814

regning, men rekvisitionerne foregik overvejende regulært gennem koalitionsstroppernes administration og lokale embedsmænd, selv om bønderne stadig måtte rykke ud med varerne og køre dem, hvorhen gæsterne ønskede.

Først da Norge var kommet i personalunion med Sverige, rømmede Bennigsens tropper Holsten, idet Bennigsen kunne smykke sig med elefantordenen. Tilbage blev det polsk-litauiske 17. lansenerregiment, da man øjensynligt ikke kunne blive enige om, hvem dets mandskab efter de seneste grænseændringer skulle aflægge troskabsed til, og først i sommeren 1815 kunne de som de sidste allierede tropper vende næsen hjemad og forlade dansk jord.

I maj 1814 foranstaltedes en kollekt i resten af Danmark til fordel for de nødlidende i hertugdømmerne. Den indbragte trods statsbankerot 19.664 daler, hvoraf de 17.678 gik til Holsten, der var hårdest ramt.

Den 6. juli 1814 nedsatte Frederik VI en kommission, der skulle registrere og vurdere de skader og tab, befolkningen i hertugdømmerne havde lidt. Kommissionen satte hertugdømmernes samlede tab til 10 mio. rigsbankdaler, og kunne konstatere, at man ved regulære rekvisitioner havde forsynet Bennigsens venligtsindede besættelseshær med 33,5 mio. pund brød, 5,5 mio. pund flæsk, 13.708 tønder brændevin, 390.408 pund salt, 3.315.550 pund byggryn, 480.262 tønder havre og tæt på 38 mio. pund hø.

Havde de skadelidte håbet på klingende mønt eller de mere usikre papirpenge, blev de skuffede, da erstatningen faldt i form af kvitteringer for indbetalt skat, som man så kunne aflevere på skattekontoret i stedet for de penge, man heller ikke havde. Mange måtte sælge kvitteringerne for langt mindre end pålydende til spekulanter.

DE COSSAUBUS DOMINE LIBERA NOS

(udbredt tysk kirkebøn fra 1813-14)

Kosakkerne havde efter Napoleons nederlag i 1812 både ry som nærmest uovervindelige krigere, der havde knust Napoleons armeer og som morderiske uhyrer, der satte en ære i at gøre deres ofres død så pinefuld som muligt. Kosakkerne var den gruppe, man på forhånd frygtede aller mest. Rygtet lød, at nøjedes en utålmodig kosak med at bruge sin "kanshu" (kort ridepisk til brug på egen hest og på omkringstående)

fortysket galgenhumoristisk til Kantschuh, var man heldig.

Erfaringerne med kosakkerne under Kosakvinteren var yderst forskellige: I Slesvig skrev politimester Jessen således: "Kosakkerne jog larmende gennem byen, afkrævede under de frygteligste trusler borgmesteren og mig forsyninger, og gennempryglede borgervagten og mishandlede to af mine betjente, så de nu er ganske ubrugelige." (s.134)

Myndighederne og beboerne i Aabenraa og Haderslev fandt derimod, at kosakkerne vandt ved nærmere bekendtskab som "godmodige, nøjsomme og taknemmelige folk, som beviser, at troen på mennesket ikke er en vildfarelse" (s.151). Og mens beboerne i Tønder ligefrem beklagede kosakernes afrejse, da de havde holdt friherre von Kreutz' brutale ulanregiment borte. Kienitz konkluderer, at kosakkerne øjensynligt ikke teede sig værre end de øvrige tropper i hertugdømmerne, men efterlod sig et bedre ry, da man netop havde forventet sig det værste fra deres side. For de tyske frivillige korps' side skulle forholdet blive stik modsat.

BANDITTER, DER HAR SKÆNDET VORT GODE HANSEATISKE NAVN

Mødet med de frivillige tyske korps blev en skuffelse. Vrede slesvig-holstenere hævdede siden at have oplevet Lützows vilde verwegene Jagd på første hånd, men at den gik efter drikkevarer, høns og alt, der kunne bæres bort uden alt for stort besvær uden større skelen til ejerforholdene.

Lützows Frikorps, Schills Husarer, og Estorffs husarer gjorde sig især berygtede, mens man også havde smertelige erfaringer med den russisk-tyske legion, Den hanseatiske Legion og Hamburgs Borgergarde.

Frivillig ved von Lützows Frikorps til hest, tegnet af Svend Højberg Nielsen.

Myndighederne i Oldesloe, der havde haft Estorffs Husarer indkvarteret, betegnede dem som "menneskehedens afskum" (s.149), mens man i Bramstedt erklærede, at Schills Husarer og Lützows Frikorps var "endnu hårdere og mere uforskammet og afskrækkende end Estorffs Husarer" (s.149). Selv Hamburgs og Lübecks borgere skulle efter krigen klage over, at deres egne hjemvendte krigere var blevet grundigt fordærvede af soldaterlivet og dårlige kammerater.

Der er flere forklaringer på, hvorfor mødet blev så traumatisk. Tropperne kom direkte fra kampene i Nordtyskland, hvor alle parter havde fulgt Napoleons princip med at lade sine egne leve af landet, idet de forsynede sig og gjorde deres yderste for at sikre, at fjenden ikke havde samme mulighed, hvis de overtog området. Frikorpsene havde på den hårde måde lært at sørge for sig selv, hvorfor de vel fulgte samme praksis som de regulære tropper, indtil besættelsen var bragt i så ordnede

Mikhail Semyonovich Vorontsov (1782-1856) Russisk divisionsgeneral under Napoleonskrigene. Tegnet af George Dawe.

Friedrich Karl Freiherr von Tettenborn var født i Baden (1778-1845) Han var først i østrigsk tjeneste. Litigraf af Joseph Kriehuber.

Levin August Greve von Bennigsen, født i Braunschweig (1745-1826) Fra 1773 i russisk krigstjeneste. Maleri af George Dawe.

forhold, at man kunne foretage rekvisitioner. Og selv da har mange formodentlig fundet selvbetjening sikrere end at vente på, hvad man fik tildelt af en intendantur, der tænkte på sine egne regulære tropper først.

Man må heller ikke overse, at felttoget 1813-1814 sluttede som et vinterfelttog, hvor naturen viste sig fra sin barske side, hvad der gjorde soldaterne endnu mere tilbøjelige til at forsyne sig først og spørge bagefter.

Forholdet mellem frikorpserne og de regulære hære var ikke det bedste, ligesom frikorpsernes midlertidige karakter gjorde det vanskeligt at opbygge, endsig vedligeholde mandstugt hos alle:

Den russisk-tyske legion var oprettet i 1812 af russerne i håb om at rekruttere krigsfanger fra Napoleons modvillige tyske "forbundsfæller". Imidlertid mente de soldater, man havde håbet at hverve, at det gik mod deres troskabsed og æresbegreber at skifte side, hvorfor de, der meldte sig, ikke var af den bedste kvalitet. Og man måtte åbne rækkerne for alle, der ville redde sig af krigsfangenskab. Da de regulære russiske og preussiske regimenter betragtede legionen som overløbere og lejesoldater, begyndte legionærerne snart at bekræfte de negative forventninger.

De regulære enheder betragtede også frikorpserne som sammenrend af "slet forløbet pak, der tjener enhver, der lover

dem mad, penge og klæder og løber over til fjenden, hvis han tilbyder mere" (s.41).

Frikorpserne var blevet rekrutteret i største hast, hvor der ikke havde været tid til at se, om rekrutterne meldte sig for at slå for Tysklands frihed eller for deres egen frihed til at profitere af situationen. Det virkede demoraliserende på de gode elementer, at de snart opdagede, at overkommandoen ikke lod til at have

Oberstløjtnant von Estorffs husarer. Husarregimentet var opstillet i Lüneburg og blev betragtet som en engelsk enhed, Brdr. Suhr. Borgerne i Hamburg.

idealer om at samle et frit Tyskland, men kæmpede for at genoprette den gamle orden. På samme måde blev de heller ikke sat ind på at jage Napoleon og hans slæng hinsides Rhinen, men blev sendt på en for dem noget uklar mission i Slesvig-Holsten, ligesom flere af de gode officerer, herunder Lützwow selv, benyttede lejligheden til at blive overført til andre korps.

De bedste medlemmer af frikorpserne mente at kæmpe for Tysklands frihed og enhed og opfattede slesvig-holstenernes tilbageholdenhed som modvilje mod den fælles tyske sag. Og selvom de måske ikke med krigerskjalden Körner mente, at den, der hævdede at være tysk, men støttede franskmændene og disses allierede "aldrig var en landets søn, men dets djævel" (Körner: Das lied der Rache) og burde behandles derefter, så fandt de formodentlig ingen grund til at gå lempeligt frem eller slå af på deres fordringer. Selv mente frikorpsernes officerer ikke, de havde været hårde. Tværtimod fandt de, at befolkningen, der udviste "bemærkelsesværdig mangel på forståelse for krigens krav" (s.182) kunne prise sig lykkelige for, at de slap ud af denne historie med tab af nogle heste, vogne og varer og lidt småpenge. (s.182)

TIDEN DER FULGTE

Selv om man undgik omfattende krigshandlinger i hertugdømmerne, blev "den venligtsindede besættelsesstyrkes" ophold en alvorlig belastning for hertugdømmerne. Fødevareknaphed og sygdomme, der fulgte i hærenes spor, især tuberkulose, bevirkede at folketallet faldt med 1000 indbyggere til 63.500, og de økonomiske skader var mærkbare i flere år. 1817 var 3 % af befolkningen stadig henvist til offentlig forsyning og betleri, mens tiggeri før krigen havde været så godt som ukendt.

Begivenhederne under Kosakvinteren synes ifølge Kienitz ikke at have ført til nogen opblussen af slesvig-holstensk nationalisme. Tilliden til Frederik VI og den danske stat var rystet, men ikke brudt, så der skulle ikke gå nogen direkte linje fra 1813 til 1848. Tværtimod havde mødet med frikorpserne virket dæmpende på hertugdømmernes indbygges eventuelle fællessgermanske følelser. ■

LITTERATURLISTE:

- E.O. A. Hedegaard: Frederik VI og de røde fjer bd. II København 1975
 Peter Hofschroer: The Hanoverian Army of the Napoleonic Wars, Osprey men at Arms 206, 1989, 2002c reprint
 Dieter Kienitz: Der Kosakenwinter in Schleswig-Holstein 1813/14 Verlag Boysen & Co. Heide, 2000
 Laurence Spring: The Cossacks 1799-1815 Osprey Warrior 67, 2003
 Walter Westphal: Von Bornhöved bis zur Erstürmung der Düppeler Schanzen. Vergessene Schlachten und Kriege in Schleswig-Holstein, Books on Demand, Hamburg, 2001
 Hans Christian Wolter e.a.: Den danske hær i Napoleonstiden 1801-1814, Tøjhusmuseet 1992

Russiske kosaktyper. Tettenborns kosakker var udelukkende donkosakker. Nr. 2. fra venstre med flad kasket med skygge og blå uniformsdragt er ifølge tegneren en prototype på en donkosak. Vurderet ud fra andre tegners billeder, er den blå uniformsfarve med røde kendingsfarver et gennemgående træk, men donkosakker forekommer også med andre hovedbeklædninger. Tegnet af Richard Knötel.

Styrkelister (Ordres des Batailles)

Samlet af Ole Thureholm

XIII franske Armekorps sidst i september 1813

Stab

Chef: Marskal Louis Nicolas Davoût, fyrste af Eckmühl
Stabschef: Brigadegeneral baron César de Laville
Adjutanter: Bataljonschef Zadera, major Brosset, kaptajn Laloy, kaptajn Chaupin, kaptajn d'Houdetot, løjtnant de Villeneuve.
Dansk forbindelsesofficer: Major Carl Valdemar Greve Danneskiold-Løvendal
Rytterichef: Divisionsgeneral Wattier greve de St. Alphonse
Artillerichef: Oberst Ourié
Ingeniørchef: Bataljonschef Binache

3. division

Chef: Divisionsgeneral, Louis Henri baron Loison
Stabschef: Oberst Lecouturier

Infanteribrigaden,

15. lette regiment
44. linje regiment

Brigadegeneral Rome
Oberst Brice I, II, III og IV bataljon
Major Higonet I og II bataljon

Infanteribrigaden

48. linje regiment
108. linje regiment

Brigadegeneral Louis Nicolas Marin Leclerc des Essarts
Oberst Warengien I, II, III og IV bataljon
Oberst Achard I, II, III og IV bataljon

Divisionsartilleri,

3. kompagni/8. fodartilleriregiment
17. kompagni/8. fodartilleriregiment

Mathis
6 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds- haubitser
6 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds- haubitser
3. og 17. kompagni, i alt 257 mand
4. kompagni/5. ridende artilleriregiment
Detachment 1. kompagni/6. trænregiment
Detachment 5. kompagni/7. trænregiment

4 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds-haubitser, 95 mand
263 mand (træn i alt)

Divisionen havde 7.166 mand infanteri den 15.9.1813

40. division

Chef: Divisionsgeneral Louis-Joseph Vichery
Stabschef: Oberst Bellangé

Infanteribrigaden,

30. linje regiment
33. lette regiment²¹

Brigadegeneral Victor-Joseph Delcambre, baron de Champ
Oberst Ramand I, II, III og IV bataljon
III og IV bataljon

Infanteribrigaden

61. linjeregiment
111. linjeregiment

Brigadegeneral Louis Thomas Gengoult
Oberst Ricard I, II, III og IV bataljon
Oberst Holtz I, II, III og IV bataljon

Artilleri,

12. kompagni/2. fodartilleriregiment
18. kompagni/8. fodartilleriregiment

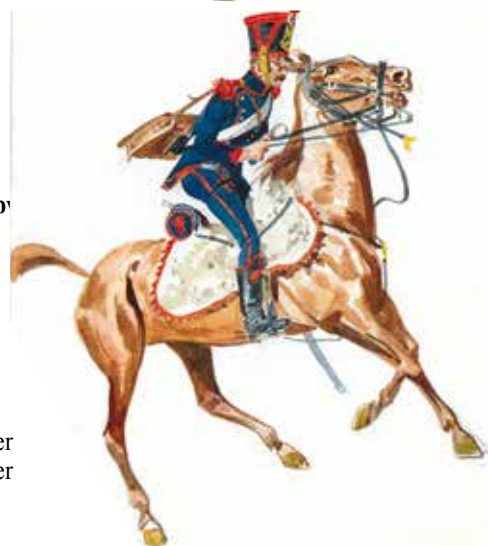
Bataljonschef Grosjean
6 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds- haubitser
6 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds- haubitser
12. og 18. kompagni, i alt 288 mand

Detachment 7. kompagni/2. (bis)²² trænregiment 220 mand (træn i alt)

Detachment 3. kompagni/8. (bis) trænregiment

Divisionen havde 8.517 mand infanteri den 15.9.1813

*Kaptajn,
fransk artilleri
til Hest,
1812. Herbert
Knötel,
Napoleonic
Uniforms,
John R. Elting.*

*Menig, fransk artilleri til Hest,
1812. Herbert Knötel, Napoleonic
Uniforms, John R. Elting.*

21. Regimentet var afgivet som besætning i Stade-, Cuxhaven- og Weser-forterne.

22. "bis" betyder egentlig "igen". I Frankrig var det ikke ualmindeligt at opstille en dublet af en eksisterende enhed, og give den samme nummer. Man tilføjede så "bis" til nummeret for at vise, at det var dubletten.

*Fransk voltigeur
sergent med
kompagnifane i
geværløbet,
3. Linje Infanteri-
regiment, 1809.
Herbert Knötel,
Napoleonic
Uniforms,
John R. Elting.*

*Officer,
fransk
artilleri til
Fods, 1812.
Herbert
Knötel,
Napoleonic
Uniforms,
John R.
Elting.*

*Fransk kornet
(jagthornsblæser),
i rød jakke som
musiker. 15. Lette
Infanteriregiment,
1810. Herbert
Knötel, Napoleonic
Uniforms, John
R. Elting.*

50. division

Chef: Divisionsgeneral Marc Nicolas Louis Pécheux
Stabschef: Oberst Allains

Infanteribrigaden, Brigadegeneral Pietrowsky

3. linjeregiment, Oberst Ducouret II, III, IV og VI bataljon
105. linjeregiment, Major Ville III og VI bataljon

Brigaden havde 3.589 mand infanteri den 15.9.1813

Artilleri

11. kompagni/8. fodartilleriregiment 6 stk. 6pds- kanoner, 2 stk. 24pds haubitser, 92 mand
4. kompagni/1. ridende artilleriregiment 86 mand (pjecerne mistet ved Træn 171 mand)

30. lette kavaleribrigade

Chef: 28. ridende jægerregiment 1. og 2. eskadron 258 mand
17. Litauiske Ulanregiment 1., 2. og 3. eskadron 286 mand

Provisorisk kavaleribrigade

Chef: Brigadegeneral Marie Adrien Francois Baron Guiton
March regiment Oberst Meunier (2 lette, 1 dragon- og 2 kyrassereskadroner) 415 mand

Reserveartilleri og park

Pontonører 122 mand
8. kompagni/4. sappør bataljon 98 mand
Detachment artillerihåndværkere 22 mand
Detachment 4. kompagni/5. (bis) artilleri-trænregiment Artilleri træn, i alt 147 mand
Detachment 1. kompagni/6. (bis) artilleri-trænregiment
Detachment 3. kompagni/6. (bis) artilleri-trænregiment
Detachment 1. kompagni/6. artilleri-trænregiment
12. forsynings-trænbataljon (4 kompagnier) 610 mand

Garnisonen i Hamborg

Guvørnør: Divisionsgeneral Greve Dirk van Hogendorp
Kommandant: Brigadegeneral Baron Louis Stanislas Xavier Soyez
Stabschef: Adjudant-kommandant Fernig
Artillerichef: Brigadegeneral Jean-Pierre de Jouffroy
Våbenmester: Brigadegeneral Antoine Etienne Touzard
Artilleridirektør: Oberst Castille
Ingeniørdirektør: Oberst baron Deponthon
Flådechef: Kontreadmiral Jean Marthe Adrien l'Hermite

Den immobile del af 50. division

Chef: Brigadegeneral Jean-Jacques Avril

Infanteribrigaden Brigadegeneral Pierre-Jacques Osten

33. lette regiment Oberst Baillif I og II bataljon 797 mand
29. linjeregiment Oberst Pierre I, II, III, IV og V bataljon 2.123 mand

Infanteribrigaden Brigadegeneral Jean-Jacques Avril

105. linjeregiment Oberst Aurange II, IV og V bataljon 1. 512 mand
3. linjeregiment Major Chavannes V bataljon 546 mand

Provisorisk Kavaleribrigade

Chef:	Brigadegeneral Jacques Charles Baron Dubois de Thimville		
1. provisoriske kyrasserregiment (4. eskadron af 1., 2., 3. og 4. kyrasserregiment)	Oberst Saint-Sauveux	4 eskadroner	633 mand
2. provisoriske kyrasserregiment (4. eskadron af 5., 6., 7. og 8. kyrasserregiment)	Major Dubois	4 eskadroner	663 mand
3. provisoriske kyrasser regiment (4. eskadron af 9., 10., 11. og 12. kyrasserregiment)	Oberst Richardot	4 eskadroner	609 mand
28. ridende jæger regiment (3., 4. og 5. eskadron)		3 eskadroner	537 mand
Depoteskadron/17. Litauske Ulanregiment			89 mand
Brigaden havde ingen heste!			

Andre enheder

13. veteranbataljon			472 mand
Depot af forsprængte enheder			1.070 mand
Toldere til fods og til hest,	Direktør Pyonnier		279 mand
Gendarmere til fods og til hest			171 mand
Garnisonsartilleri			765 mand
Fodartilleri			50 mand
Træn			409 mand
Håndværkere			47 mand
(artilleriet havde 3.630 mand med 2.220 heste den 3. december 1813)			
Trænkuske			23 mand
Et kompagni sappører			152 mand
5. flotille med 25 kanonbåde	Skibskaptajn Lefranc		1.142 mand
Marine håndværkere	Fabre d'Eglantine	1 bataljon	246 mand
Jyske regiment lette dragoner	Oberst Niels Engelsted	4 eskadroner	460 mand

Desuden indgik Auxiliærkorpset i XIII Armeekorps (se 3).

Vivandière (marketerske), 15. lette Infanteriregiment, 1809. Hver bataljon måtte have op til 4 marketender-sker, der som oftest var gift med en soldat i enheden. Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

Nordarmeen den 30. november 1813

Chef:	Overgeneral Karl Johan, kronprins af Sverige ²³
Stabschef:	General Friherre Carl Johan Adlercreutz
Souschefer:	Generalmajor Friherre Johan Henrik Tawast Generalmajor Greve Gustav Lövenhjulm

Desuden 1 generaladjutant og 22 svenske og prøjsiske adjutanter og ordonnanser

Sammensat armekorps

Chef:	Generalløjtnant Ludvig Georg Thedel Wallmoden-Gimborn
Stabschef:	Oberstløjtnant Carl von Clausewitz
Souschef:	Oberstløjtnant Ernst v. Phuel
Førsteadjutant:	Oberstløjtnant Ferdinand v. Stülpnagel ²⁴

Avantgarde

Chef:	Generalmajor Friedrich Carl Baron Tetterborn	
Adjutant:	Kaptajn C. F. Greve Hahn-Neuhaus	
Donkosakregiment Denisow VII		243 mand
Donkosakregiment Sulin IX		325 mand
Donkosakregiment Grebcow II		280 mand
Donkosakregiment Komisarow I		325 mand
Detachment af frivillige Nieroth		23 mand
Ridende hanseatiske batteri	Kaptajn Spoomann 2 stk. lette 6pds-kanoner	
2 stk. 5½" haubitser		115 mand

Svensk-tyske division

Chef:	Generalløjtnant Eberhard Ernst Gotthard von Vegesack
Overadjutant:	Major v. Düben
Stabsadjutant:	Løjtnant Björcksten
Adjutanter:	Major Lützow, løjtnant Bülow og løjtnant Stenglin

5. svenske brigade

Chef:	Oberst Bergenstråle		
Smålands grenaderkorps,	Oberstløjtnant Stierngranat	1 bataljon	414 mand
Infanteriregiment Jönköping,	Oberstløjtnant v. Hartmannsdorff	2 bataljoner	1.581 mand
Infanteriregiment Södra Skånska,	Oberstløjtnant Ankarsvärd	1 bataljon	596 mand
Konungens Hvervade Regiment,	Oberst Morman	1 bataljon	494 mand

Menig, Svea Livgarde Regiment, 1813, Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

²³ Født Jean Baptiste Jules Bernadotte. Fransk marskal, og Napoleon gav ham titlen Prinsen af Ponte Corvo. Blev valgt til svensk kronprins i 1810, hvor han tog navnet Karl Johan.

²⁴ Desuden 4 andre oberstløjtnanter, 2 majorer, 12 kaptajner og ritmestre, samt 5 løjtnanter.

Svensk kavaleri

Af husarregimentet	Mörner Major Kjellmann	1 eskadron	97 mand
Skånska Karabinerregiment	Oberstløjtnant Baron Bennet	4 eskadroner	392 mand

Artilleridivisionen

Chef:	Major Elfving		
Ridende batteri af Wendes regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner	1 stk. 8pds-haubits (i alt 228 mand)
Kørende batteri af Wendes regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner, 1stk. 8pds-haubits	

Mechlenburgske brigade

Chef:	Generalmajor v. Fallois		
Grenadiergarde bataljon	Oberst v. Both	1 bataljon	453 mand
Infanteriregiment	Generalmajor v. Fallois	2 bataljoner	782 mand
Frivillige jægerregiment til fods	Oberst Greve Osten-Sacken	1 bataljon	454 mand
Frivillige ridende jægerregiment	Oberst v. Müller	4 eskadroner	527 mand
Schills husarer ²⁵	Løjtnant v. Barner	2 eskadroner	230 mand
Mecklenburgske fodbatteri	Løjtnant v. Rhein	2 stk. 3pds-kanoner,	30 mand

Hanseatiske brigade

Chef:	Oberst v. Witzleben		
Hamburger bataljonen	Major Delius	I bataljon	755 mand
Lübecker bataljonen	Major v. Mach	III bataljon	549 mand
Hamburgs borgergarde (blev i Hamborg)	Major Mettlerkamp	1 bataljon	225 mand
Kavaleriregimentet	Major v. Baumbach	8 eskadroner	737 mand
Fodbatteri	Kaptajn Wertheim	2 stk. lange 6pds-kanoner, 2 stk. 5½" haubitsere	132 mand

Russisk-tyske division

Chef:	Generalløjtnant Wilhelm Daniel v. Arentsschildt
Adjutanter:	Ritmester Cäsar Alexander Scipio Greve v. Wartensleben Premierløjtnant Hermann v. Staff

1. brigade

Chef:	Major Ferdinand v. Natzmer		
Adjutant:	Sekondløjtnant Ulrich Friherre v. d. Horst III		
I bataljon	Kaptajn Heinrich v. Schaper		758 mand
II bataljon	Kaptajn Carl v. Köller		736 mand
V bataljon	Kaptajn August v. Dobschütz		621 mand

2. brigade

Chef:	Oberstløjtnant Wilhelm Wardenburg		
Adjutant:	Sekondløjtnant v. Rudloff		
III bataljon	Kaptajn Carl v. Tiedemann I		697 mand
IV bataljon	Major Friedrich v. Horn		673 mand
VI bataljon	Kaptajn Hans v. Natzmer II		658 mand
VII bataljon	Kaptajn v. Ruspé		688 mand
Fodbatteri	Kaptajn v. Maghino	8 stk. 9pds-kanoner ²⁶	165 mand

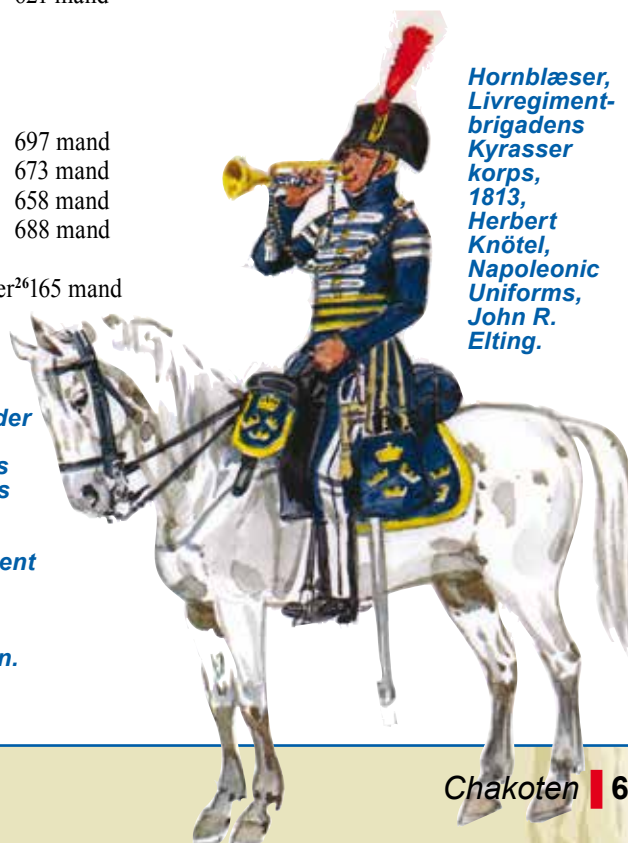

Menig, Nordskånske Infanteri Regiment, 1813, Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

25. Bestod af frivillige, hovedsagelig fra det kombinerede 1. og 2. Slesiske Husarregiment, der var kommet tilbage fra Rusland.
26. Gamle britiske jernkanoner, sandsynligvis gamle flådekanoner.

Svensk grenader og officer fra Livregimentets Grenaderkorps og officer fra Kronobergs Infanteriregiment 1813, tegnet af Valdemar Møller efter C. J. Ljunggren.

Hornblæser, Livregiment- brigadens Kyrasser korps, 1813, Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

Engelsk-tyske division

Chef: Generalmajor James Lyon
Adjutanter: Ritmester v. Krauchenberg
Løjtnant Richter

Den lette brigade

Chef: Oberstløjtnant David Martin
Bataljonen Anhalt²⁷ Major Krohne 455 mand
1. lette bataljon Lüneburg Oberstløjtnant v. Klencke 508 mand
2. lette bataljon Bremen Major v. Zesterfleth 615 mand
und Verden II bataljon 500 mand²⁸
73. højælnder fodregiment

Linjebrigaden

Chef: Oberstløjtnant Hugh Halkett
3. linjebataljon Lauenburg Major v. Benoit 648 mand
4. linjebataljon Oberstløjtnant v. Bennigsen 522 mand
5. linjebataljon Major v. Langrehr 566 mand
Hannoveranske fodbatteri Kaptajn Wiering 6 6pd kanoner 174 mand
½ bataljon Kings German Legion Kaptajn Holtzermann 5 kompagnier 285 mand
Hannoveranske Jægerkorps Oberst Greve Kielmansegge 3 kompagnier²⁹ 299 mand
Russisk-tyske jæger kompagni Sekondløjtnant Gottlieb Müller I 1 kompagni 118 mand

Kavaleri divisionen

Chef: Generalmajor v. Dörnberg
Stabschef: Oberstløjtnant F. Nostitz
Adjutanter: Ritmester C. Pflugh
Løjtnant v. Byern
1. russisk-tyske husarregiment Oberstløjtnant v. d. Goltz 4 eskadroner 578 mand
2. russisk-tyske husarregiment Oberstløjtnant Greve Dohna 4 eskadroner 414 mand
3. Kings German Legion Major Küper 5 eskadroner 777 mand
husarregiment
Hannoveranske husarregiment Oberstløjtnant v. Estorff 3 eskadroner 539 mand
Lüneburg
Hann. husarregiment Oberstløjtnant v. d. Busche 3 eskadroner 488 mand
Bremen-Verden

Russisk-tyske artilleribrigade

Chef: Oberstløjtnant Monhaupt
1. ridende batteri Premierløjtnant Ramaër 6 stk. 6pds-kanoner, 2 stk. 10pds-enhjørninge³⁰
2. ridende batteri Premierløjtnant v. Tiedemann II 6 stk. 6pds-kanoner, 2 stk. 10pds-enhjørninge
Artilleribrigaden havde i alt 304 mand.

Kings German Legion artilleribrigade

Chef: Major Heinrich Brückmann
1. ridende batteri Kaptajn August Sympher 5 stk. 6pds-kanoner, 1 stk. 5½" haubits
2. ridende batteri Kaptajn Heinrich Jakob Kuhlmann 5 stk. 6pds-kanoner, 1 stk. 5½" haubits
Artilleribrigaden havde i alt 182 mand.

Svenske armekorps

Chef: Feltmarskal Curt Bogislaus Ludvig Kristoffer Greve von Stedingk
Stabschef: Oberst Magnus Friedrich Ferdinand Björnstjerna
Adjutanter: Oberst Friherre Ulfsparre og 13 andre officerer
Artillerichef: Generalmajor de Suremain
Ingeniørchef: Oberst Friherre Sparre
Generalintendant Billberg

1. division

Chef: Generalmajor Friherre Posse
Adjutanter: Major Weidenhielm
Major Friherre Cederström
Kaptajn d'Orchimont

27. Bataljonen var opstillet af hertugdømmerne Anhalt-Dessau og Anhalt-Köthen i fælleskab. Da hertugdømmerne ikke kunne forsyne bataljonen, vedtog officererne den 28. juli 1813, at bataljonen skulle træde i engelsk krigstjeneste.

28. Bataljonen lå i Stralsund sammen med andre britiske bataljoner, men deltog i slaget ved Gohrde som en del af brigaden Martin.

29. De hannoveranske jægere medførte sandsynligvis stadig 2 2pd kanoner, som stammede fra Lüneburg. Kanonerne blev betjent af jægere.

30. Dette batteri havde russiske kanoner og ¼ pund kanonhaubits (enhjørninge).

Svensk artillerist fra artilleriregimentet Svea, 1813. Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

Svensk general, 1813. Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting.

1. brigade

Chef:	Generalmajor v. Schultzenheim	
Svea Livgarde regiment	Oberst Friherre Lovisin	1 bataljon
2. Livgarderegiment	Oberstløjtnant Lorichs	1 bataljon
Livregimentets grenaderkorps	Oberst greve Ridderstolpe	1 bataljon
Livgrenaderregimentet	Oberstløjtnant Clairfait	2 bataljoner
Drottningens Livregiment	Oberstløjtnant v. Hennings	1 bataljon

2. brigade

Chef:	Generalmajor Gustaf Oluf Lagerbring	
Upland infanteriregiment	Oberst Hård	2 bataljoner
Södermanland infanteriregiment	Oberstløjtnant Hercules	2 bataljoner
Nordra Skånska infanteriregiment	Kaptajn Brünnow	1 bataljon
Pommerske fodlegion	Major Bleumer	1 kompagni 72 mand

Artilleridivision

Chef:	Kaptajn Sjösteen	
Kørende batteri af Göta regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner, 1 stk. 8pds-haubits
Kørende batteri af Göta regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner, 1 stk. 8pds-haubits
De to batterier havde tilsammen 276 mand).		

2. division

Chef:	Generaløjtnant Johan August Sandels
Adjutanter:	Oberstløjtnant Friherre Lagerbjelke
	Major v. Ficandt
	Kaptajn v. Platen
	Fændrik Greve Oxenstierna
	Løjtnant Fischerström

3. brigade

Chef:	Generalmajor Brändström	
Västgöta infanteriregiment	Oberst Friherre Adlercreutz	2 bataljoner
Västmanland infanteriregiment	Oberst Leijonflycht	2 bataljoner
Nerike infanteriregiment	Oberst Friherre v. Otter	2 bataljoner

4. brigade

Chef:	Oberst Casimir v. Reuterskiöld	
Skaraborg infanteriregiment	Oberstløjtnant Friherre Posse	2 bataljoner
Elfsborg infanteriregiment	Oberstløjtnant M. v. Bergholtz	2 bataljoner
Värmland infanteriregiment	Oberstløjtnant J. J. Holmstedt	1 bataljon

6. brigade

Chef:	Generalmajor Friherre Boije	
Kronoberg infanteriregiment	Oberst E. Hederstierna	2 bataljoner
Kalmar infanteriregiment	Oberstløjtnant Klingström	2 bataljoner
Engelbrechten infanteriregiment	Oberstløjtnant v. Platen	1 bataljon

Artilleridivision

Chef:	Major v. Geist	
Kørende batteri af Wendes regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner, 1 stk. 8pds-haubits
Kørende batteri af Wendes regiment		6 stk. 6pds-jernkanoner, 1 stk. 8pds-haubits

Kavaleridivision

Chef:	Generaløjtnant Anders Fredrik Skjöldebrand	
Smålands dragonregiment	Oberst Greve A Mörner	6 eskadroner
Livregimentsbrigadens kyrasserkorps	Oberst Greve Gyldenstolpe	4 eskadroner
Skånska husarregiment	Oberst Friherre Thott	6 eskadroner
Mörner husarregiment	Oberst Friherre Cederström	5 eskadroner
Ridende batteri fra Wendes regiment	Kaptajn Mühlensfels	6 stk. 6pds-kanoner
Livgarde til hest	Oberstløjtnant Broberger	5 eskadroner
Pommerske legion til hest	Major v. Quistorp	1 eskadron 48 mand

Reserveartilleri

Chef:	Generalmajor Carl von Cardell	
Fodbatteri fra Wendes regiment		8 stk. 12pds-kanoner
Kørende batteri af Svea regiment	Kaptajn Schulte	6 stk. 6pds-jernkanoner
RHA raketbatteri	Løjtnant Thomas Fox Strangways	36 stk. 12pds- og 6 stk. 32pds-raketræmper 151 mand

Smålandske lette Dragonregiment, tegnet af Herbert Knötel

Russisk armekorps

Chef: Generalløjtnant Fyrst Michail Semjonowitsch Woronzow

Midlertidig infanteridivision

Chef:	Generalmajor Vasily Ivanovich Harpe		
13. jægerregiment	Oberst Maewski	2 bataljoner	704 mand
14. jægerregiment	Oberst Krasowski	2 bataljoner	953 mand
Nawaginsk infanteriregiment	Major Ljapunow	2 bataljoner	1166 mand
9. divisions grenaderer	Oberstløjtnant Filatow	1 bataljon	604 mand
15. divisions grenaderer	Oberstløjtnant Sokolow	1 bataljon	611 mand
18. divisions grenaderer	Oberst Fischer II	1 bataljon	680 mand

Kavaleribrigade

Chef:	Generalmajor Paul Pahlen		
Izjum husarregiment	Oberst Greve Timann	4 eskadroner	483 mand
Riga dragonregiment	Generalmajor Balk	4 eskadroner	379 mand

Kosakbrigaden

Chef:	Oberst v. Löwenstern		
Don kosakregiment	Popow XIII		389 mand
Don kosakregiment	Panteleew II		279 mand
Twer landeværn	Major Besenzow		395 mand

Artilleri

Chef:	Oberst Winzper		
Tunge batteri nr. 31		4 stk. 12pds-kanoner, 2 stk. 20pds-enhjørninge,	105 mand
Lette batteri nr. 46		8 stk. 6pds-kanoner, 4 stk. 10pds-enhjørninge,	190 mand
Ridende batteri nr. 11		6 stk. 6pds-kanoner, 6 stk. 10pds-enhjørninge,	206 mand

Prøjsisk frikorps

Chef:	Major Ludwig Adolf Wilhelm von Lützwow		
Infanteri	Major v. Petersdorff	3 bataljoner	1785 mand
Kavaleri	Ritmester Fischer	5 eskadroner	392 mand
½ fodbatteri	Løjtnant Fritze	3 stk. 6pds-kanoner, 1 stk. 2¼ pds-iernkanon. 1 stk. 7pds-haubits	
½ ridende batteri	Overfyrværker Gärtner	4 stk. engelske 6pds-kanoner	

Artilleriet havde tilsammen 145 mand.

Russisk armekorps

Chef: Generalløjtnant Pavel Aleksandrovich Strogonoff

12. infanteridivision

Chef: Generalmajor Fyrste Chowanskoi

1. Brigade

Chef:	Generalmajor Fedor Ivanovich Sanders		
Smolensk infanteriregiment	Oberst Kutusow	2 bataljoner	734 mand
Narwa infanteriregiment	Oberst Bogdanowskii	2 bataljoner	804 mand

2. Brigade

Chef:	Generalmajor Scheltuchin II		
Aleksopol infanteriregiment	Oberstløjtnant v. Wrangell	2 bataljoner	803 mand
Novoingermanlandskii infanteriregiment	Oberstløjtnant Zuchow	2 bataljoner	711 mand

3. Brigade

Chef:	Generalmajor Andrey Savvich Glebov		
6. jægerregiment	Major Starow	2 bataljoner	1528 mand
41. jægerregiment	Oberstløjtnant Ljapunow	2 bataljoner	599 mand

Af 13. Infanteridivision**2. Brigade**

Chef:	Generalmajor Peter Zheltukhin II		
Saratow infanteriregiment		3 bataljoner	837 mand
Penza infanteriregiment	Oberst Greve St. Laurent	2 bataljoner	864 mand

Artilleri

Ridende batteri nr. 9		6 stk. 6pds-kanoner, 6 stk. 10pds-enhjørninge,	292 mand
Lette batteri nr. 48		8 stk. 6pds-kanoner, 4 stk. 10pds-enhjørninge,	176 mand
Lette batteri nr. 53		8 stk. 6pds-kanoner, 4 stk. 10pds-enhjørninge,	180 mand

Kavalerist og infanterist af Den hanseatiske Legion, 1813, tegnet af Richard Knötel.

Kosak til hest med kanshu i højre hånd, 1813, tegnet af Valdemar Møller efter C. J. Junggren.

Kosakker

9. Baschkir regiment
11. Bashkir regiment

Begge regimenter 681 man i alt.

Auxiliærkorpset den 10. december 1813

Chef: General af Infanteriet Prins Frederik af Hessen
Stabschef: Major, overkvartermester Jens Carl Bardenfleth
Souschef: Major, divisionskvartermester Frederik Løvenørn Bardenfleth
Adjutanter: Kaptajn, divisionsadjutant Frederik Carl Emil Scholten
Kaptajn L. C. C. Baron Liliencron
Kaptajn C. F. Malthe Friis
Kaptajn A. F. Krohn
Feltkommissariat: Generalkrigskommissær Hans Peter Münch
Ordonnansdetachementet: Kaptajn C. Michaelsen
Flyvende park: Premierløjtnant P. Wittrup

Avantgarden

Chef: Général de Brigade Francois Antoine "Charles" l'Allemand
Chef for Fodfolket: Oberst Samuel Waldeck
Adjutanter: Kaptajn T. G. Höegh
Premierløjtnant J. Unzer

17. Litauiske Ulanregiment	Oberst Brezhffa	2 eskadroner	330 mand
Holstenske skarpskytterkorps I	Oberstløjtnant J. Leschly	(I og II i alt 30 officerer ca. 700 mand)	
Holstenske skarpskytterkorps II	Major Carl Frederik Wilhelm Wilckenn		
Lovise Augustas Livjægerkorps	Premierløjtnant Johan Jürgen		
Jacob Wernick		1 kompagni	
Slesvigske jægerkorps II	Oberstløjtnant Lorents Jacob		
Wasmer		12 officerer	411 mand
3. jyske infanteriregiment I	Kaptajn Carl Frederik Kirchheiner	14 officerer	409 mand
Fodbatteri	Kaptajn G. A. N. Gerstenberg,	7 stk. 6pds-kanoner,	
		2 stk. 20pds-haubitser, 4 officerer	137 mand
Holstenske rytterregiment	Oberst B. O. Hedemann	4 eskadroner	22 officerer 415 mand

1. Brigade

Chef: Generalmajor af Infanteriet, rigsgreve Georg Ludewig v. d. Schulenburg
Adjutanter: Kaptajn, divisionskvartermester Hans Christian Rømeling³¹
Stabskaptajn C. F. Trepka
Sekondløjtnant M. Engelsted

Forspids under major E. L. Berger

2. husareskadron	Major E. L. Berger	(2. og 6. husareskadron tilsammen 8 officerer 193 mand)	
Jægerkompagniet	Holsten III Kaptajn J. R. C. Joens		
Jægerkompagniet	Oldenburg II Kaptajn Jess		
Altonaiske jærgrenaderkompagni	Kaptajn Carl August Rathlev	3 officerer	90 mand

Resten af brigaden

Jægerkompagniet Dronningen II	Kaptajn D Flitner		
Dronningens Livregiment I	Major J. A. F. Wynecken	19 officerer	460 mand ³²
Holstenske infanteriregiment III	Kaptajn E. C. V. Engholm	(Holsten III og IV tilsammen	
Holstenske infanteriregiment IV	Major J. D. v. Qualen	27 officerer	826 mand)
Oldenburgske infanteriregiment I	(Oldenburgske regiment i alt	40 officerer	1533 mand)
5. og 7. Kompagni af Oldenburg II	Oberstløjtnant Andreas Nicolaus Julius Brackel		
Oldenburgske infanteriregiment IV	Major P. U. Scharffenberg		
Kørende batteri	Kaptajn F. V. T. G. Koye	5 stk. 6pds-kanoner, 1 stk. 10pds-haubits,	
		2 stk. 24pds-haubitser, ³³ 4 officerer	94 mand
Fodbatteri	Stabskaptajn J. C. G. G. Friis	8 stk. 6pds-kanoner,	
		2 stk. 20pds haubitser, 4 officerer	119 mand
6. husareskadron	Major C. L. Späth		

31. Han omtales rosende i Wikipedia: "I felttoget 1813 deltog han som stabschef ved generalmajor Georg Ludvig von der Schulenburgs brigade. Han var "en fortrinlig manøvrerer i marken, indsigtfuld og brugbar ved Skrivebordet" og fik 10. december ved Sehested lejlighed til at lægge fremragende føreregenskaber for dagen. Et detachement af Schulenburgs brigade på 3 bataljoner og 1 eskadron blev fremsendt med et særligt hverv, og "da ingen af Bataillonskommandørerne kjendte Fægtningsdispositionen, og der ikke var Tid til at sætte dem ind i den", tog den 27-årige stabschef kommandoen, kilede sig ind mellem fjendens avantgarde og hovedstyrke, skilte dem fra hinanden, marcherede derpå af egen drift til Sehested, greb selvstændig ind i kampen i et kritisk øjeblik og "reddede vor højre Fløj og gav os Sejeren", som overgeneralen, prinsen af Hessen, skriver."

32. Inkl. Jægerkompagniet af Dronningen II, men eksklusiv grenaderkompagniet af Dronningen I, som udgjorde korpsets stabsvagt.

33. Batteriet havde franske kanoner og haubitser model An XI, men danske ammunitionsvogne.

Jæger, Oldenborgske Infanteriregiment. Ukendt kunstner, Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

Grenader underofficer, Fynske Infanteriregiment. Ukendt kunstner, Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

Musketer, Dronningens Livregiment, 1812. Ukendt kunstner, Kunstindustrimuseets serie fra 1810-12.

2. Brigade

Chef:	Oberst Christian Frederik Abercron	
Adjutanter:	Kaptajn, divisionsadjutant C. Ewald	
	Premierløjtnant W. Lobedanz	
	Premierløjtnant M. Willemoes	
Hovedkvarteret inkl. Grenaderkompagniet/Dronningen I	26 officerer	314 mand
Slesvigske infanteri regiment I	Oberstløjtnant E. V. L. Schaumberg (Slesvigske regiment i alt 32 officerer)	1145 mand)
Fynske infanteri-regiment I	Oberstløjtnant C. L. Rieck (Fyn i alt 24 officerer)	970 mand)
5. til 8. kompagni Fynske infanteriregiment II	Major Peter Daniel Isaac Castonier	
Kørende batteri	Kaptajn V. C. Gønner, 6 stk. 3pds-kanoner, 2 stk. 20pds-haubitser, 3 officerer	88 mand
2. til 4. eskadron Fynskeregiment lette dragoner	(regimentet i alt 12 officerer)	248 mand)
Matroskompagniet	Kaptajnløjtnant i flåden Frederik Christian Holsten 4 officerer	128 mand

Artilleriparken og trænet

Cirka 500 køretøjer	
Jægerkompagniet Fyn II	Major Christian Ludvig Holten
Slesvigske infanteriregiment II	
6. og 8. kompagni Oldenburg II	
1. eskadron Fynske lette dragoner	Oberstløjtnant J. V. C. Bibow
Franske dragoner	
Af 15. lette infanteriregiment	
Franske artillerister og marinesoldater	
Civile toldbetjente	

17 mand
30 mand
18 mand
5 mand

Wallmodens styrker ved Sehested den 10. december 1813

Dörnbergs avantgarde

Chef: Generalmajor Wilhelm Freiherr v. Dörnberg I

2. russisk-tyske brigade

Chef:	Oberstløjtnant Wilhelm Wardenburg	
3. russisk-tyske bataljon	Kaptajn Carl v. Thiedemann II bataljon	697 mand
4. russisk-tyske bataljon	Major Friedrich v. Horn 1 bataljon	673 mand

Lette hannoveranske brigade

Chef:	Oberstløjtnant David Martin	
1. lette bataljon Lüneburg	Oberstløjtnant v. Klencke 1 bataljon	508 mand
2. lette bataljon Bremen und Verden	Major v. Zesterfleth 1 bataljon	615 mand
Jægerkorpset	Oberst Friedrich Graf Kielmannsegge	377 mand
(3 hannoveranske og 1 russisk-tysk jægerkompagni)		

Kavaleri

2. russisk-tyske husarregiment	Oberstløjtnant Friedrich Graf zu Dohna I	4 eskadroner	414 mand
3. KGL husarregiment	Major Küper	4 eskadroner	615 mand

KGL ridende artilleri

Chef:	Major Brückmann	
1. ridende batteri	Kaptajn August Sympher	5 stk. 6pds-kanoner
2. ridende batteri	Kaptajn Heinrich Jakob Kuhlmann	5 stk. 6pds-kanoner

1 eskadron af 3. KGL husarregiment stod på venstre bred af Elben foran Rendsborg. De 2 KGL haubitser stod ifølge Quistorp under oberstløjtnant v. d. Goltz' kommando ved Achterwehr. Det er imidlertid mere sandsynligt, at de stod sammen med eskadronen foran Rendsborg, idet alle andre batterier havde sendt deres haubitser derhen. 40 hannoveranske jægere var efterladt ved Achterwehr og Kluvensiek.

Dörnbergs styrker udgjorde den 30. november 1813 2.870 mand infanteri og 1.029 mand kavaleri. Siden da var der tabt en del som følge af de hårde marcher.

Dansk General til hest, 1813. Tegnet af Chr. Würglær Hansen

Russisk-tyske division

Chef: Generalmajor Wilhelm v. Arentschildt

1. brigade

Chef:	Major Ferdinand v. Natzmer		
1. russisk-tyske bataljon	Kaptajn Heinrich v. Schaper	1 bataljon	758 mand
2. russisk-tyske bataljon	Kaptajn Carl v. Köller	1 bataljon	736 mand
5. russisk-tyske bataljon	Kaptajn August v. Dobschütz	1 bataljon	621 mand

Af 2. brigade

6. russisk-tyske bataljon	Kaptajn Hans v. Natzmer II	1 bataljon	658 mand
7. russisk-tyske bataljon	Kaptajn v. Ruspé	1 bataljon	88 mand

Engelsk-tyske division

Chef: Generalmajor James Lyon

Linjebrigaden

Chef:	Oberstløjtnant Hugh Halkett		
3. linje bataljon Lauenburg	Major v. Benoit		648 mand
4. linje bataljon	Oberstløjtnant v. Bennigsen		22 mand
5. linje bataljon	Major v. Langrehr		566 mand
½ bataljon Kings German Legion	Kaptajn Holtzermann	5 kompagnier	285 mand

Af den lette brigade

Bataljonen Anhalt	Major Krohne	1 bataljon	455 mand
Detachment hannoveranske jægere	Løjtnant v. Marenholz		40 mand

Af den svensk-tyske division Vegesacks avantgarde

Frivillige jægerregiment til fods	Oberst Greve Osten-Sacken	1 bataljon	455 mand
-----------------------------------	---------------------------	------------	----------

Kavaleri

1. russisk-tyske husarregiment	Oberstløjtnant Alexander Wilhelm Freiherr v. d. Goltz	4 eskadroner	578 mand
Hann. husarregiment			
Bremen-Verden	Oberstløjtnant v. d. Busche	3 eskadroner	488 mand
Frivillige ridende jægerregiment	Oberst v. Müller	3 eskadroner	395 mand

Russisk-tyske artilleribrigade

Chef:	Oberstløjtnant Monhaupt		
1. ridende batteri	Premierløjtnant Ramaër	6 stk. russiske 6pds-kanoner	
2. ridende batteri	Premierløjtnant v. Tiedemann II	6 stk. russiske 6pds-kanoner	

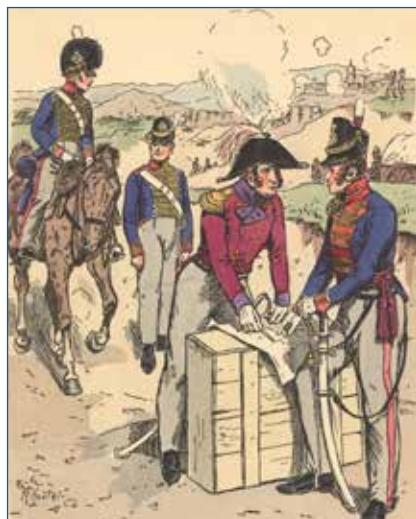
Af hannoveranske artilleri

Hannoveranske fodbatteri	Kaptajn Wiering	4 stk. lette engelske 6pds-kanoner	
--------------------------	-----------------	------------------------------------	--

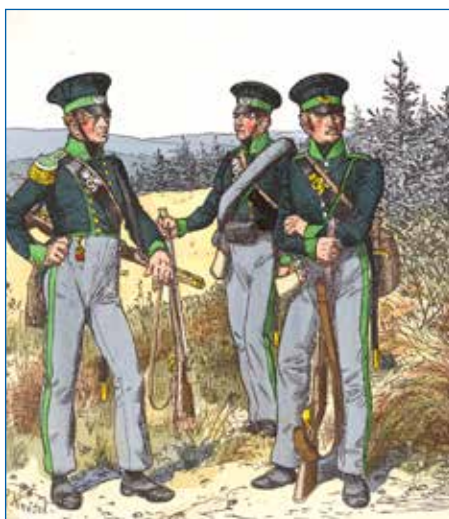
Den 30. november var der 6.432 mand infanteri og 1.461 mand kavaleri.

Skarpskytte, Feltbataljon von Bennigsen. Opstillet i Hannover og udrustet af Storbritannien. Herbert Knötel, Napoleonic Uniforms, John R. Elting

Officerer og menige fra lette Bataljon Lüneburg. Opstillet i Hannover og udrustet af Storbritannien. Richardt Knötel.

Skarpskytte og jægere fra Feltjægerkorps von Kielmannsegge, 1813-14. Richard Knötel.

Husarofficerer fra 1., 2., og 3. husarregiment og husar, 3. husarregiment, Englisch-Deutsche Legion, 1813, Richard Knötel.

Denne særudgave af Chakotens decemberudgave 2013 udgøres af en antologi med titlen *Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813*. Baggrunden for særudgaven er et ønske om at markere 200-året for felttoget og de deraf følgende krigshandlinger i det nordtyske område fra august til december 1813. Men formålet er også at udvide kendskabet til denne del af den danske militærhistorie som ikke er så kendt, da den har stået lidt i skyggen af mere kendte danske felttog

**Jydske Regiment
.Lette Dragoner, 1813
Malet af Chr. Würgler
.Hansen**

Jydske Regiment Lette dragoner var en del af auxiliærkorpset, men regimentet blev knyttet til marskal Davouts XIII korps, da korpset skiltes, og tilbagetoget blev indledt i starten af december 1813. Regimentet befandt sig derfor i Hamburg, medens auxiliærkorpset kæmpede ved Bornhøved og Sehested. Inden fjenden, den 9. december, afbrød al forbindelse mellem Hamburg og Holsten, var det lykkedes regimentet at slutte sig til den danske hær i Rendsborg